

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

VITALIJA GERVYTĖ

Edukologijos (specializacija – vaiko teisių apsaugos vadyba) magistrantūros studentė

**Vaiko teisių situacijos, paauglius auginančiose šeimose,
analizė**

MAGISTRO DARBAS

**Darbo vadovė:
Lekt. dr . Birutė Šilėnienė**

Šiauliai, 2009

Darbas originalus.....V. Gervytė

SANTRAUKA

Temos pavadinimas: VAIKO TEISIŲ SITUACIJA PAAUGLIUS AUGINANČIOJE ŠEIMOJE. Magistro baigiamasis darbas.

Temos aktualumas. Labai svarbu, kad paauglys jaustųsi suprantamas bei vertinamas artimiausioje aplinkoje – šeimoje. Tačiau ne visada vaikas šeimoje jaučiasi saugus, aprūpintas bei mylimas. Tema yra aktuali, nes labai svarbu sužinoti ir išanalizuoti, kokia yra vaiko teisių situacija paauglius auginančioje šeimoje tiek tėvų, tiek paauglių atžvilgiu. Svarbu išsiaiškinti, ar šeimoje paaugliams suteikiamos teisės numatytos įstatymuose.

Tyrimo objektas: vaiko teisės.

Darbo tikslas: išsiaiškinti vaiko teisių situaciją paauglius auginančiose šeimose.

Tyrimo imtis ir organizavimas: Tyrimas atliktas Panevėžio ir Šiaulių miestuose. Tyrime dalyvavo 203 paaugliai 11-16 metų amžiaus, bei 186 tėvai 31-55 metų amžiaus. Tyrimo metodas – anketinė apklausa. Duomenys išanalizuoti pagal amžių, lytį, bei apibendrinti lyginant visus tėvus ir paauglius, neišskiriant pagal atskirus kriterijus. Duomenys pateikiami programa Microsoft Excel, bei prieduose statistine programa SPSS.

Atliktas tyrimas leidžia daryti tokias išvadas:

1. Dauguma tėvų ir paauglių žino apie vaiko teises, bet pripažįsta tėvų galimybę jas koordinuoti.
2. Dauguma paauglių su tėvais sieja šiltas bendravimas, supratingumas ir abipusis nuomonių gerbimas. Kuo vyresni tėvai, tuo santykiai su paaugliu vaiku yra prastesni, nes vyresni tėvai vadovaujasi senu, iš vaikystės atėjusiu požiūriu į vaiko teises.
3. Svarbiausias vaiko teises tiek tėvai tiek paaugliai išskiria šias: vaiko teisę gyventi ir augti, teisę būti sveikam, teisę į fizinį saugumą, bei teisę gyventi kartu su tėvais ar juos atstojančiais asmenimis.
4. Nors daugelis tėvų ir paauglių yra prieš fizinių bausmių taikymą auklėjant, tačiau net trečdalis vyresnių tėvų yra linkę jas toleruoti. Respondentai nėra visiškai tikri dėl fizinių bausmių uždraudimo įstatymuose.
5. Prievartos šeimoje atveju vaikams rekomenduojama žinoti, jog problemos sprendimui prireiktų aplinkinių žmonių ir institucijų pagalbos, jie gali kreiptis į socialinį pedagogą, vaiko teisių apsaugos tarnybą, policiją.
6. Paaugliai šeimoje dažniausiai turi jiems skirtas pareigas arba yra įtraukiami į šeimoje atliekamus darbus.
7. Paaugliai ir tėvai pripažįsta, kad pirmiausia ginti vaiko teises bei atsakyti už jų pažeidimus privalo tėvai.

SUMMARY

The title: THE SITUATION OF CHILD RIGHTS IN A FAMILY RAISING TEENAGERS. Master's Thesis.

Relevance of the topic. It is very important that a teenager would feel understood and valuable in one's closest environment – family. However, not always a child feels safe, cared and beloved in one's family. The topic is relevant because it is very important to find out and analyse what is the situation of child rights in a family raising teenagers from the point of view of both parents and teenagers. It is important to find out whether teenagers in families are provided with the rights set in laws.

The research object: child rights.

The research aim: to find out the situation of child rights in families raising teenagers.

The sample and organisation of the research: The research was carried out in Panevėžys and Šiauliai cities. 203 teenagers at age of 11-16 and 186 parents at age of 31-55 took part in the research. The research method was a questionnaire-based survey. Data was analysed with regard to age, sex; it was generalised by comparison of all parents and teenagers without singling out according to separate criteria. Data was presented by Microsoft Excel programme and in annexes – by the programme Statistical Package for Social Sciences (SPSS).

The research allows drawing the following conclusions:

1. Majority of parents and teenagers are aware of child rights but acknowledge the possibility of parents to coordinate them.
2. Majority of teenagers are linked with parents by warm communication, understanding and mutual respect of opinions. The older parents the poorer relations with a teenager child are because older parents follow the old attitude towards child rights tracing back from childhood.
3. Both parents and teenagers single out the following child rights: child's right to live and grow, to be healthy, the right to physical safety and the right to live together with parents or people substituting them.
4. Even though majority of parents and teenagers are against implementation of physical punishments, however, one third of older parents incline to tolerate them. The respondents are not quite sure of what concerns prohibition of physical punishments in laws.
5. In case of violence in family, children are recommended to know that assistance of surrounding people and institutions would be needed for solution of the problem, they can address to a social pedagogue, service of child rights' protection, police.
6. Usually, teenagers have their duties attributed for them in family or are involved in works carried out by the family.
7. Both teenagers and parents acknowledge that, first of all, parents must protect child rights and be responsible for their violation.

TURINYS

IVADAS	5
1. Vaiko teisių problemos šeimoje, atskleidžiamos mokslinėje literatūroje	8
1.1. Šeimos ir vaiko, bei vaiko teisių sampratos apibrėžtys	8
1.2. Vaikai ir juos ginantys įstatymai	11
1.2.1. Vaiko teisių konvencija	11
1.2.2. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas.....	14
1.2.3. Kiti įstatymai ir institucijos	15
1.3. Pedagoginė - psichologinė paauglystės periodo charakteristika	18
1.4. Vaiko teisės ir pareigos šeimoje	21
1.4.1. Vaiko teisės šeimoje	21
1.4.2. Vaiko pareigos šeimoje	25
1.4.3. Vaiko teisių problemos paauglius auginančiose šeimose.....	26
1.5. Vaiko teisių problemų šeimose sprendimo būdai.....	34
1.5.1. Įstatymuose numatyti problemų sprendimo būdai.....	35
1.5.2. Žiniasklaidoje analizuojamos problemos bei jų sprendimo būdai.....	37
2. Vaiko teisių situacijos paauglius auginančiose šeimose tyrimo rezultatų analizė	41
2.1. Tyrimo imties ir metodikos charakteristika.....	41
2.2. Tyrimo rezultatų analizė.....	42
2.2.1. Tėvų ir paauglių požiūris į vaiko teises	42
2.2.2. Tėvų ir paauglių požiūris į vaiko teisių pažeidimus šeimoje.....	70
2.2.3. Tėvų ir paauglių požiūris į vaiko pareigas.....	84
2.2.4. Tėvų ir paauglių nuomonė apie teikiamą pagalbą vaikui	87
IŠVADOS	90
REKOMENDACIJOS	92
LITERATŪRA	93
PRIEDAI	98

IVADAS

Temos aktualumas: Vaikystė - tai asmenybės psichinių, dvasinių ir fizinių galių formavimosi laikotarpis. Paauglystės amžius yra svarbiausias ir labiausiai pažeidžiamas laikotarpis kiekvieno žmogaus gyvenime. Tai laikotarpis, kuris įtvirtina pasitikėjimą žmonija arba atstumia nuo jos. Tai maištavimo amžius, kai vaikas pradeda kitaip mąstyti, kovoti už savo vietą pasaulyje – pradeda siekti laisvės. E. Eriksonas (2004) paauglystės laikotarpį apibūdina kaip tapatumo ir vaidmenų sumaišties periodą. Kartais paaugliai priima pernelyg ankstyvus sprendimus ir pereina į suaugusiųjų pasaulį tam dar gerai nepasirengę. Toks ankstyvas tapatumas reiškiasi tuo, kad paauglys visiškai priima ankstesnius savo vaidmenis ar tėvų vertybes, neišmėgindamas kitų alternatyvų ir taip nesuranda savo unikalios asmeninio tapatumo. Tai, kaip paaugliui pavyksta išspręsti tapatumo krizę, priklauso nuo visuomenės, šeimos ir draugų įtakos.

Dažniausiai šiame amžiuje paaugliams iškyla daug problemų bendraujant su suaugusiaisiais, daugiausiai įvairių konfliktų su tėvais. Pastarieji į savo atžalą vis dar linkę žiūrėti kaip į vaiką, o jis bando ištrūkti iš tėvų globos, siekia tapti nepriklausomas. Daugiausiai dėl šios priežasties paauglių ir suaugusiųjų santykiai yra konfliktiški. Paaugliai yra linkę kritiškai vertinti suaugusiųjų nuomonę, patarimus. Tuo tarpu bendraamžių nuomonė tampa svaresnė, ja labiau pasitikima. Šeima itin svarbi formuojantis paauglio tapatumui. Elgesys, kurį toleruoja tėvai, gali būti paauglio tiesiogiai įgyjamas ir modeliuojamas, mat paauglių elgesys yra kitų asmenų elgesio modeliavimas. Paauglystė – sunkus amžiaus tarpsnis. Kad šeimos sėkmingai įveiktų visus tuos pragaro vartus, būtinas tėvų supratimas ir pasiaukojimas.

Vaikai - tai visuomenės dalis, tai visuomenės ateitis. Paauglystės laikotarpis yra išskirtinis, dėl savo tapatybės ieškojimo, dėl maištavimo bandant įrodyti savo savarankiškumą. Būtent dėl šio maištingumo paauglius dažnai bandoma kontroliuoti, riboti jų laisvę, bei teises. Todėl labai svarbu, kad paauglys jaustųsi suprantamas bei vertinamas artimiausioje aplinkoje – šeimoje. Tačiau ne visada vaikas šeimoje jaučiasi saugus, aprūpintas bei mylimas. Tema yra aktuali, nes labai svarbu sužinoti ir išanalizuoti, kokia yra vaiko teisių situacija paauglius auginančioje šeimoje tiek tėvų, tiek paauglių atžvilgiu. Svarbu išsiaiškinti, ar šeimoje paaugliams suteikiamos teisės numatytos įstatymuose.

Vaiko teisės šeimoje buvo tyrinėtos šių mokslininkų ar institucijų:

- M. Sniečkutė (1998) tyrinėjo šeimos įtaką paauglių nusikalstamumui. Tyrimai parodė, jog yra ryšys tarp nepilnamečių nusikaltimų ir šeimos ypatumų.
- G. Sagatys (2006) – tyrinėjo ir analizavo vaiko teises į šeimos ryšius, vaiko teisių sampratos kaitą.

- I. Tilindienė (2006) – tyrinėjo paauglių iš pilnų ir nepilnų šeimų savęs vertinimą ir santykių su aplinka, kur nustatyta, kad iš pilnų šeimų paauglių savęs vertinimas ir savigarba yra aukštesnė, bei jie labiau linkę priimti grupines vertybes bei socialinius standartus.
- Švietimo ir mokslo ministerija – 2007 m. atliktas tarptautinis ESPAD tyrimas, kuris parodė, kad dauguma 15 metų berniukų ir mergaičių, daugiausia iš pasiturinčių šeimų, jau yra buvę apsvaigę nuo alkoholio.
- M. Radušis (2007) – analizavo paauglių teises šeimos narių atžvilgiu, ir teigė, kad reikia gerbti paauglio teisę nesutikti su suaugusiųjų nuomone, nes taip jaunuoliai mokosi.
- Visuomeninė organizacija „Gelbėkit vaikus“ – atliko 2008 m. tyrimą „Vaikų apklausa apie santykius šeimoje“, kurį atlikus išaiškėjo, kad dauguma vaikų yra matę ar patyrę fizinį smurtą, tačiau santykiai su tėvais yra geri, taisyklės namuose yra aiškios.

Menkas temos apie paauglių problemas šeimoje iširtumas, bei tų problemų sprendimas ir yra problema. Nei socialinės apsaugos ministerija, nei Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga neatliko jokio tyrimo būtent paauglystės teisių problemoms spręsti šeimoje. O kitų mokslininkų atlikti tyrimai dažniausiai apsiriboja vien paauglių apklausa, neįtraukiant jų tėvų, nelyginant tėvų ir paauglio požiūrio į tas pačias vaiko teises. Į vaiko problemas šeimoje dažnai yra atkreipiamas dėmesys tik tada, kai jau reikia spręsti šių problemų pasekmes. Tik tada pasirodo straipsniai su patarimais kaip šių problemų išvengti, kaip jas spręsti. Pastarąjį dešimtmetį dėmesys į vaiko teisių apsaugą tiek šeimoje, tiek apskritai vaikų gyvenime įgauna vis didesnę reikšmę, tačiau nepakankamai pilnai ir teisingai vaiko teisių apsaugos įstatymai yra įgyvendinami dėl nemažėjančių skaudžių atsitikimų.

Problema: kaip vaiko teisės yra suvokiamos šeimose, auginančiose paauglius vaikus, ir kaip jos yra realizuojamos?

Objektas: vaiko teisės.

Hipotezė: tikėtina, kad tėvai, teisingai suvokdami savo paauglių teises, išvengs auklėjimo problemų.

Darbo tikslas: išsiaiškinti vaiko teisių situaciją paauglius auginančiose šeimose.

Siekiant šio tikslo iškelti tokie **uždaviniai:**

1. Išstudijuoti pedagoginę, psichologinę, sociologinę, metodinę literatūrą, kuri padėtų atskleisti šeimos, vaiko bei vaiko teisių bei problemų sampratą;
2. Išanalizuoti įstatymus, reglamentuojančius vaiko apsaugą šeimoje;
3. Išanalizuoti 2008 – 2009 metų laikraščių bei žurnalų straipsnius apie vaiko teises šeimoje;
4. Ištirti vaiko teisių situaciją šeimose, auginančiose paauglius.

Darbe naudoti **mokslinio tyrimo metodai:**

Teoriniai:

- Mokslinės, teisinės literatūros analizė;

Empiriniai:

- Content analizė, kuri padėjo išanalizuoti vaikų teisių problemas šeimoje pagal informaciją skleidžiančias priemones;
- Mokinių ir tėvų anketinė apklausa;

Statistiniai metodai:

- M (įverčio aritmetinis vidurkis) – padėjo apskaičiuoti tyrimo rezultatų vidurkį.
- Spirmeno koreliacijos koeficientas - naudojamas tiriant ryšį, kuris gali egzistuoti tarp dviejų didėjimo ar mažėjimo tvarka išrikiuotų kintamųjų – paauglių ir tėvų amžiaus grupių bei lyčių.

Statistiniai programų paketai, kurie padėjo atlikti gilesnes tyrimo rezultatų interpretacijas.

- Microsoft Excel
- SPSS

Tyrimo imtis ir organizavimas: Tyrimas atliktas Panevėžio ir Šiaulių miestuose. Tyrime dalyvavo 203 paaugliai 11-16 metų amžiaus, bei 186 tėvai 31-55 metų amžiaus. Tyrimo metodas – anketinė apklausa. Anketa suskirstyta į atskirus blokus: demografinė informacija, vaiko teisės, vaiko teisių pažeidimai, vaiko pareigos, pagalba vaikui. Duomenys išanalizuoti pagal amžių, lytį, bei apibendrinti lyginant visus apklausoje dalyvavusius tėvus ir paauglius, neišskiriant pagal atskirus kriterijus.

Darbo struktūra:

- Santrauka (lietuvių ir anglų kalbomis);
- Įvadas;
- Teorinė dalis, kurioje analizuojama vaiko, šeimos bei vaiko teisių sampratos apibrėžtys, pagrindinės paauglių teisių problemos šeimoje, pagrindiniai įstatymai ginantys vaiko teises;
- Praktinė dalis, kurioje pristatomas tyrimo organizavimas, bei rezultatų analizė;
- Išvados;
- Rekomendacijos;
- Literatūros sąrašas (80 šaltinių);
- Priedai.

Darbą iliustruoja 11 lentelių ir 54 paveikslai.

1. Vaiko teisių problemos šeimoje, atskleidžiamos mokslinėje literatūroje

1.1. Šeimos ir vaiko, bei vaiko teisių sampratos apibrėžtys

Šeima yra pirminis socialinis institutas, kuris kiekvienoje visuomenėje užtikrina socialų gyvenimo būdą grindžiančių vertybių, elgesio normų, formalių ir neformalių taisyklių visumą. Visuomenės gyvenimas pakrinka, jei šeimai stinga palaikymo ir apsaugos.

Šeima kaip pirminė bendruomenė, egzistuojanti pirmiau nei valstybė ar kuris kitas socialinis darinys, yra natūrali ir pagrindinė visuomenės ląstelė. Gyvenimas drauge ir jos narių bendrystė bei tarpusavio priklausomybė grindžia būtinybę matyti šeimą kaip visumą, todėl ji valstybės laikoma subjektu. Žmogaus teisės pirmiausia įgyvendinamos per šeimą ne skaidant ją į atskirus narius, bet stiprinant jų tarpusavio atsakomybę. Vyro ir moters santuokos pagrindu sukurta šeima net tapusi nepilna geriau apsaugo šeimos narių teises ir rengia visaverčiam asmeniniam bei socialiniam gyvenimui, negu bet kokia valstybės įsteigta ir remiama institucija (LR seimo nutarimas, 2007).

K. Miškinis (1993) teigė, kad šeima – pagrindinė visuomenės ląstelė. Šeimoje atsinaujina visuomenė, ugdoma jos pamaina.

Šeimos stabilumas - šeimos narių tarpukjsavio pasitikėjimas ir sugyvenimas - laiduoja visų šeimos narių socialinių ir psichologinių poreikių tenkinimą, tiesiogiai veikia jų kaip asmenų kūrybingumą, gebėjimą įsijungti į visuomenę, bendradarbiauti ir konstruktyviai adaptuotis sparčiai kintančiame pasaulyje. Šeima yra svarbiausia terpė, kurioje vaikas gali sėkmingai augti ir vystytis. Po karštų diskusijų seime, buvo priimta koncepcija, kad šeima – tai moters ir vyro santuoka grįsta sąjunga (Sakalauskas, 2000).

L. Jovaiša (2001) teigia, kad žmonių šeima sukuriama, kai gimsta vaikas. Pilną šeimą sudaro abu tėvai, vaikas arba vaikai. Joje dažniausiai būna senelių, kitų giminių. Nepilnoje šeimoje esti tik vienas tėvų. Esminė šeimos paskirtis – vaikų gimdymas, jų auginimas ir auklėjimas. A. Juodaitytė (2003) teigia, kad vaikai yra išskirtinė, labiausiai pažeidžiama visuomenės dalis dėl savo ypatingos padėties. Tačiau visuomenė vaikus vertina ne kaip savarankiškus individus, o kaip sudedamąją socialinių institutų dalį.

Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos 1989 m. lapkričio 20 d. priimtos Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 1 straipsnyje teigiama, kad vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18-os metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnamenystė nepripažinta anksčiau. Taigi konvencija, viena vertus, formaliai apibrėžia vaiko sąvoką – asmuo, kuriam suėjo 18 metų ir

viena diena jau nebelaikomas vaiku. Kita vertus, ji neįtvirtina visuotinės vaiko sąvokos. Tai reiškia, kad valstybės savo nacionaliniuose įstatymuose gali įvairiai šią sąvoką apibrėžti.

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2000) asmenys iki 18 metų vadinami nepilnamečiais, tačiau jie skirstomi į dvi grupes: iki 15 metų (neturintys veiksnumo) ir nuo 15 iki 18 metų (turintys dalinį veiksnumą).

Pagal A. Juodaitę (2003) vaikystė, kaip socialinė, pedagoginė kategorija, išryškėjo tik humanistinėje ir demokratinėje pedagogikoje, kuri priartino vaikų ugdymą prie jų gyvenimo problemų, vaiko socialinį gyvenimą interpretavo kaip ugdymąsi gyvenimui ir per visą gyvenimą.

Šeima – tautos lopšys. Šeima, išauginusi 1–2 vaikus, užtikrina kartų kaitą. Dėl šeimos gyvenime vykstančių procesų įvairiapusiškumo jos santykiai tampa labai specifiniu teisinio reguliavimo dalyku, kurį veikia ne tik teisė, bet ir moralė, ideologija, religija. R. Dambraienė (2003) teigia, kad šeimoje ne tik gimsta žmogus, bet ir atitinkamų šeimos gyvenimo procesų sistemoje formuojasi jo pasaulėžiūra, požiūris į vertybes.

Pasak psichologo G. Valicko (1997), nuo pat pirmųjų kūdikio gyvenimo akimirku prasideda jo socializacijos procesas, kurį galima apibūdinti kaip egzistuojančių elgesio normų ir vertybių sistemų, socialinių vaidmenų interiorizaciją, socialinės patirties priėmimą bei atgaminimą asmenybės veiklos ir bendravimo metu. Kitaip tariant, kiekvienas gimęs vaikas iš karto netampa viską suvokiančiu, žinančiu kaip elgtis, sumaniai įvertinančiu socialinio bendravimo subtilybes ir jas išmanančiu visuomenės nariu. Stebėdamas ir mokydamasis jis pamažu suvokia, kas yra toji aplinka ir kaip joje galima ar reikėtų elgtis. Pagal savo suvokimą ir susikurtus veikimo modelius vaikas pamažu ima veikti savarankiškai. Šeima yra pirmoji vaiko „bendruomenė“, iš kurios jis daugiausiai išmoksta.

Konstitucija (1992) skelbia, kad šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę (38 straipsnis), globoja šeimas, auginančias ir auklėjančias vaikus namuose, įstatymo nustatyta tvarka teikia joms paramą (39 str.).

Konvencijoje (1995) šeimos svarba vaikui yra suformuluota kaip vaiko teisė turėti šeimą ir tai paprastai reiškia jo teisę turėti tėvus. Vaiko teisės į šeimos ryšius samprata, turinys ir jos užtikrinimo galimybės keičiasi vykstant socialiniams pokyčiams. Galima įvardyti veiksnus, sudarančius prielaidas naujai kelti ir analizuoti problemas, susijusias su vaiko teisės į šeimos ryšius apsauga šiandieniniame pasaulyje: postmodernizmas ir jo sukelti socialiniai pokyčiai (susvetimėjimas, vartojimo kultūra, socialinių vertybių kaita ir kt.), demografinė padėtis (gimstamumo mažėjimas, nesantuokinių vaikų, skyrybų daugėjimas, naujų šeimos formų atsiradimas ir kt.) ir mokslo (ypač medicinos) pažanga.

G. Sagatys (2006) teigia, jog vaiko teisę į šeimos ryšius reikėtų suvokti kaip neturinio 18 metų, įstatymų nustatyta tvarka neemancipuoto ir nesudariusio santuokos asmens valstybės pripažintą ir teisinėmis priemonėmis ginamą interesą būti socialinių santykių su kitais asmenimis, esančiais jo šeimos narių kategorijoje, dalyviu.

Kaip teigiama Valstybinės šeimos politikos koncepcijoje (2007) šeima pati savaime yra gėris, nes atitinka ir leidžia visiškai išreikšti prigimtinius asmens poreikius ir socialumą:

- būti besąlygiškai mylimam ir priimamam, nepaisant galių, gabumų ir pasiekimų, nes kiekvienas asmuo yra unikalus ir savaime vertingas;
- būti atviram kitam asmeniui, pasitikėti ir dalytis gyvenimu su juo (bendrauti ir bendradarbiauti);
- turėti tėvus kaip autoritetą, kuriais pasitikima, iš jų mokomasi, lygiuojamasi kaip į vyro ir moters tarpusavio santykių pavyzdį, taip atskleidžiant ir įtvirtinant savo tapatybę.

Žmogaus teisės gali būti suprantamos kaip asmens laisvės visuomenėje ir galimybės jas realizuoti. Žmogaus teises reglamentuoja teisė ir kitos socialinės normos. Vienas pagrindinių žmogaus teisių bruožų – jų visuotinumas, universalumas, nedalumas, jos yra viena kitą sąlygojančios, remiasi žmonių lygybės prieš įstatymus, lygiateisiškumo ir kitais principais. Žmogaus teisės pripažįstamos visiems asmenims nepriklausomai nuo jų individualių savybių.

Visi vaikai gimsta, turėdami tokias pat žmogaus teises ir laisves. Tačiau vaikams reikia papildomo dėmesio ir apsaugos, todėl vaikai turi Vaiko teisių konvenciją (1995), kuri apima visus vaiko gyvenimo aspektus.

Vaiko teisės - vaikams priskiriamos ir garantuojamos teisės. Pasauliniu mastu jas įtvirtino JT Vaiko teisių konvencija, kuri yra ratifikuota daugelyje pasaulio valstybių.

Reikia pastebėti, kad ne visais laikais buvo pripažįstamos vaikų teisės, ir net šiandien pasitaiko žmonių, neigiančių, kad vaikai turi ir gali turėti savo teises. Ilgą laiką vaikai buvo traktuojami, kaip suaugusiųjų turimų teisių objektai, o ne kaip savarankiški teisių turėtojai ar subjektai. Pabrėžtina, kad vaiko teisėms reikia išskirtinio dėmesio. Nors vaikai, kaip ir suaugusieji, turi savo prigimtines teises, kurių niekas negali atimti nei apriboti, tačiau jas realizuoti dėl savo neveiknumo negali. Vaiko interesus gina ir atstovauja vaiko tėvai, įstatyminiai atstovai, valstybė. Prioritetas šeimoje teikiamas vaiko teisėms.

Vaiko teisių konvencijos (2000) 3 str. 1 dalis numato, kad imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų nesvarbu, ar tai darytų valstybinės ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracinės ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia yra vaiko interesus. Vaikų teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktas pabrėžia, kad visur ir visada pirmiausia turi būti atsižvelgiama į teisėtus vaiko interesus. Tokiu būdu

Lietuvos teisės sistemoje, t.y. Civilinio Kodekso (2000) 3.3 str., yra įtvirtintas prioritetingas vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principas, reiškiantis, kad tiek priimant teisės aktus, tiek juos taikant, tiek sprendžiant klausimus, kurių teisės aktai nereglamentuoja, visada būtina įvertinti sprendimą ar bet koki kitą veiksmą vaiko interesų požiūriu bei užtikrinti, kad jie nebūtų pažeisti.

Apibendrinant galima teigti, kad šeima tai pirmoji institucija, kuri turi užtikrinti vaiko teises. Tik šeimoje vaikui turi būti išugdomos socialinės vertybės, garantuojamas saugumas, pagarba jo individualybei.

1.2. Vaikai ir juos ginantys įstatymai

Bendrame žmogaus teisių apsaugos kontekste ypatingas dėmesys tenka vaikų teisių apsaugai, jų nusikaltimų prevencijai. Tai lemia vaiko amžiaus ypatumai, specifinė jo padėtis šeimoje ir visuomenėje, teisinės, ekonominės, socialinės reformos sunkumai. Vaikų teises ir jų apsaugą reglamentuoja daugelis Lietuvos Respublikos įstatymų, kodeksų, kitų teisės aktų (Vyriausybės nutarimai, žinybinės nuostatos, instrukcijos ir kt.) (Šeimos ir vaikai Lietuvoje, 1995).

Pagrindines vaiko, kaip žmogaus, teises į gyvybę, sveikatą, laisvę, asmens neliečiamybę, teisę į normalų fizinį, protinį, dvasinį, dorovinį, socialinį vystymąsi ir kt. saugo Vaiko teisių konvencija (1995), Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996), Lietuvos respublikos konstitucija (1992), Civilinis kodeksas (2000), Baudžiamasis kodeksas (2000), Darbo kodeksas (2002), procesiniai ir kiti įstatymai.

1.2.1. Vaiko teisių konvencija

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija – tarptautinė konvencija (sutartis), nustatanti civilines, politines, ekonomines, socialines ir kultūrinės vaikų teises.

Vaiko teisių konvencijos (1995) priėmimas vainikavo daugiau nei šešis dešimtmečius trukusį nevyriausybinį organizacijų bei kitų žmogaus teisių ekspertų darbą, kad visiems, ypač vyriausybėms, vaiko teisės taptų prioritetu. JT Vaiko teisių konvencija įtvirtino naujus su vaiko teisėmis susijusius etinius principus bei tarptautines elgesio normas.

Šis dokumentas - tai galingas įrankis, kovojant už vaiko teises, kadangi ratifikavusi JT Vaiko teisių konvenciją, šalis įsipareigoja panaudoti kuo daugiau savo išteklių, prirėkus ir tarptautinį bendradarbiavimą, kad ji būtų įgyvendinta.

Konvenciją LR Seimas ratifikavo 1995 m. liepos 3 dieną. Lietuva, prisijungdama prie Konvencijos, įsipareigojo užtikrinti vaikams joje numatytas socialines, ekonomines, politines vaikų teises.

Visuomeninė organizacija „Gelbėkit vaikus“ savo internetiniame puslapyje išskiria, kodėl konvencija yra unikali:

- ji yra **bendra ir išsami**, užtikrinanti vaiko pilietines, politines, ekonomines, socialines ir kultūrines teises.
- ji yra **universal**, taikoma visiems vaikams visose situacijose bet kuriame pasaulio kampelyje.
- ji yra **besąlygiška**, nes net vyriausybės, turinčios ribotus išteklius, skatinamos imtis veiksmų, kad būtų apsaugos vaiko teisės.
- ji yra **holistinė**, tvirtinanti, kad visos teisės yra vienodai svarbios, nedalomos ir tarpusavyje susijusios.

Vaiko teisių konvencijoje apie vaiką kalbama kaip apie aktyvų teisinių santykių dalyvį akcentuojant, kad jis įgyvendina savo teises. Tam tikra prasme Konvencija nustato tiesioginį vaiko ir valstybės santykį. Tai reiškia, kad niekas, net tėvai, neturi į vaiką nuosavybės teisių. Vaikas laikomas individu, turinčiu žmogaus teises (Vaiko teisių konvencija, 1995).

Konvencijos preambulėje ir keliuose pagrindiniuose straipsniuose pabrėžiama šeimos, kaip pagrindinės visuomenės institucijos, užtikrinančios vaiko augimui ir gerovei būtiną globą ir meilę, svarba. Vaiko teisės, net kai vaikas įgyja didesnę savarankiškumą, yra svarbios atsižvelgiant į šeimos aplinką ir į tėvų atsakomybę už savo vaikus.

Visuomeninė organizacija „Gelbėkit vaikus“ (2008) išskiria keturis pagrindinius Vaiko teisių konvencijos principus:

- Vaikai neturi patirti diskriminacijos „nepriklausomai nuo vaiko, jo tėvų arba teisėtų globėjų rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautybės, etninės ar socialinės kilmės, turto, sveikatos, luomo ar kokių nors kitų aplinkybių“.
- Vaikai turi teisę fiziškai, emociškai, psichologiškai, socialiai, kognityviai ir kultūriškai gyventi ir vystytis.
- Imantis bet kokių su vaiku susijusių veiksmų ar sprendimų, svarbiausia yra vaiko interesai. Šis principas turi būti taikomas tiek vyriausybių, administracijų ar teisėsaugos, tiek šeimos sprendimams priimti.
- Vaikai turi teisę būti aktyviais dalyviais, sprendžiant visus su jų gyvenimu susijusius klausimus, bei laisvai reikšti savo nuomonę. Jie taip pat turi teisę būti išklausytai.

Vaiko ir jo tėvų bei valstybės santykis pirmą kartą išdėstomas 3 straipsnio 2 punkte (2000, p. 7): „Valstybės dalyvės įsipareigoja teikti vaikui tokią apsaugą ir globą, kokios reikia jo gerovei, atsižvelgdamos į jo tėvų, globėjų ar kitų asmenų, atsakančių už jį pagal įstatymą, teises ir pareigas, ir tam tikslui imasi atitinkamų teisinių ir administracinių priemonių.“

Pagal 18 straipsnį (2000, p. 12) tėvams tenka „pagrindinė atsakomybė už vaiko auklėjimą ir vystymąsi“. Taigi Konvencijoje patvirtinama, kad tėvai – tai pagrindinis vaiko apsaugos, ugdymo ir globos šaltinis, atspindintis visų pasaulio kultūrų socialinius ir kultūrinius modelius. Be to, Konvencijoje nurodyta, kad terminas „tėvai“ gali reikšti daugelį pasaulyje egzistuojančių skirtingų šeimos modelių.

Nors Konvencijoje daugiausia dėmesio skiriama tėvų atsakomybei už vaiką, keliuose straipsniuose nurodytos ir tėvų teisės. Be 3 straipsnio, 5 straipsnyje tėvams suteikiama teisė vaiką tinkamai nukreipti ir jam vadovauti, o 14 straipsnyje taip pat kalbama apie tėvų teisę „vadovauti“. Taigi su vaiku susijusios tėvų teisės daugiausia kyla iš jų pareigų aprūpinti vaiką ir jam vadovauti.

Konvencijoje aiškiai remiama šeimos privatumo ir nesikišimo nuostata, nebent įsikišti būtina siekiant apginti vaiką ir užtikrinti jo saugumą. Nors tėvams tenka didžiausia atsakomybė už savo vaikų auginimą, Konvencijoje aiškiai sakoma, kad jų valdžia nėra neribota (Vaiko teisių konvencija, 2000).

Vaikui, kaip prigimtinių teisių turėtojui, turi būti suteikiamas aktyvus vaidmuo jomis naudotis, suteikiama teisė reikšti savo norus ir pažiūras visais jo interesus liečiančiais klausimais (Vaiko teisių konvencija, 2000 p. 11).

Teisė būti šeimos nariu yra būdingas visos konvencijos bruožas. Ji pripažįstama kaip tam tikra „teisės bendrauti“ su tėvais rūšis. Ši teisė yra įvairiai išreikšta pagrindiniuose konvencijos (2000) straipsniuose. Pavyzdžiui septintajame straipsnyje (2000, p. 8) yra pripažįstama vaiko teisė „žinoti savo tėvus ir būti jų globojamas“. Aštuntajame straipsnyje (2000, p. 8) vaikui suteikiama teisė „išsaugoti savo identiškumą, įskaitant šeimos ryšius“. Devintajame straipsnyje (2000, p.9) teigiama, kad vaikas turi teisę „nebūti išskirtas su savo tėvais prieš jų norą“, išskyrus tuos atvejus, kai manoma, kad toks atskyrimas yra būtinas dėl vaiko interesų.

Vaiko teisė dalyvauti priimant sprendimus jį liečiančiais klausimais yra suformuluota keliuose Konvencijos straipsniuose. Svarbiausia tai, kad straipsniuose dėl dalyvavimo visuomenės gyvenime vaikui suteikiama teisė, kad su juo būtų elgiamasi kaip su asmenybe. Pirmenybė turi būti teikiama vaiko teisei įgyvendinti savo teises šeimoje ir už jos ribų. Šios

teisės yra būtinos ugdant vaiko identiškumą ir jo galimybes naudotis kitomis Konvencijoje įtvirtintomis teisėmis.

1.2.2. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996) (toliau darbe gali būti trumpinama – VTAPI) buvo priimtas LR seimo 1996 metais kovo 14 dieną, ir įsigaliojo nuo 1996 metų balandžio 13 dienos. Tai Lietuvoje galiojantis įstatymas, kuriuo remiantis yra ginamos vaikų teisės, bei nurodomos pareigos, derinant su tarptautinėmis teisės normomis bei principais.

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo projekto rengimą lėmė keletas esminių aplinkybių. *Pirma*, tai rūpinantis žmogaus teisių apsauga, vaiko teisių apsauga turi būti ypač sustiprinta. Tai lemia vaiko amžiaus ypatumai, specifinė jo padėtis šeimoje ir visuomenėje. *Antra*, tai pablogėjusi šalyje vaikų materialinė ir socialinė padėtis, sumažėjęs jų saugumas. Vis daugiau vaikų netenka tėvų globos, socialiai ir pedagogiškai apleidžiami. *Trečia*, susidarę prieštaravimai tarp pakitusios faktinės vaikų padėties šeimoje ir visuomenėje, gerokai pasenusios teisinės norminės bazės, reglamentuojančios vaikų teises, jų apsaugą ir gynimą. Ypač nepakankamai įstatymai gina vaiko turtines, socialines teises, asocialiose šeimose gyvenančių vaikų teises, nepakankamai sureguliuota tėvų ir kitų fizinių asmenų atsakomybė už vaiko teisių pažeidimus. *Ketvirta*, būtinumas derinti LR įstatymus su konstitucija ir tarptautinės teisės normomis bei principais, reglamentuojančiais vaiko teises bei laisves ir jų garantijas (Dapšys 1996, p. 26).

Pagrindų įstatymą sudaro 11 skyrių, tai yra 62 straipsniai, kuriuose reglamentuoti svarbiausi vaiko santykiai, teisės bei laisvės ir jų apsaugos garantijos pagrindinėse vaiko gyvenimo, auklėjimo ir veiklos srityse: santykiai su valstybe, šeima, mokykla, socialine aplinka, dabartine veikla ir kt.

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1999, p. 3) nurodyta, kad „Teisėti vaiko atstovai yra tėvai, tėviai, globėjai, rūpintojai ir kiti asmenys, kurie pagal įstatymą ar kitą teisės aktą privalo rūpintis vaiku, jį auklėti, globoti, jam atstovauti, ginti jo teises ir teisėtus interesus“. (3 str). Abu tėvai vienodai privalo rūpintis vaiko auklėjimu, tinkamai jį prižiūrėti, materialiai išlaikyti, aprūpinti gyvenamuoju būstu. Išryškinama, kad „vaiko teises pirmiausia privalo užtikrinti tėvai ar kiti teisėti vaiko atstovai“ (4 str).

Be pagrindinių vaiko teisių ir laisvių, bei pareigų, šiame įstatyme yra išskiriami atskiri skyriai ir negalios vaikui. Negalios vaikas turi lygias teises su sveikais vaikais aktyviai gyventi, vystytis, įgyti išsimokslinimą, atitinkantį jo fizines, protines galias ir pageidavimus, dirbti jam tinkamą darbą, dalyvauti kūrybinėje ir visuomeninėje veikloje (28 str.).

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo trečiajame skyriuje „Vaikas ir šeima“, svarbiausia yra įvardinta vaiko teisė gyventi su tėvais, bei teisė bendrauti su abiems tėvais. O jų netekus, vaikas turi turėti sąlygas augti šeimos aplinkoje ir būti įvaikinamas. Tai turėtų būti užtikrinama, nes tiek psichologai, tiek vaiko teisių atstovai yra ne kartą įrodę, kad tik šeimoje yra užtikrinamas vaiko normalus vystymasis fiziškai, psichologiškai bei socialiai.

Devintajame įstatymo skyriuje „Atsakomybė už vaiko teisių pažeidimus“, yra numatyta atsakomybė tėvams ar kitiems asmenis pažeidusiems vaikų teises. Atsakomybė gali būti įvairi: tiek administracinė, tiek civilinė, tiek baudžiamoji. Didžiausia atsakomybė stebėti vaiko teises ir su tuo susijusių įstatymų vykdymą yra paskirta vaiko teisių apsaugos tarnyboms. Kitos įstaigos (Prezidentas, seimas, vyriausybė, teismai, prokuratūra ir kt.) privalo įgyvendinti vaiko teises pagal savo kompetenciją (59-60 str.).

2008 metų birželio mėnesį Socialinės apsaugos ir darbo ministerija Seimui pateikė svarstyti papildytą Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo projektą.

Pagrindinis šio įstatymo projekto tikslas – papildyti Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą, siekiant uždrausti fizinio ir psichologinio smurto naudojimą auklėjant vaikus šeimoje ir ugdant vaikus ugdymo įstaigose (Socialinė apsaugos ir darbo ministerija, 2008). Jei projektas būtų patvirtintas, vadinasi vaiko fizinis baudimas, fizinis ar psichinis kankinimas ar kitoks žiaurus elgesys, vaiko garbės ir orumo žeminimas būtų draudžiamas, nes tai sukelia faktinę ar potencialią žalą nepilnamečio sveikatai, išlikimui, vystymuisi ar orumui. Taip pat siūloma nustatyti, kad vaikas turi būti auklėjamas, mokomas ir drausminamas be smurto ir gerbiant jo orumą. Tokia nuostata siūloma atsižvelgiant į Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją. Parlamentas nusprendė svarstyti tai numatančias Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pataisas 2009 metų gegužės mėnesį. Nors kai kuriems parlamentarais atrodo, kad tai leistų nepilnamečiams skųstis, net dėl griežtesnio raginimo ruošti pamokas (Digrytė, 2009).

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme, pabrėžia A. Dapšys (1996, p. 29), siekiama nustatyti su LR Konstitucija ir JTO Vaiko teisių konvencija suderintus bendruosius principus ir nuostatas, kuriomis būtų galima vadovautis rengiant ir įgyvendinant tam tikrų teisės šakų įstatymus, jų kodeksus, kitus teisės aktus, koordinuoti jų rengimą, kai yra sprendžiami klausimai, susiję su specifiniais vaikų interesais, taip pat sureguliuoti tuos vaiko teisių apsaugos klausimus, kurių nereglamentuoja kiti įstatymai.

1.2.3. Kiti įstatymai ir institucijos

Šeima - esminis visuomenės gėris, kylantis iš žmogaus prigimties ir grindžiamas savanorišku vyro ir moters santuokiniu pasižadėjimu skirti savo gyvenimą šeiminiams

santykiams kurti, užtikrinantis šeimos narių - vyro ir moters, vaikų bei visų kartų gerovę ir sveikos visuomenės raidą, tautos bei valstybės gyvybingumą ir kūrybingumą. Todėl valstybė ir nevyriausybinių institucijų privalo užtikrinti šeimos integralumui palankią aplinką, plėtodamos ir tobulindamos jos teisinę ir socialinę bazę.

Be vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo ir Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos Lietuvoje šeimyninius santykius reglamentuoja ir daugiau teisės normų. Pagrindinis nacionalinis teisės aktas – *Lietuvos Respublikos Konstitucija* (1992) - įtvirtina bendrąsias nuostatas dėl žmogaus teisių ir laisvių apsaugos bei konstitucinę valstybės pareigą saugoti ir globoti vaikystę, ginti vaikus. Konstitucija, skelbia, jog tėvų teisė ir pareiga – auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti (38 str. 6 d.). Santuokos ir šeimos kodekse (1990) fiksuota, kad nepilnamečių vaikų teises ir interesus privalo ginti jų tėvai. Vadinasi, nepilnamečio turtines teises saugo tėvai arba juos atstovaujantys asmenys. Tai atitinka Konvencijos nuostatą, kurioje sakoma, jog tėvams arba kitiems vaiką auklėjantiems asmenims tenka didžiausia atsakomybė už gyvenimo sąlygų, būtinų vaikui vystytis, sudarymą pagal jų sugebėjimus ir finansines galimybes (27 str. 2 d.).

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992) nėra išskirta atskirai vaikų teisės, šiame įstatyme nurodytos pagrindinės žmogaus teisės ir pareigos. Vaikai turi visas bendrąsias žmogaus teises ir laisves, kurios, atsižvelgiant į jo interesus, nulemtus fizinio, emocinio, protinio nesubrendimo, gali būti praplėstos arba apribotos. Tai suponuoja vaiko – privilegijuoto subjekto – padėtį, todėl vaikai gali turėti tokių teisių, kurios nebūdingos suaugusiems, pavyzdžiui, teisę būti apsaugotam nuo prievartos ir nepriežiūros, teisę, kad juo būtų pasirūpinta, teisę žaisti, teisę išsaugoti savo identiškumą, teisę sveikai vystytis ir panašiai (Sagatys, 2006).

Šeimos teisė tai *Civilinio kodekso trečioji knyga (2000)*. Tai sistema teisės normų, nustatančių bendruosius šeiminių santykių teisinio reguliavimo principus ir reguliuojančius santuokos sudarymo, galiojimo ir nutraukimo pagrindus ir tvarką, sutuoktinių turtines ir asmenines neturtines teises, vaikų kilmės nustatymą, vaikų ir tėvų bei kitų šeimos narių tarpusavio teises ir pareigas, įvaikinimo, globos ir rūpybos, civilinės būklės aktų registravimo tvarką (Čivilytė – Gylienė, 2006).

Taip pat vaiko teisės yra ginamos ir *Darbo kodekse (2002)* dėl nepilnamečių vaikų įdarbinimo, baudžiamajame kodekse, dėl nepilnamečių nusikalstamumo ir bausmės skyrimo, bei daugelyje kitų įstatymų, kuriuose prioritetas skiriamas vaikų teisėms.

Kituose nacionaliniuose teisės aktuose, reglamentuojančiuose vaiko teisių ir jo teisėtų interesų pažeidimus, paprastai apsiribojama atskiriomis, konkrečiomis pažeidimų formomis bei

būdais, o praktikoje kylančias problemas mėginama spręsti pasitelkiant teismų praktiką, komentarus ir pan.

Teisės normose, įstatymuose yra formaliai įtvirtintos vaikų teisės, tačiau kaip jos yra vykdomos, kaip visa tai yra įgyvendinama realiame gyvenime stebi, prižiūri, informuoja ir suteikia pagalbą įvairios vyriausybės ir nevyriausybės institucijos ir organizacijos.

Viena iš nevyriausybinių organizacijų yra *Jungtinių Tautų Vaikų Fondo* (United Nations Children's Fund – UNICEF) *Lietuvoje nacionalinis komitetas*, susikūręs 1993 metais. Komitetas tiria vaikystės ir motinystės būklę Lietuvoje, rūpinasi šeimos ir vaiko fizine branda bei dvasine apsauga, gina mažųjų teises, remia švietimą, mokymą ir kultūrinį ugdymą, plačiai bendradarbiauja su kitomis nevyriausybėmis organizacijomis savo veiklos sferoje (Šeimos ir vaikai Lietuvoje, 1995).

Visuomeninė organizacija „Gelbėkit vaikus“ yra vienintelė Šiaurės Rytų Europos organizacija, tapusi aljanso Save the Children tikrąja nare. Tai 1991 m. įkurta nepolitinė, nevyriausybė ir nereliginė, už vaiko teises kovojanti organizacija, šiuo metu turinti 22 struktūrinius padalinius 18 šalies miestų ir rajonų. Organizacija dirba vadovaudamasi Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto rekomendacijomis.

Visuomeninė organizacija „Gelbėkit vaikus“ daro įtaką vaikų klausimus sprendžiančioms valstybės ir tarptautinėms institucijoms, šviečia visuomenę vaiko teisių klausimais, skatina vaikus dalyvauti visuomenės gyvenime priimant su jais susijusius sprendimus, daro įtaką žiniasklaidai, stiprina nevyriausybinių organizacijų koaliciją, jų tarpusavio bendradarbiavimą bei stengiasi į veiklą įtraukti kuo daugiau verslo, meno ir sporto atstovų.

Viešoji įstaiga „*Vaiko namas*“ – tai nevyriausybė, nesiekianti pelno organizacija, veikianti psichologinės-socialinės, informavimo, švietimo srityse, siekianti užkirsti kelią vaikų prievartai bei teikti visapusišką pagalbą nukentėjusiems nuo prievartos vaikams ir jų šeimos nariams.

Svarbiausia valstybinė įstaiga, koordinuojanti vaikų teisių įgyvendinimą, pagalbą yra *Valstybinė vaiko teisių apsaugos tarnyba*, kurios tikslas – padėti tiems vaikams, kurie patiria didelių gyvenimo ir auklėjimo sunkumų šeimoje ir visuomenėje. Tarnybos gina vaikų teises šeimose, šalina aplinkybes, dėl kurių vaikai jose neprižiūrimi, įkurdina likusius be tinkamos globos vaikus kitose šeimose, ugdymo įstaigose.

Apibendrinant galima teigti, kad vaiko teisės pasauliniu mastu įforminamos Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje (1995), kuria remiantis Lietuvoje priimtas Vaiko teisių apsaugos

pagrindų įstatymas (1996), bei ginamos tiek tarptautinių, tiek vietinių valstybinių nei nevyriausybinių organizacijų

1.3. Pedagoginė - psichologinė paauglystės periodo charakteristika

Kiekvienas amžiaus tarpsnis turi tipišku bruožų, kurie ilgainiui kinta, suteikdami elgesiui naują formą. Tarp vieno ir kito tarpsnio įsiterpia perėjimo fazė. Pereinant iš vaikystės į jaunystę tokia fazė yra paauglystė.

Paauglystė visais laikais kėlė daug diskusijų. Dėl vieningos paauglystės charakteristikos dar ir šiais laikais iki galo nesutarta. Skirtingai ją apibrėžia šių laikų mokslininkai:

- **D. Gailienė, L. Bulotaitė** (1996) teigia, kad paauglystėje subręstama ir fiziologiškai ir psichiškai, pagrindinė laikotarpio problema – intensyvus savęs suvokimas, savęs vaizdo susidarymas, gyvenimo pozicijos ieškojimas, t.y. savo tapatumo įtvirtinimas.
- **G. Navaitis** (2001) teigia, kad paauglio psichosocialinė bei intelektinė raida, tapatumo paieškos, tai ir naujos jo galimybės, ir patiriamų sunkumų ištakos. Paauglystės amžius gana sąlygiškas. Paauglystė siejama su specifiniu elgesiu, jai būdingomis nuostatomis, vaidmenimis ir konfliktais.
- **R. Žukauskienė** (2001) teigia, kad paauglystė pereinamasis laikotarpis iš vaikystės į suaugusiojo amžių. Amžiaus ribos yra labai sąlygiškos, dažniausiai tarp 12-18 metų. Paauglystė dar kartais skirstoma į ankstyvąją tarp 12 - 14 metų, 15 metai – lyg pereinamasis tarpsnis, o 16 - 18 metai – vėlyvoji paauglystė. Paauglystės amžiaus tarpsnio tikslios pabaigos nustatyti neįmanoma, nes tai yra kai žmogus suranda savo tapatybę.
- **K. Račkauskaitė** (2005) teigia, kad paauglystė - kritinis amžiaus tarpsnis. Tai saviraiškos laisvės ir savęs ieškojimo metas. Paaugliai bando spręsti savęs pažinimo problemą. Psichologiniu požiūriu šis amžiaus tarpsnis yra vienas sudėtingiausių, prieštaringiausių ir įdomiausių. Tai laikotarpis tarp vaikystės ir suaugusiojo amžiaus, trunkančio nuo 14 iki 25 metų vyrams ir nuo 12 iki 21 metų moterims.
- **Leliūgienė** (2002, 2003) teigia, kad paauglystė – tai vaikų nuo 11-12 iki 15-16 metų raidos laikotarpis, atitinkantis bendrojo lavinimo mokyklos 5 - 9 klasės mokinių amžių. Paauglystės laikotarpiu vyksta visapusiškas vaiko vystymasis, apimantis ne tik anatominius, fiziologinius, intelektinius pokyčius, bet taip pat ir paauglio požiūrių į įvairius reiškinius formavimąsi. Pagal psichologinį išsivystymą ir pobūdį paaugliškas amžius – tai tipiškas vaikystės amžiaus tarpsnis. Tačiau, kita vertus, paauglys – augantis žmogus, stovintis ant suaugusiųjų amžiaus slenkščio.

- **VI. Rajeckas** (1972) teigia, kad paauglystė – psichinių lūžių, prieštaravimų, įvairiausių sunkumų metas, kadangi šio amžiaus būdingas reiškinys yra svarbiausių brendimo sferų – fiziologinės, psichinės ir socialinės – nesutapimas.

- **L. Jovaiša** (2007) teigia, kad paauglystė – 11-15 metų amžiaus tarpsnis, pasižymintis sudėtingais fizinio ir psichinio vystymosi prieštaravimais. Atsiranda suaugusio žmogaus savimonė, ima formuotis nauji santykiai su aplinka, noras, kad suaugusieji laikytų paauglį ne vaiku, elgtųsi su juo kaip su suaugusiuoju.

Šis laikotarpis, tarp biologinio brandumo ir socialinės nepriklausomybės, jau daugelyje šalių yra pailgėjęs dėl ankstyvesnio brendimo ir pailgėjusio mokymosi laiko.

Visų pirma, paauglystėje įvyksta reikšmingų fiziologinių organizmo kitimų, būdingas nuotaikų nepastovumas, nerviškumas, neramumas, jautrumas. Paauglys intensyviai nagrinėja savo fizinius ir psichinius ypatumus, lygina save su kitais, ieško būdų savo asmenybei formuoti. Jam kyla daug klausimų: kas esu, ko siekiu gyvenime. Šiuo periodu vyksta visapusiškas paauglio vystymasis, apimantis anatominius - fiziologinius, intelektualinius pokyčius, paauglio požiūrių į įvairius reiškinius formavimąsi (Leliūgienė, 2003).

A. Gučas (1990, p. 216) teigia, kad paauglystė ir perėjimas į jaunystę yra psichinio ir socialinio brendimo problema. Paauglystėje emocinis ir protinis patyrimas persitvarko, elgesys pasidaro savarankiškesnis, atsikratoma vaikiškos priklausomybės, mėginama į pasaulį pažvelgti suaugusiųjų požiūriu.

Paauglystės pradžioje bręstantis individas ima reikalauti, kad kiti pripažintų jo teisę laisvai reikšti nuomonę, pažiūras, bet kuriuo gyvenimo ar elgesio klausimu, rinktis draugus, laisvalaikio pobūdį ir t.t. Šis procesas dėl savo teisių užtikrinimo šeimoje ir mokykloje trunka ilgesnį laiką. Su tais, kurie nepripažįsta šito, kyla didesnių ar mažesnių konfliktų.

Šiuo laikotarpiu prasideda didelės socialinės ir psichologinės permainos, kurios paprastai sutampa su audringu fiziologiniu vystymusi. Kalbėdami apie paauglystę psichologai neretai šį amžiaus tarpsnį vadina kriziniu. Tai susiję su paauglio psichikos vystymosi netolygumais: paaugliui labai svarbu išreikšti save, atskleisti savo individualybę, tuo tarpu charakterio bruožai, leidžiantys tą individualybę realizuoti dar tik formuojasi (R.Želvys, 1994).

A. Gučas (1990, p. 217) išskiria tokius kriterijus, pagal kuriuos sprendžiama apie paauglio išgyvenamą subrendimo jausmą:

1. Paauglys nori ir reikalauja, kad kiti su juo elgtųsi ne kaip su vaiku, o kaip su suaugusiuoju;
2. Paauglio stengimasis užsitikrinti tam tikrą veiklos savarankiškumą, apginti kai kurias savo gyvenimo sferas nuo suaugusiųjų kišimosi;

3. Paauglys gali turėti savo elgesio nuostatas, tam tikras pažiūras, įvykių vertinimą, gali ginti savo nuomonę tuo klausimu, nors suaugusieji arba draugai prieštarautų.

Kaip pastebi L. Jovaiša (1993), santykiuose su pačiu savimi, paauglys yra susidomėjęs savo asmenybe. Jis greitai reaguoja į jo adresu pasakytus neigiamus žodžius. Egocentrizmas būdingas ir mąstymui: jis nori būti dėmesio centre, grožisi savimi, save įsimyli. Jautrumas savo atžvilgiu rodo pakilusį emocionalumą. Emocingai vertinami įvykiai. Proto sprendimai iš esmės grindžiami emocijomis. Emocijų įtaka sprendimams veda prie maksimalizmo – viskas vertinama aukščiausių reikalavimų pagrindu. Jauni žmonės, yra pernelyg susirūpinę tuo, ką mano kiti apie juos (Žukauskienė, 2001). To pasekoje, jei paauglys atsiranda kompanijoje, kuri linkusi į smurtą, šiurkštumą, apgaudinėjimą nenorėdamas išsiskirti stengiasi įsilieti į jų būrį pamėgdžiodamas jų elgesį. Anot V. Černiaus (1992), paaugliams svarbiausias yra savo vertybių išaukštinimas, pasididžiavimas savo laimėjimais, savo darbu, ir artimų santykių su bendraamžiais užmezgimas.

Suaugęs žmogus, paauglio nuomone - savarankiškas, nekontroliuojamas, nevaržomas, lygiateisis su kitais suaugusiais. Pasijutęs jau nebe vaikas, paauglys trokšta ir laukia, kad ir visi apie jį taip pat manytų. Jis pernelyg jautriai ima reaguoti į suaugusiųjų elgesį su juo, kaip niekada ūmai įsižeidžia ir ima priešintis.

Anot D. Gailienės, L. Bulotaitės, M. Sturlienės (2002), paauglystė - tai sudėtingas periodas ne tik patiems paaugliams, bet ir aplinkiniams – tėvams, mokytojams, kitiems asmenims. Paauglystės amžius - pats sunkiausias ir sudėtingiausias iš visų amžiaus tarpsnių. Jis dar vadinamas pereinamuoju laikotarpiu, nes tuo metu vyksta savotiškas virsmas iš vaikystės į suaugusiojo gyvenimą, iš nebrandumo į brandą. Šeima itin svarbi formuojantis paauglio tapatumui. Elgesys, kurį toleruoja tėvai, gali būti paauglio tiesiogiai įgyjamas ir modeliuojamas, mat paauglių elgesys yra kitų asmenų elgesio modeliavimas.

Paauglystės laikotarpis neretai būna sudėtingas tiek pačiam vaikui, tiek jo artimiesiems. Paaugliu netampama per vieną dieną ar naktį, tad kai kurie tėvai ne iš karto pastebi, kad jų atžala jau įžengė į atsisveikinimo su vaikyste etapą. Anot I. Jusienės (2008), būti paauglių tėvais dažnai yra labai varginanti patirtis. Dažna jų nuotaikų kaita, nuolatinės protesto reakcijos arba viskam abejingas elgesio stilius sukelia tėvams prieštarigus jausmus, varo į neviltį, sudaro kraštutinį kantrybės išmėginimą. Nors dažnai ekscentriškas paauglio elgesys traktuojamas kaip noras kuo greičiau emociškai atsiskirti nuo tėvų, tačiau iš tikrųjų jaunuoliui vis dar reikalingas šeimos narių dėmesys, supratimas ir parama. Ieškodamas savęs bręstantis žmogus daug ką perima iš savo artimiausios aplinkos, tad geri santykiai su tėvais padeda jam įgyti suaugusiųjų pasaulyje reikalingus įgūdžius bei vertybes.

M. Radušis (2007) pataria, kad reikėtų gerbti paauglio teisę nesutikti su suaugusiųjų šeimos narių požiūriu į vieną ar kitą reiškinį. Prieštaraudami ir neigdami jaunuoliai mokosi įtvirtinti savo nuomonę ir tikrai nepraranda galimybės ateityje grįžti prie laiko patikrintų vertybių.

Apibendrinant galima teigti, kad paauglystės laikotarpis tai amžiaus tarpsnis, kuriame vaikas stengiasi pereiti į suaugusiųjų pasaulį, priimti ir nusistatyti savo vertybes, sulaukti suaugusiųjų pripažinimo.

1.4. Vaiko teisės ir pareigos šeimoje

1.4.1. Vaiko teisės šeimoje

Tėvų teisės ir pareigos vaikams yra išimtinės. Tai lemia principinė vaikų teisių apsaugos srities nuostata, numatanti, kad vaiko teises pirmiausia privalo užtikrinti tėvai ir kiti teisėti vaiko atstovai (Konstitucijos 38 str. 6 d., Vaiko teisių konvencijos 5 str., Vaikų teisių apsaugos pagrindų įstatymo 3 str. ir 4 str. 7 p.).

Vaiko teises išskiria **Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo (1996)** antras skyrius ir **JT Vaiko teisių konvencija (1995)**. Šiuose įstatymuose nurodoma, kad vaikas turi šias teises (žr. 1 lentelę).

**Vaiko teisės (pagal Vaiko teisių konvenciją (1995) ir Vaiko teisių apsaugos
pagrindų įstatymą (1996))**

Vaiko teisių konvencija	Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas
Vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis (6 str.).	Vaiko teisė gyventi ir augti (7 str.).
Teisė į geriausią sveikatos apsaugą, medicininę priežiūrą, bei informacija, kuri padėtų išlikti sveikam (24 str.).	Vaiko teisė būti sveikam (8 str.).
Teisė į vardą ir pilietybę (7 str.). Teisė į individualybę (8 str.).	Vaiko teisė į individualybę ir jos išsaugojimą (9 str.).
Teisė į savo nuomonę, kad ji būtų išklaudyta ir į ją atsižvelgta (12 str.). Teisė laisvai reikšti savo nuomonę (13 str.). Teisė į privatų gyvenimą (16 str.). Teisė būti su draugais, burtis į asociacijas. ir klubus (15str.) Teisė būti apsaugotam nuo visų formų smurto (19 str.). Teisė į minties ir religijos laisvę, tėvams tinkamai vadovaujant (14 str.).	Teisė į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę (10 str.).
Teisė į tai, kad gyvenimo sąlygos būtų reguliariai tikrinamos, jei yra globojamas ne savo tėvų (25 str.). Teisė į pakankamai geras gyvenimo sąlygas (27 str.). Teisė į deramą tėvų ir šeimos elgesį su vaiku.	Vaiko teisė į gyvenimo sąlygas (11 str.). Vaiko teisė į gyvenamąjį būstą (13 str.).
Teisė į vyriausybės paramą, socialinį aprūpinimą (26 str.).	Vaiko socialinės teisės (14 str.). Vaiko teisė į valstybės paramą ir išlaikymą (15 str.).
Teisė į poilsį ir laisvalaikį, sportuojant bei užsiimant įvairia kultūrine veikla (31 str.)	Vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį (16 str.).
Mažumos atstovo dėl savo rasės, religijos ar kalbos, teisė naudotis savo kultūra, išpažinti savo religiją bei kalbėti gimtąja kalba. (30 str.).	Vaikų, priklausančių Lietuvos Respublikos tautinėms bendrijoms (mažumoms), teisės (17 str.).
Pabėgėlio teisė į specialią apsaugą (22 str.).	Vaiko pabėgėlio teisės (18 str.).
Teisė gyventi su savo tėvais (9 str.). Teisė gyventi su tėvais toje pačioje šalyje (10 str.). Teisė kad augintų tėvai (18 str.).	Vaiko teisė gyventi kartu su tėvais ar juos atstojančiais asmenimis (23 str.). Vaiko teisė bendrauti su atskirai gyvenančiais tėvais (24 str.).
Teisė neįgalaus vaiko į specialią globą ir švietimą (23 str.).	Negalios vaiko teisė gyventi pilnavertį gyvenimą (28 str.).
Teisė į mokslą (28 str.). Teisė į lavinimąsi, kuris vysto asmenybę ir gebėjimus (29 str.).	Vaiko teisė į mokslą (34 str. 36 str.).
Teisė būti apsaugotam nuo bet kokio darbo, kuris daro žalą sveikatai ar trukdo mokytis (32 str.).	Vaiko teisė į apsaugą dėl išnaudojimo darbe (39-42 str.).

Pagrindinės vaiko teisės numatytos tiek valstybiniuose, tiek tarptautiniuose įstatymuose yra šios:

Teisė gyventi ir sveikai vystytis. (Konstitucijos 19 str., Vaiko Teisių konvencijos 6.27 str., VTAPI 7 str.). Kiekvieno žmogaus teisė į gyvybę yra pagrindinė teisė, ja remiasi visos kitos teisės, laisvės ir pareigos. Žmogaus teisė į gyvybę užtikrina gana plati teisinių priemonių sistema, įtvirtinta Konstitucijoje ir daugelyje kitų įstatymų. Žmogaus teisė į gyvybę pirmiausia reglamentuota teisiškai, ją saugo moralės normos, religijų ar kitos socialinės normos.

Konvencijos 6 straipsnis įpareigoja valstybes dalyves pripažinti kiekvieno vaiko neatimamą teisę gyventi. Pagrindų įstatymo 4 straipsnyje teigiama, kad kiekvienam vaikui – tiek iki gimimo tiek ir po jo – turi būti garantuota galimybė būti sveikam ir normaliai vystytis fiziškai, protiška, o gimusiam vaikui ir doroviškai, bei dalyvauti visuomenės gyvenime. Taigi kiekvienas vaikas turi neatimamą teisę gyventi ir augti. Draudžiami bet kokie moksliniai bandymai ar kitokie eksperimentai su vaiku, galintys pakenkti jo gyvybei, sveikatai, normaliai vystytis jo asmenybei. Šis draudimas taikomas net ir tada, jei yra vaiko, jo tėvų ar kitų teisėtų vaiko atstovų sutikimas (Konvencija - 7 str.).

Vaiko teisė sveikai vystytis apima fizinį, protinį, dvasinį, moralinį, psichinį ir socialinį vystymąsi. Vaiko interesai reikalauja vaikui sudaryti tokias sąlygas vystytis, kad jis užaugtų sveika, intelektualia, dorovinga bei tvirta asmenybe. Tai, kokias sąlygas būtina sudaryti, priklauso nuo paties vaiko amžiaus, jo brandumo, sugebėjimų, talentų ir pažiūrų. Pavyzdžiui, mažam vaikui yra svarbu sudaryti sąlygas žaisti ir bendrauti su savo bendraamžiais, vyresniam vaikui – galimybė ugdyti turimus talentus ir panašiai (Šeimos teisė. Vaiko teisių apsauga, 2003).

Vaiko teisė į individualybę ir jos išsaugojimą (Konstitucijos 12 str. Vaiko teisių konvencijos 8, 10, 30 str., VTAPI 9 str.).

Konvencijos 8 straipsnis įpareigoja valstybes gerbti vaiko teisę išsaugoti savo identiškumą, įskaitant pilietybę, vardą ir šeimos ryšius, neleisti neteisėto kišimosi. Jei vaikui neteisėtai atimama dalis ar visi jo identiškumo elementai, valstybės dalyvės suteikia jam paramą ir apsaugą, reikalingą identiškumui kuo skubiau atstatyti. Pagrindų įstatyme (1999, p. 5) teigiama, kad „vaikas nuo gimimo momento turi teisę į vardą, pavardę, tautybę ir pilietybę, teisę į šeimos bei kitus su jo individualybe susijusius ryšius ir jų išsaugojimą“.

Vaiko teisė į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę, asmens orumą (Konstitucijos 20-22 str., Vaiko teisių konvencijos 16 str., VTAPI 10 str.). Vertinant vaiko teisę į asmeninį gyvenimą būtina surasti pusiausvyrą tarp šios teisės ir tėvų valdžios. Tėvai, turėdami išimtinės teises ir pareigas vaikų auklėjimo ir priežiūros srityje, siekdami realizuoti šias jiems suteiktas teises ir pareigas, turi teisę žinoti daugiau apie vaikų asmeninį gyvenimą, nei kiti asmenys. Tačiau tėvų teisė kištis į vaikų asmeninį gyvenimą nėra absoliuti, o pagrįsta tik tuomet, kai tai būtina tėvų pareigoms atlikti (Šeimos teisė. Vaiko teisių apsauga, 2003).

Pažymėtina, kad šią teisę Pagrindų įstatymas reglamentuoja neatsižvelgiant į jo amžių. Tai reiškia, kad ir šešiametis vaikas turi teisę į pvz., susirašinėjimo slaptumą ir šios teisės neturėtų pažeisti nei tėvai, nei mokytojai nei draugai. Nė vienas vaikas neturi patirti savavališko kišimosi į jo asmeninį gyvenimą, būsto neliečiamybę. Vaikas turi teisę būti ginamas nuo tokio kišimosi ar kėsinosi.

A. Obolėnienė (1969) jau prieš kelis dešimtmečius patarė tėvams, kad prieš pradėdami tardyti vaiką, arba prieš sakydami jam pamokymus, tėvai turėtų gerai apsižiūrėti, ar jų numatytam pokalbiui tinka vaiko savijauta, laikas, aplinka.

Draudžiama vaiką kankinti, žaloti, žeminti jo garbę ir orumą, žiauriai su juo elgtis. Ši nuostata sietina ir su fizinėmis bausmėmis, kurios gali būti traktuojamos kaip žiaurus elgesys su vaiku.

Vaiko teisė į žodžio, minties, sąžinės ir religijos laisvę, teisę reikalauti, kad vaiko pažiūroms būtų skiriamas didelis dėmesys visose gyvenimo srityse (Konstitucijos 25-26 str., Vaiko teisių konvencijos 12-14 str., 30 str., VTAPI 14 str.). Siekiant nepažeisti šio principo ir vaiko teisių, būtina atsižvelgti į paties vaiko pažiūras, jo norus, kadangi nustatant kiekvieno konkretaus vaiko interesų turinį, būtina įvertinti jo norus ir pažiūras. Tėvai ir kiti asmenys turi užtikrinti jiems galimybę išreikšti savo pažiūras ir, atsižvelgus į jų amžių ir brandumą, skirti tam daug dėmesio.

Tai vaiko teisė reikšti savo pažiūras ir nuomonę. Vaikui, gebančiam suformuluoti savo pažiūras, turi būti garantuojama teisė laisvai jas reikšti visais su juo susijusiais klausimais. Vaiko pažiūroms, atsižvelgiant į jo amžių ir brandumą, reikia skirti labai daug dėmesio. Konvencijoje nurodyta, jog vaikui būtinai suteikiama galimybė būti išklausytam tiesiogiai arba per atstovą ar atitinkamą instituciją, bet kokio su juo susijusio teismo ar administracinio nagrinėjimo metu.

Ši teisė apima laisvę ieškoti, gauti ar perduoti bet kokio pobūdžio informaciją ir idėjas bet koku vaiko pasirinktu būdu. Vaiko teisę laisvai reikšti savo nuomonę užtikrinti svarbu, nes taip ugdoma jo savigarba, gebėjimas išreikšti savo nuomonę ir pagarbą kito nuomonei, mokomasi dirbti drauge su kitais, klausytis ir suprasti kitą.

Vaiko teisė į mokslą (Konstitucijos 41 str., Vaiko teisių konvencija 28-29 str., VTAPI 14 str. 1 d., 34-38 str., Švietimo įstatymas). Vaiko teisės į mokslą užtikrinimas yra viena iš pagrindinių sąlygų, lemiančių tinkamą tėvų teisių ir pareigų atlikimą. Konvencijos 41 straipsnyje numatyta ne tik vaikų teisė į mokslą, bet ir pareiga vaikams iki 16 metų mokytis, o tėvams ar kitiems vaiko globėjams imtis visų priemonių, užtikrinant šios teisės ir pareigos vykdymą.

Vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį (Vaiko teisių konvencijos 31 str., VTAPI 16 str.). Poilsis apima fizinį ir protinį atsipalaidavimą ir miegą, laisvalaikis – laiką, kai vaikas veikia tai,

ką jis nori. Ypač svarbu užtikrinti vaiko teisę žaisti, dalyvauti jo sugebėjimus ir amžių atitinkančiuose pramoginiuose renginiuose, kultūriniame gyvenime, vaikui suteikiant galimybę būti vaiku. Užtikrinant vaiko teisę į poilsį ir laisvalaikį svarbiausia atsižvelgti į vaiko pažiūras, jo norus šios teisės realizavimo srityje, vaiko amžių, sveikatą ir poreikius.

M. Šimonis ir J. Januškienė (2001), analizuodami vaiko teises, rėmėsi įstatymuose numatytais teisėmis, tačiau išskyrė ir tokias kaip teisė, kad tėvai gautų normalias gyvenimo sąlygas vaiko auklėjimui ir vystymuisi bei teisė į šeimos gyvenimo neliečiamybę.

Taigi, apibendrinti vaikų teises galima Vaiko teisių kontrolieriaus ataskaitoje už 2002 metus (2002, p. 35), paminėtais žodžiais, jog „faktiškai kiekvienu atveju vaiko teisės būti auklėjamam ir aprūpinamam savo tėvų, nuolat ir tiesiogiai bendrauti su abiem tėvais, teisės į šeimos bei kitus su vaiko individualybe susijusius ryšius ir jų išsaugojimą pažeidimas yra susijęs ir su kitų vaikų teisių – teisės į sveikas ir saugias gyvenimo sąlygas, teisės būti apsaugotam ir nepatirti įvairiausio pobūdžio fizinio ar psichologinio smurto, piktnaudžiavimo, grubaus elgesio, teisės į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę – pažeidimais“.

1.4.2. Vaiko pareigos šeimoje

Kiekviena žmogaus teisė yra susijusi su pareiga. Pareigų įgyvendinamas garantuoja kitų žmonių teises. Ugdyti(is) pareigos ir atsakomybės jausmą yra tiek pat svarbu, kaip ir žinoti savo teises. Pagrindines vaiko pareigas apibrėžia Pagrindų įstatymo (1999) 48 straipsnis, kuris nurodo pagrindines vaiko pareigas, bei pažymi vaiko atsakomybės ugdymą. **Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas** (1999) išskiria tokias vaiko pareigas:

- gerbti savo tėvus, kitus šeimos narius, globoti juos senatvėje, ligos ar kitos negalios atvejais, padėti tėvams ir kitiems paramos reikalingiems šeimos nariams;
- gerbti pedagogus, kitus suaugusiuosius ir vaikus, nepažeisti jų teisių ir teisėtų interesų;
- laikytis priimtų elgesio normų mokymo, auklėjimo įstaigose, viešose vietose, darbe, buityje;
- gerbti ir tausoti kultūros ir istorijos vertybes, gamtą, visuomenės ir privačią nuosavybę.

Taip pat pagrindų įstatymas (1999, p. 13) pabrėžia, kad „Vaikas yra visuomenės narys ir naudodamasis savo teisėmis turi laikytis nustatytų elgesio normų, Lietuvos Respublikos Konstitucijos, šio ir kitų įstatymų bei teisės aktų nuostatų, gerbti kitų žmonių teises“. Tai rodo, kad įstatymų atžvilgiu, vaikas laikomas pilnateisiu visuomenės nariu, kuris nepriklausomai nuo savo amžiaus turi ne tik teises, bet ir pareigas, bei atsakomybę už savo veiksmus: „Vaikas turi būti ugdomas atlikti pareigas ir pats atsakyti už savo poelgius šeimoje, mokymo bei auklėjimo įstaigose, darbe, socialinėje aplinkoje“ (VTAPI, 1996, p. 13).

B. B. Grunwald ir H. V. McAbee (1999) išskiria tokias paauglio pareigas:

Vienuolikamečio-dvylikamečio vaiko pareigos: mokėti prisiimti lyderio atsakomybę ir pareigas, padėti suguldyti miegoti jaunesnius brolius ir seseris, padėti tėvams atlikti namų ruošos darbus, savarankiškai atlikti namų darbus ir t.t.

Vyresnių klasių mokinio pareigos: jei reikia, pagaminti patiekalą visai šeimai, derintis prie aplinkinių: jei tėvų ir paauglio interesai susikerta, mokėti ieškoti kompromisų ir konstruktyviai spręsti problemas, realiai vertinti savo galimybes ir žinoti jų ribas, jei tik atsiranda proga, užsidirbti pinigų savo išlaidoms ir t.t.

Savo pareigų nesilaikančio asmens teisės gali būti apribotos. Tai gali būti drausminis įspėjimas ar baudžiamoji atsakomybė už padarytą nusikaltimą, kai galimas netgi vienos iš pagrindinių asmens teisių – jo laisvės apribojimas. Jei vaikas nesilaiko savo pareigų, vaiką reikėtų supažindinti ir su kitų asmenų teisėmis ir pareigomis.

Ginant vaiko teises, būtina skatinti ir patį vaiką atsakyti už savo elgesį. Vaikas turi lavinti atsakomybės jausmą dėl savęs paties, kitų vaikų, suaugusiųjų ir visos visuomenės. Vaiko teisių gynimas negali virsti vien tik teisių propagavimu, nes vieno asmens teisė reiškia kito asmens pareigą. Taigi ginant vaiko teises, tačiau neprimenant pareigų nebus pasiektas tikslas – nebus užtikrintas žmogaus orumo principais pagrįstas vaiko socialinis gyvenimas, nes nežinantis savo pareigų asmuo pažeis kito teises. Galiausiai suaugusiu tapęs vaikas gali pamiršti savo pareigas vaikams.

1.4.3. Vaiko teisių problemos paauglius auginančiose šeimose

Visuomenėje yra nusistovėjusi tokia nuomonė, kad dažniausiai vaikų teisės yra pažeidžiamos probleminėse šeimose. Tokiose šeimose paaugliai dažnai ima elgtis pagal tėvų rodomą pavyzdį. Tėvai negali, o dažnai ir nenori suteikti vaikams pilnaverčio ir saugaus gyvenimo, todėl paaugliai, jau turėdami pakankamai drąsos ir ryžto, būdingam šiam amžiaus tarpsniui, pasuka netinkamu keliu.

Konvencijoje (2000) sakoma, kad kiekvienas vaikas visuomenei yra svarbus ir turi teises, kad svarbu skirti didelį dėmesį neturtingiems visuomenės sluoksniams net ir besivystančiose šalyse. Be to, daugelio valstybių patirtis parodė, kad programos ir paslaugos, skirtos tik tam tikroms ypatingų problemų turinčioms šeimoms, dažnai nepasiekia didžiausios rizikos grupei priklausančių vaikų ir šeimų. Pagrindinė problema – gėda prašyti pagalbos, kuri teikiama „ypatingoms“ grupėms, ir ją gauti.

Ypač sudėtinga šiuo laikotarpiu Lietuvoje faktinė vaikų teisių apsaugos padėtis. Pereinamoju iš totalitarinės į demokratinę valstybę laikotarpiu pablogėjo fizinis ir dvasinis vaikų saugumas, vis daugiau vaikų netenka tėvų globos, socialiai ir pedagogiškai apleidžiami.

Vaiko teisių konvencijos (2000) 27 str. įpareigoja valstybes dalyves įgyvendinti kiekvieno vaiko teisę į gyvenimo standartą, kuris atitinka jo fizinį, psichinį, protinį, moralinį ir dvasinį vystymąsi.

Jungtinių Tautų Komitetas, komentuodamas Lietuvos vaikų situaciją, pažymėjo, kad didelis skaičius šeimų, turinčių 3 ir daugiau vaikų, vienos moters ir vaiko šeimos gyvena žemiau skurdo ribos (Kabašinskaitė, 2007).

L Duličienė (2008) teigia, kad Lietuvos įstatymuose apibrėžta, kad probleminės šeimos – tai šeimos, kuriose vyrauja krizė dėl to, kad vienas ar keli šeimos nariai piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis arba dėl turimos negalios, skurdo, socialinių įgūdžių stokos negali ar nesugeba prižiūrėti vaikų, taip pat kai vienas arba keli šeimos nariai naudoja psichologinę, fizinę ar socialinę prievartą prieš savo vaikus arba gaunamą valstybės paramą naudoja ne šeimos interesams.

Statistikos departamento duomenimis (2008), mūsų šalyje tokių šeimų yra apie 12 tūkstančių, jose auga apie 28 tūkstančiai vaikų iš jų apie 14 000 vaikų yra 10-17 metų amžiaus. Vadinas net pusė tokiose šeimose augančių vaikų yra paaugliai.

M. Bagdonaitė (2007) pabrėžia, kad socialinės rizikos šeimų vaikai neretai patiria skurdą, fizinį ir/arba emocinį smurtą, nepriežiūrą, neturi galimybių įgyti visuomenėje priimtų socialinių įgūdžių. Biologinių tėvų apleisti vaikai patiria psichologinių traumų, kurios suformuoja atitinkamą pasaulėžiūrą. Kitaip sakant, socialinės rizikos šeimose nesudaroma fizinė, emocinė ir psichologinė aplinka, reikalinga sveikam ir harmoningam vaiko vystymuisi.

Probleminėse šeimose dažnai nėra garantuojamos net pačios pagrindinės ir pamatinės vaiko teisės: teisė į saugumą, teisė sveikai vystytis, teisė mokytis ir kitos. Nes šiose rizikos šeimose, vaikai dažnai nėra pamaitinti, yra verčiami dirbti, o tokiu būdu yra praleidžiamos pamokos ar net visai nelankoma mokykla. Tiek Konstitucijoje, tiek Vaikų teisių apsaugos pagrindų įstatyme nurodytos vaiko teisės, o tuo pačiu ir tėvų pareigos nėra vykdomos.

Vaikas, augdamas šeimoje, mokosi įvairių elgesio normų, kuriuos vėliau ima kartoti savo gyvenime. Jeigu tėvai girtauja, smurtauja, turi psichologinių, psichinių arba kitokių problemų, tai vaikas patenka į riziką įgyti elgsenos modelius, kurie neatitiks visuomenėje priimtų, t.y. girtuokliaus, smurtaus. Todėl tikėtina, kad jis patirs problemų už šeimos ribų, santykiuose su kitais vaikais, mokykloje, kitur. Taip pat tikėtina, jog mokykloje toks vaikas jausis nepatogiai, o vengdamas nepatogumo, bėgs iš pamokų, nesimokys ir panašiai. Tokiu būdu

vaikas pateks į tam tikrą „užburtą ratą“, kuriame dominuoja ne patys teigiamiausi elgsenos modeliai.

Jei vaikas savo aplinkoje, šeimoje mato alkoholio vartojimą, yra rizika, kad ir jis pradės vartoti alkoholį arba kitas toksines, narkotizuojančias medžiagas.

Išanalizavus mokslinėje literatūroje vaiko teises, galima išskirti tokias išskylančias paauglių teisių problemas:

- *Smurto problema:*

Šiandien, ko gero, nėra dienos, kad per visuomenės informavimo priemones neišgirstume apie vienoje ar kitoje Lietuvos vietoje sumuštus, išžagintus, kitaip nuskriaustus vaikus. Didžiausius smurto protrūkius nepilnamečiai patiria namų aplinkoje, iš tų, kurie turėtų juos saugoti ir globoti – savo pačių šeimos.

Policija pranešime „Kodėl nusikalsta nepilnamečiai?“ (2002) teigia, kad pareigūnai ne visada turi galimybių apsaugoti vaikus nuo smurto jų namuose. Apie tokius atvejus dažniausiai sužinoma tik tada, kai įvykdytas nusikaltimas ir apie jį pranešta policijai. Visuomenėje stebima tendencija, kad smurtas prieš vaikus yra smerkiamas, tačiau kartais ši problema visai ignoruojama. Visuomenė dar nėra pakankamai aktyvi sprendžiant smurto prieš vaikus problemą, užtikrinant jų teises ir teisėtus interesus bei garantuojant elementarų jų gerbūvį asocialiose šeimose. Smurtas prieš vaikus šeimoje yra paplitęs reiškinys, bet vaikai turi teisę būti ginami nuo smurto ir prievartos.

Anot viešosios policijos vyresniosios inspektorės (2002), pasitaiko nusikaltimų, kai tėvai, patikėdami vaikams įvairius brangius daiktus nesąmoningai skatina nusikaltimus prieš jų vaikus.

Mokslinėje literatūroje skiriamos keturios pagrindinės prievartos rūšys (Leliūgienė, 1997):

1. Fizinė prievarta. Fizinė jėga tai nėra geras būdas spręsti nesutarimus ir išlieti pyktį. Vaikai turi žinoti, kad niekas negali jų mušti ranka ar įvairiais daiktais, stumdyti, daužyti, tampyti ar smogti, sukeldami jiems skausmą ir sužalojimus.

2. Emocinė prievarta. Nei kiek ne mažiau nei mušimas skausmingų pergyvenimų gali sukelti tyčiojimas, žodinė agresija, žeminimas, gąsdinimas, vertimas jaustis kaltam, nuolatinis blogos savijautos sukėlimas, atstumiant ir parodant, kad esi nemylimas, nepageidaujamas.

3. Seksualinė prievarta. Tai vaiko seksualinis išnaudojimas liečiant, glostant, bučiuojant jo intymias vietas, ar reikalaujant iš vaiko to paties; rodant jam pornografines

nuotraukas arba filmus, demonstruojant jam lytinius organus, verčiant jį stebėti lytinį aktą ar su pačiu vaiku jį atliekant.

4. Nesirūpinimas, nepriežiūra. Tai svarbių biologinių ar psichologinių vaiko poreikių netenkinimas: nesirūpinimas vaiko maitinimu, rengimu, saugumu sveikata; išvijimas iš namų.

Iki šiol komplikuoti vaikų ir tėvų santykiai, likdavę tik namų paslaptimi, vis dažniau atsiduria visuomenės dėmesio centre. Pirmoji grandis, į kurią dažniausiai kreipiasi fizinių skausmą kenčiantys vaikai, dauguma 13-16 metų paauglių, yra Vaikų teisių tarnyba (Klimaitė, 2000).

Statistikos departamento duomenimis (2008) savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybose per 2007 m. yra gauta 1778 smurto prieš vaikus pranešimai. Iš jų net 1360 – smurtas prieš paauglius. Šis skaičius parodo, kad patys paaugliai, patyrę smurtą, kreipiasi į atitinkamas institucijas prašydami pagalbos.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija pateikia duomenis, apie vyraujančią smurto pobūdį (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Smurto prieš vaikus atvejai, gauti savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybose, pagal smurto pobūdį (Statistinės informacijos apie vaikus rodikliai: socialinė apsauga. 2008)

Smurto rūšys	Atvejai (vnt.)		
	2005 m.	2006 m.	2007 m.
Fizinis smurtas	1459	894	988
Vyrai	1047	551	637
Moterys	412	343	351
Psichologinis smurtas	605	611	676
Vyrai	309	312	382
Moterys	296	299	294
Seksualinis smurtas	141	134	114
Vyrai	37	18	29
Moterys	104	116	85

Fizinė prievarta prieš vaikus kitų žmonių akyse dažnai dangstoma „auklėjimo“ skraiste, nors, oficialios statistikos duomenimis, šeimose nukenčia beveik ketvirtadalis visų smurtą patyrusių nepilnamečių. Visuomenės pakantumas buityje demonstruojamai prievartai bei dvigubo standarto toleravimas leidžia smurtautojams savo namuose jaustis nebaudžiamais, terorizuoti kitus šeimos narius.

Iki šių dienų daugumoje šeimų fizinės bausmės yra laikomos papildoma mažųjų auklėjimo priemone. Tačiau vaiko raidos specialistai vieningai sutaria, kad fizinės bausmės yra neefektyvios ir sukelia tik dar daugiau problemų ir neigiamų pasekmių. Nepilnamečių mušimas dažnai tėra gerai užmaskuotos prievartos forma, už kurios smurtaujantys tėvai slepia savo

nesusivaldymą, kantrybės, sumanumo bei kitų tėvystės įgūdžių stoką. Tokiu būdu suaugę žmonės neretai išlieja susikaupusius neigiamus jausmus. Kaip teigia M. Radušis (2004), fizinių bausmių taikymas vaikams sukelia ne tik tiesioginį skausmą, bet ir menkina mažųjų savigarbą, ardo pasitikėjimą savimi bei kitais, mažina savos vertės jausmą, perduoda jiems klaidingą meilės ir tarpusavio santykių sampratą. Fizinę prievartą vaikystėje dažnai patiriantis vaikas kaupia keršto ir neapykantos jausmą. Kartu jaunoji karta perima žalingą nuostatą, kad pasaulyje dominuoja stipresniojo teisė, o konfliktus galima išspręsti tik jėga.

Visuomenėje matoma tendencija, kad smurtas prieš vaikus yra smerkiamas, tačiau kartais ši problema visai ignoruojama. Visuomenė dar nėra pakankamai aktyvi sprendžiant smurto prieš vaikus problemą, užtikrinant jų teises ir teisėtus interesus bei garantuojant elementarų jų gerbūvį asocialiose šeimose. Dauguma suaugusiųjų netiki, kad kiti suaugę žmonės gali skriausti vaikus, tačiau fizinis smurtas yra dažnas daugelyje Lietuvos šeimų.

- *Nusikalstamumo problema*

Nepilnamečių nusikalstamumas yra viena svarbiausių problemų Lietuvoje. Sociologė M. Sniečkutė (1998) teigia, kad vaikų elgesys daugiausiai priklauso nuo socializacijos proceso sėkmės. Individą veikia iš esmės visi veiksniai, tačiau sociologai labiau linkę akcentuoti tik tam tikrus socializacijos institutus, turinčius ypač didelę reikšmę individo formavimuisi – tai šeima, mokykla, žiniasklaida, draugai. Sociologai diskutuoja, kuris iš šių socializacijos faktorių yra reikšmingiausias, tačiau tikriausiai nekyla abejonų, kad šeima yra pirmoji socialinė struktūra, perteikianti tam tikrus elgesio modelius. Todėl reikia atkreipti dėmesį į šeimos įtaką atliekant nepilnamečių nusikaltimų prevenciją ar, atvirkščiai, paskatą nusikalsti. Nė vienas gimęs vaikas negali būti pavadintas nusikaltėliu, šeima yra pirmasis institutas, galintis paskatinti kriminalines elgesio užuomazgas.

Didžiausia dalis nepilnamečių teisėtvarkos pažeidėjų - 16-17 metų paaugliai; daugelis jų dar iki baudžiamosios atsakomybės amžiaus (14 m.) buvo padarę teisėtvarkos pažeidimų. Paauglių narkomanų tikrasis skaičius kelis kartus didesnis už oficialius duomenis, skelbiamus teisėtvarkos ir visuomenės sveikatos priežiūros įstaigų. Dažniausiai paauglius į nusikaltimą pastūmėja nedarnios šeimos aplinka, kai jie praranda dvasinį ryšį su tėvais, susvetimėja. Tai sąlygoja vaiko nesaugumo pojūtį, nuolatinį nerimą, kartais net mirties baimę. Nusikaltėlio asmenybę gali formuoti ir tokie emociniai ryšiai su tėvais, kurie demonstruoja savo vaikams neteisėtą elgesį visuomenėje. Tokį požiūrį, tokią nuostatą vaikai lengvai pasisavina.

Į klausimą, kas verčia paauglius sužiaurėti, vienareikšmiško atsakymo nėra. Priežasčių yra pakankamai daug. Jaunas žmogus, kaip ir suaugusieji, šiandien yra praradęs ankstesnes

moralinių vertybių kategorijas, o naujų neįsigijo. Jam atrodo, kad viskas yra leidžiama, svarbu, kad nepagautų darant bloga.

Viešosios policijos internetiniame puslapyje skelbiami duomenys, kad vaikai padaro nusikaltimus dėl pačių įvairiausių priežasčių (objektyvių ir subjektyvių). Didelę įtaką tam turi šeimos, kuriose jie auga. Kaip žinia, šeimų nedarnumas bei nestabilumas arba visiškas nesirūpinimas savo vaikų auklėjimu – tai pagrindinės priežastys, skatinančios nepilnamečių nusikalstamumą. Tačiau yra nemažai jaunų teisės pažeidėjų, kurie auga sėkmingomis laikomose šeimose. Įtakos turi ir aplinka, kurioje vaikas auga, ir tai, su kuo bendrauja, kaip praleidžia laisvalaikį.

Mūsų visuomenėje yra pakankamai daug problemų, lemiančių nepilnamečių nusikalstamą elgesį: nepalanki šeimos socialinė padėtis, mokslo ir išsilavinimo prestižo nuosmukis bei tradicinės vertybinės orientacijos kaita, neužimtumas, vaiko teisių pažeidimai, ryški socialinė diferenciacija, smurtas, skurdas, narkomanija, alkoholizmas ir kt. Viena iš akivaizdžiausių sąlygų, nulemiančių vaikų polinkį nusikalsti – kitų šeimos narių kriminalinis elgesys.

Tėvų grubumas ir nesupratingumas, savo pareigų nevykdymas, tolerancijos stoka gerokai apsunkina paauglių gyvenimą ir sukelia psichologinių sunkumų. Labai opi žiaurių tėvų problema. Paaugliai, su kuriais žiauriai elgiamasi, mažiau pasitiki žmonėmis, sunkiau palaiko su jais stabilesnius emocinius ryšius, nors ir jaučia stiprų meilės poreikį. Kai jiems pavyksta nustatyti kokius nors santykius su kitais žmonėmis, mažiausias nusivylimas gali lengvai juos suardyti. Maža to, jeigu paauglys supras, kad tėvai elgiasi netinkamai, jis pajus tėvams stiprų ir gilų priešišumą, o kartais net neapykantą. Todėl visai nenuostabu, kad dauguma nepilnamečių nusikaltėlių ir bėglių iš namų yra patyrę tėvų žiaurumą ir abejingumą (Navaitis, 2007).

M. Sniečkutės (1998) nuomone, egzistuoja bent du ryšio tarp nusikaltėlių tėvų ir jų vaikų deviacinio elgesio paaiškinimai. Pirma, nusikaltėliai tėvai vaikus augina žymiai skurdžiau, palyginus su kitais tėvais. Taip dažniausiai yra dėl to, kad jie gauna mažus atlyginimus, dažnai susiduria su nedarbo problema. Antrasis aiškinimas remiasi tuo, kad nusikaltėlių tėvų elgesys daro blogą įtaką vaikams. Dažniausiai tėvai tiesiogiai neskatina savo vaikų nusikalsti, tačiau jų požiūris, vertybinė orientacija turi įtakos vaiko pasaulėžiūros susidarymui.

Daug vaikų dėl šeimų nepritekliaus neturi galimybės vasaros atostogų metų išvykti į stovyklas arba kitaip organizuotai poilsiauti. Todėl vasarą padaugėja savarankiškai be suaugusiųjų priežiūros keliaujančių, vaikataujančių nepilnamečių, kurie dažnai yra iš socialinės rizikos šeimų, jų tėvai jais nesirūpina ir dažniausiai neskuba jų susigrąžinti. Tokie nepilnamečiai

dažnai suvažiuoja į Lietuvos kurortus prie jūros. Neturėdami kur apsistoti ir lėšų pragyvenimui jie vagiliauja, prašo išmaldos, renka butelius.

L. Jūrėnienė (1996) pažymi, kad suaugusiųjų degradavimas, alkoholizmas, narkomanija, skurdas, šeimų nestabilumas, vaiko teisių ir jų apsaugos stoka, šeimyninių tradicijų devalvavimas ir kt. vis dažniau tampa vaiko, moters, mergaitės prievartos priežastimi. Vaikystėje patirta psichologinė trauma lieka visam gyvenimui ir lemia asmenybės raidos sutrikimus, o tai tampa viena iš nepilnamečių, paauglių nusikalstamumo priežasčių.

Yra siūlomos įvairios šeimų, iš kurių yra kilę nepilnamečiai nusikaltėliai, tipologijos. Viena iš jų siūloma M. Sniečkutės (1998) :

- Tipinė tradicinė šeima, kurioje vaikai dažniausiai nusikalsta atsitiktinai, dėl aplinkos, t.y. draugų, kitų suaugusiųjų neigiamos įtakos (10-15 %).
- Šeima su tam tikra struktūrine ar kitokio pobūdžio (dažniausiai kultūrine) deformacija, kurioje kriminogeninė grėsmė vaikams yra pusantrą karto didesnė negu tipinėje šeimoje (60 %).
- Šeima, kuriai būdinga visiška struktūrinė ir moralinė deformacija. Jose yra didelė kriminogeninė rizika vaikams. Šio tipo šeimų Lietuvoje daugėja.

Taigi šeima nepilnamečiams yra viena svarbiausių socialinės įtakos grupių. Tad norint sukurti veiksmingas nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos programas, reikėtų daug dėmesio skirti ir šeimos bei nepilnamečio santykių problemoms spręsti.

- *Nuomonės ir savęs išreiškimo.*

Tai „specifinė“ paauglių problema. Šiame amžiaus laikotarpyje nepilnamečiai siekia, kad į jų nuomonę būtų atsižvelgta, kad būtų leidžiama pačiam nuspręsti su kuo draugauti, kaip rengtis, ką galvoti.

I. Jusienė (2008) teigia, kad jaunuoliams pernelyg padidėja savigarbos jausmas, paauglys pasijunta esąs žmogus, kurio negalima tramdyti, žeminti, iš kurio negalima atimti savarankiškumo teisės. Jo jau nebepatenkina anksčiau, vaikystėje, susiklostę santykiai su suaugusiais žmonėmis, nes šie santykiai atspindi vaiko nelygias teises ir priklausymą nuo suaugusiųjų. Tokie santykiai paaugliui darosi nepriimtini, jau neatitinkantys, jo nuomone, paties brandumo. Paauglys laukia, kada suaugęs žmogus su juo ims elgtis kitaip, laukia pasitikėjimo, pagarbos jo žmogiškajam orumui. Todėl kyla nauja ir tik šiam amžiui būdinga problema - suaugusiojo ir paauglio teisių asmeniniuose santykiuose problema, lygybės problema. Su šia problema susiję daugybė paauglio auklėjimo ir brendimo komplikacijų. Pirmiausia suaugusieji turi įsidėmėti, kad ligi šiol egzistavusi jų ir vaiko santykių „pusiausvyra“ sutriko; tada visiškai

natūrali tendencija šiuos santykius pakeisti kitais, naujais. Paauglio protestas rodo, kad jis yra pasikeitimų iniciatorius, o suaugęs žmogus - jam prieštaraujanti jėga.

Ryškesnės ir aktualios vaiko teisių problemos išryškėja paauglystės amžiuje, kai nepilnamečiai pradeda atkartoti šeimoje matytą gyvenimą, ar paauglių elgesyje išryškėja tėvų praleistos vaikų auklėjimo klaidos.

Taigi galima sakyti, kad socialinės rizikos šeimose augančių vaikų patiriamos problemos juos įtraukia į uždara ratą, nes vaikas elgesio modelius perima iš aplinkos, o artimiausia jo aplinka - šeima, kurioje jis auga. Tad jei vaikas neturės galimybių susipažinti su kitais gyvenimo modeliais, pamatyti, jog galima gyventi ir kitaip, tai labai tikėtina, kad jis daugiau ar mažiau atkartos savo tėvų gyvenimo būdą (Bagdonaitė, 2007).

Ne tik problemų turinčiose šeimose, tačiau ir tradicinėse šeimose, išlikę yra pažiūros, kad vaikas yra tėvų „nuosavybė“. Tokias pažiūras ir tradicijas kartais sunku atskleisti, jau nekalbant apie galimybę jas nugalėti. Nes tose visuomenėse, kur žodžiais išreiškiama nuostata, kad vaikas yra teisės turintis subjektas, vis dar gyvuoja mintis, kad vaikas yra tėvų nuosavybė. Šis požiūris vyrauja daugumoje visuomenių. Tokios nuostatos tvyro ore, kuriuo mes kvėpuojame, ir todėl suaugusiems dažnai taip sunku pripažinti, kad jų pažiūros toli gražu nepagrįstos Konvencijos nuostatomis. O Konvencijoje (2000) pabrėžiama, kad vaikas turi teisę į minties laisvę, individualybę, asmeninį gyvenimą.

Pavyzdžiui, vaikų globos byloje visada yra vos užslėptas nuosavybės klausimas. Tėvų kova dėl to, kur ir su kuo vaikas turėtų gyventi, dažnai primena jų ginčus dėl turto pasidalijimo. Paprastai sprendžiamas esminis klausimas – kam turi „priklausyti“ vaikas. Tėvams konfliktuojant, dažnai neatsižvelgiama į paties vaiko teises, pavyzdžiui, vaiko teisę reikšti savo nuomonę arba vaiko teisę bendrauti su abiem tėvais.

D. Kabašinskaitė (2007) teigia, kad vaiko teisė į tėvų globą yra pažeidžiama dėl mažos valstybinės paramos. Valstybė ignoruoja socialines ekonomines priežastis ir pabrėžia šeimos nesėkmės globojant vaiką. Vaiko apleistumo ar smurto atveju valstybė įsikiša į šeimą paimdama vaiką ir nepasiūlydama pagalbos. Daug vaikų netenka teisės augti savo šeimoje todėl, kad auga vienos motinos šeimoje.

Didžiausias nepilnų šeimų trūkumas yra moralinė psichologinė jų atmosfera. Šeimos iširimas – skriauda sutuoktiniams, bet dar didesnė nuoskauda vaikams. Tėvų skyrybos visada sukelia nemalonių emocijų, deformuoja vaiko dorovinį ir emocinį brendimą. Skyrybų vaisiai – sielvartas, gėda, menkavertiškumo, vienatvės bei nereikalingumo jausmas – ilgam prislegia vaikus, padaro juos nelaimingus, išsiblaškičius (Miškinis, 1993).

Šeima, kurioje vaikui užtikrinama parama ir apsauga, yra akivaizdžiai emociškai stabiliausia ir saugiausia vaiko auginimo terpė. Todėl kiekvienam vaikui nieko nėra svarbiau už solidžią, stabilią jo biologinių tėvų santuoką (Wilkins, 1998).

J. Danilavičius (1982) teigia, kad teiginys – geroje šeimoje gali užaugti tik geri vaikai, blogoje – blogi, suklaidino daugelį tėvų. Kad ir kokia puiki būtų šeima, jeigu čia niekas vaikų neauklės, jie užaugs blogesni nei jų tėvai. Ir atvirkščiai, vaikui iš netikusios šeimos gali padaryti teigiamą įtaką aplinka, mokykla, visuomenė, geri draugai, ir jis įveiks tėvų blogį, bus doras žmogus.

Apibendrinant galima teigti, kad vaikas žinodamas savo teises, turi žinoti ir savo pareigas. Tai padėtų išvengti paauglystėje būdingų problemų, kurias sąlygoja pareigų nežinojimas, netinkamas tėvų pavyzdys, bei aplinkos įtaka.

1.5. Vaiko teisių problemų šeimose sprendimo būdai

R. Šalaševičiūtė (2007) savo pranešime teigia, kad vaikas visuomet turi būti tarp tų, kam pirmiausia suteikiama apsauga ir parama. Vaiko teisių užtikrinimą valstybėje galime vertinti analizuodami vaiko teisių, laisvių ir teisėtų interesų užtikrinimo teises ir neteises garantijas, t.y. teisės normų, principų, institucijų ir priemonių sistemą.

Valstybėje egzistuojančios sistemos vis dar negalima būtų įvardinti kaip socialinių paslaugų sistemos vaikui ir šeimai. Vaikų teisių apsaugos tarnybos, turėdamos labai ribotą darbuotojų skaičių, nepajėgios teikti socialinių paslaugų ir tegali administruoti ir daugeliu atveju reaguoti tik į ekstremalius atvejus.

Kaip teigia D. Kabašinskaitė (2007), pokyčių vaiko globoje buvo tikimasi priėmus Vaiko globos įstatymą. Šiuo įstatymu vaiko globa šeimoje pripažįstama prioritetine, tačiau neaptariama kaip paslaugų sistema vaikui ir jo šeimai. Įstatyme stokojama perspektyvos į globą, turinčios tikslą grąžinti vaiką į šeimą.

Atsižvelgiant į daugelio šalių teisinę patirtį, Lietuvoje reikėtų įkurti specializuotus nepilnamečių (šeimos) teismus, kurie galėtų nagrinėti vaikų administracines ir baudžiamąsias bylas, kitas šeimos, civilinių darbo santykių ar vaiko teisių srities bylas.

Vaiko teisių apsaugos ir jų teisės pažeidimų prevencijos sistemos sukūrimas turėtų tapti viena iš prioritetinių Valstybės programos, jos socialinės teisinės politikos kryptių (Šeimos ir vaikai Lietuvoje, 1995).

1.5.1. Įstatymuose numatyti problemų sprendimo būdai

Per pastaruosius kelis dešimtmečius įvyko nemažai esminių vaiko teisių pokyčių tiek tarptautinės, tiek nacionalinės teisės lygmeniu. Ryškiausias – pasikeitusi vaiko teisių samprata: šiandien vaikai laikomi visaverčiais teisės subjektais, turinčiais savarankiškas teises ir pareigas. Kaip teigia V. Sagatys (2006), vis dėlto negalima pamiršti, kad vaiko teisių įgyvendinimas ir jo interesų apsauga pirmiausia priklauso nuo asmenų, morališkai ir teisiškai įpareigotų užtikrinti jų realizavimą: tėvų, globėjų, kitų šeimos narių.

Nors visos pasaulio valstybės pripažįsta, kad šeima yra pagrindinis visuomenės vienetas, daugelis jų šeimos ir vaiko politikos plėtros nelaiko prioritetine sritimi. Nuoseklios šeimos politikos, įskaitant poveikio vaikui įvertinimą leidžiant įstatymus ir priimant administracinius sprendimus, trūkumas yra ryškus net ir daugelyje išsivysčiusių valstybių. Vaiko teisių komitetas skatina visas Konvenciją ratifikavusias šalis pradėti planuoti tokią nacionalinę politiką, kad būtų užtikrintas veiksmingas Konvencijos įgyvendinimas (Vaikų teisės. Nuostatų įgyvendinimas, 2002).

G. Sagatys (2006) pabrėžia, kad bendroji šeimos politika turėtų apimti priemones, užtikrinančias minimalų vaiko ir šeimos socialinės apsaugos lygį. Šis apsaugos tinklas apima prieinamo būsto ir pagrindinių paslaugų suteikimo priemones bei užtikrina sveikatos priežiūrą, šeimos planavimą ir vaikų saugumą.

Visame pasaulyje būtina stiprinti vaiko teisių pripažinimą šeimoje. Ypač svarbu, kad vaiko teises pripažintų tėvai. Vien pakeitę įstatymus, nepakeisime požiūrio ir tradicinio šeimos arba visuomenės elgesio. Šeimos/vaiko gyvenimas yra labai privatus, tačiau dažnai pasiekia neaiškias asmeninio ir visuomenės gyvenimo ribas. Įstatymų vaidmuo ugdant asmeninę ir visuomeninę atsakomybę gali būti labai didelis. Tačiau net ir turtingose valstybėse, kurių valstybės sektorius labai išsivystęs, yra natūralios įstatymų vykdymo galimybių ribos. Kita vertus, valstybės pareiga – mažų mažiausiai šviesti tėvus ir konsultuoti dėl jų pareigų, turint omenyje jų vaikų pagrindines teises. Vaiko teisių komitetas nustatė, kad reikia rengti tėvus vykdyti savo pareigas, ir paskatino įgyvendinti įvairias strategijas, kurios padėtų stiprinti vaiko teisių ir jo gerovės pripažinimą, kaip antai: vykdyti tėvų švietimo programas, konsultuoti tėvus ir būsimojus tėvus, ieškoti naujų būdų, kaip suteikti tėvams konkrečių žinių apie vaiko vystymąsi, jo didėjančius sugebėjimus ir įgūdžius, būtinus tolesniam gyvenimui ir vystymuisi. Kitais žodžiais tariant, valstybės prievolės yra aiškios: skatinti teigiamus tėvų ir vaiko santykius bei plėsti šeimos žinias, kad būtų užtikrintas vaiko vystymasis pagal jo sugebėjimus (Vaikų teisės. Nuostatų įgyvendinimas, 2002).

Įvairių kultūrų požiūris į vaiką ir vaiko auginimą, be abejojimo, yra skirtingas. Dauguma kultūrų vaiko auginimą grindžia glaudžiais ir tvirtais emociniais tėvų ir vaiko ryšiais. Svarbu tai, kad tėvų ir kitų suaugusiųjų pažiūras reikėtų kritiškai išnagrinėti remiantis Konvencijos nuostatomis, kad vaiko interesų labai būtų sukurti ir palaikomi atitinkami vaiko, šeimos ir valstybės tarpusavio ryšiai.

L. Jūrėnienė (1996) teigia, kad kaip oras reikalingas šeimai, jaunimo, vaiko ar kaip kitaip pavadintas teismas ar bent teisėjas, jeigu norima nepažeisti vaiko teisių, siekti efektyvesnės pakartotinių nusikaltimų prevencijos.

Vidaus reikalų ministerijos 1999-2010 ilgalaikiame strateginiame veiklos plane kontroliuojant nepilnamečių nusikalstamumą numatyta siekti dviejų tikslų: gerinti vaikų teisių apsaugą ir mažinti jaunimo nusikalstamumo lygį bei sukurti veiksmingą nepilnamečių nusikalstamumo prevencijos sistemą, kuri kontroliuotų kriminogeninius procesus ir reiškinius, sąlygojančius vaiko teisių pažeidimus. Veiklos prioritetai, siekiant minėtų tikslų, yra: įvairaus lygmens kriminogeninių procesų ir reiškinių, sąlygojančių nepilnamečių asmenybės deformaciją ir nusikalstamą elgesį, šalinimas ir neutralizavimas, darbas su neformaliomis nepilnamečių grupėmis, nepilnamečių apsaugojimas nuo narkomanijos plitimo, seksualinės prievartos, seksualinio išnaudojimo, suaugusiųjų įtakos įtraukiant vaikus į nusikalstamą veiklą, nepilnamečių daromų smurtinių nusikaltimų ir vagysčių prevencija.

Šiuo metu šalyje vykdomos Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinė programa, Nacionalinė programa prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą, Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos programa, Nacionalinė nusikaltimų kontrolės ir prevencijos programa, Vaikų ir jaunimo socializacijos programa, Nepilnamečių justicijos 2004-2008 m. programa (Kodėl nusikalsta nepilnamečiai?, 2004).

Kartu su švietimo įstaigomis, vaiko teisių apsaugos tarnybomis, visuomeninėmis organizacijomis rengiami bei įgyvendinami projektai, kurių tikslas skatinti vaikus lankyti mokyklą, sudaryti tam sąlygas, mažinti neigiamos aplinkos įtaką, teikti socialinę, psichologinę ir kitokią pagalbą vaikams, šeimoms

Viešosios policijos ataskaitoje (2004) siūloma sprendžiant vaikų ir jaunimo nusikalstamumo, narkomanijos, neužimtumo, nepriežiūros prevencijos problemas, stiprinti visų suinteresuotų subjektų bendradarbiavimą, kuris yra labai svarbi kokybiškos veiklos sąlyga.

M. Radušio (2004) teigimu, Lietuvos įstatymai taip pat nėra itin palankūs prievartos aukoms. Atskleidus smurto prieš vaiką atvejį, saugaus prieglobsčio tenka ieškoti nukentėjusiai pusei, kai užsienio šalyse sėkmingai taikoma smurtautojo pašalinimo iš šeimos praktika.

Nuosekli vaikų probleminio elgesio prevencija, turi būti orientuota į šeimą, t.y. visomis valstybės pastangomis turi būti siekiama padėti šeimai tinkamai atlikti tėvų funkcijas, t.y. skirti pakankamai dėmesio vaikui, sistemingai šviesti ir mokyti tėvus apie vaikų poreikius bei adekvačius būdus jiems tenkinti, sukurti visapusišką socialinių paslaugų šeimai sistemą.

1.5.2. Žiniasklaidoje analizuojamos problemos bei jų sprendimo būdai

Žiniasklaida dažnai atspindi mūsų gyvenimo realijas, kasdienybę, išryškindama dažniausiai ne gerus darbus, nuveiktus vardan vaikų, tačiau aprašydama ir analizuodama vaiko teisių pažeidimus. Šiame skyrelyje pateikta tik nedidelė dalis pavyzdžių iš 2008 – 2009 m. Lietuvos periodikos. Žiniasklaidoje minimi vaikų teisių pažeidimai išlieka pastovūs, tai paauglių nusikalstamumas, smurtas prieš vaikus.

- *Smurtas prieš vaikus ir paauglius*

A. Bareišis (2009) savo straipsnyje akcentuoja, kad smurtas prieš vaikus – skaudi Lietuvos kasdienybė. Vaikai patiria ne tik bendraamžių, bet ir savo gimdytojų prievartą, grasinimus. Kas septintas vaikas, nukentėjo nuo tėvo ar motinos. Autorius mato du problemų sprendimo kelius. Pirmasis - gydyti ir globoti smurto aukas, antrasis - sunkesnis, stengtis į doros kelią sugrąžinti patį smurtautoją. Smurtas šeimoje tapo labiau pastebimas ne todėl, kad tokių nusikaltimų padaugėjo, bet todėl, kad apie juos vis dažniau išdrįstama prabilti viešai.

T. Kontrimavičiaus (2009) straipsnyje teismo pirmininkė yra negailestinga ir teigia, kad bet koks smurto protrūkis prieš pasipriešinti negalinčius ir jokio užtarimo nesulaukiančius vaikus kiekvienu atveju turi būti baudžiamas griežčiausia įstatymuose numatyta bausme. Vaikai, kurie auga namuose su girtaujančiais ir smurtaujančiais tėvais, ir taip jau yra nuskriausti. Patirtas fizinis smurtas jiems palieka dar didesnių neužgyjančių žaizdų, nes dažnai jie neturi net kam pasiguosti.

Straipsniuose analizuojamos vaikų seksualinio išnaudojimo, fizinio smurto prieš vaikus temos. Ir dažniausiai tai būna pačių artimiausių žmonių sukeltas skausmas. Štai R. Grinevičiūtės (2008) straipsnyje aprašoma, kaip 15 metų paauglę seksualiai išnaudojo patėvis, o pagalbos buvo sulaukta tik iš visai nepažįstamo asmens. T. Kontrimavičiaus (2009) straipsnyje aprašoma, kad patėvis elektros laidais mušęs vaikus, o po to su vaikų motina išėję ieškoti alkoholio. G. Čižinauskaitė (2008) straipsnyje informuoja, kaip septynerių metų mergaitę žagino patėvis, mama skyrė mažiau dėmesio dėl neįgalaus broliuko. Tik ši situacija turėjo geresnę pabaigą, nes šiam nusikaltimui kelią užstojo mergaitės tėtis, gyvenantis kitame mieste su kita šeima.

- *Problemos dėl tėvų emigracijos.*

L. Rumbutytė (2009) straipsnyje nagrinėja dar vieną, ypač paskutiniu metu išryškėjusią problemą: tai tėvų išvažiavimas į užsienį, paliekant vaikus Lietuvoje. Anot vaiko teisių apsaugos skyriaus darbuotojų, tokiais atvejais retai yra sutvarkoma vaiko globa, dažnai pasitaiko, kad tėvai išvažiudami palieka vaikus išgeriantiems kaimynams, draugams. Tokiu elgesiu tėvai pažeidžia vaikų teises gyventi kartu su savo tėvais ir teisę persikelti į tą šalį, kurioje gyvena tėvai.

Tokiais atvejais vaikai yra traumuojami, išgyvena stresą. Paaugliai įninka į žalingus įpročius, ima praleidinėti pamokas, užsiima nusikalstama veikla. Jei nepilnametį tėvai palieka žmogui, su kuriuo jau anksčiau vaikas buvo artimai pažįstamas, juos sieja dvasiniai saitai, tuomet trauma ne tokia didelė.

L. Vyšniauskienė (2008, p. 11) analizuoja taip pat emigracijos temą, tačiau problema čia ne vaikų palikimas, o vaikų teisių apsauga jiems išvykus. Tokiais atvejais dažnai nežinoma, kur yra vaikas, bei kiek iš viso valstybė jų yra praradusi. Guodžia tik straipsnyje vaiko teisių apsaugos kontrolierės R. Šalaševičiūtės paminėta frazė: „, Visai nesvarbu, kokios šalies piliečiai tie vaikai yra, jais pasirūpinama. Ir kur kas geriau, negu tai daro mūsų vaikų teisių apsaugos tarnybos“.

Būna ir tokių atvejų, kaip K. Kazakevičiaus (2008) straipsnyje aprašytame atvejyje. Paaugliu nesirūpina ne tik mama, kuri yra išvykusi į užsienį, bet ir tėvas, atsisakęs sūnaus. Vaikas gyvena vienas, dažnai nevalgęs, pradėjęs vogti vien tam, kad išgyventų.

- *Problemos dėl asocialaus elgesio ir alkoholizmo.*

Nei psichologai, nei teisėsaugininkai neabejoja, kad didžiausią įtaką nusikalsti linkusiems paaugliams daro šeima. Jei vaiko aplinkoje yra teistų žmonių, sulaukėtų, tėvai nuolat baudžiami administracinėmis bandomis, tai ir vaikas eis tuo pačiu išmintu taku.

Girtaujanti motina, nežinia kur esantis tėvas, skurdas, vagystės ir narkotikai. Tokioje aplinkoje gyvena ir L. Juodzevičienės (2009) straipsnyje minimas paauglys, apiplėšęs juvelyrinių dirbinių parduotuvę. Šeima yra įrašyta į socialinės rizikos sąrašą, vaikas nerūpi nei girtaujančiai motinai, nei atskirai gyvenančiam tėvui.

Dažnai straipsniuose žurnalistai informuodami visuomenę apie nepilnamečių padarytus nusikaltimus, prisimena ir jų šeimas, vaikystę. Dažniausiai tokių paauglių šeimose nebuvo rodomas tinkamas dėmesys: tėvui prievartaujant sūnų, vėliau sūnus nužudo kitą žmogų (Briedytė 2008), tėvui nužudžius motiną, sūnus sulaukęs paauglystės nužudo žmogų dėl savanaudiškų paskatų (Čižinauskaitė, 2008). Visi įvykiai parodo, kad šeimoje iš tiesų yra dedami ateities pagrindai.

R. Mačiulis (2008) straipsnyje analizuoja nepilnamečių klimpimo į alkoholį priežastis. Anot jo, šeimyninės problemos, stresas, depresija, konfliktai, sunkumai – tai pagrindiniai akstinai, verčiantys paguodos ieškoti svaigalų pasaulyje. Ir vis dėl to pagrindinės nepilnamečių priklausomybės ligų priežastys glūdi šeimoje – nebėra vertybių modelio, vaikams suteikiamos naujos teisės ir laisvės, bet pamiršamas elementarus pareigų ir atsakomybės ugdymas. Emigracija, atsainus tėvų emocinis santykis su vaikais, šeimos krizė nelieka be pasekmių.

Straipsnyje „Paaugliai išlūžę, nes nepasitiki savimi?“ (2009) analizuojama, kas įtakoja paauglio išlūžimą, kas skatina jį taip elgtis. Viena iš priežasčių - tėvų kaltė. Dėl raginimų ir griežtų reikalavimų, kai vaikai per daug spaudžiami, ir kai jie gal ir nesuvokia, tačiau intuityviai jaučia, kad nepateisina tėvų lūkesčių. Šis nepasitikėjimas savimi, dažnai atveda paauglius prie netinkamos veiklos: rūkymo, gėrimo. Taip stengiamasi įrodyti, kad jie yra kieti.

- *Siūlomi problemų sprendimo būdai.*

R. Krušinskaitė (2008, p.11) aprašydama Alytaus mokykloje siautėjusio paauglio elgesį, nurodė priežastį, kad dažnai tokį elgesį išprovokuoja per aukštai iškelta vaiko teisių kartelė ir užmirštos pareigos, atsakomybės jausmas. Straipsnyje kalbintas vaikų socializacijos centro direktorius N. Dorofejevas teigė, kad „Mūsų šalyje suaugusiojo teisės atsidūrė žemiau nei vaiko teisės. Trylikametis nužudo žmogų, o jo nubausti negalima – tai baisu“. Jo nuomone, vaiko teisių apsaugos specialistai turėtų kuo skubiau taisyti padėti, inicijuoti įstatymų pataisas. Anot jo, būtų galima probleminiams paaugliams nuo 14 metų užvesti vadinamąsias atsakomybės bylas, kuriose būtų fiksuojami padaryti nusikaltimai, materialiniai nuostoliai, kuriuos jie turėtų atlyginti sulaukęs pilnametystės.

R. Krušinskaitės (2008) straipsnyje, psichologai pataria, kad tėvams pastebėjus jog vaikams arba dėl jų kyla problemų, kuo anksčiau kreiptųsi į specialistus, kad nereikia laukti kol „problemas išaugs“, nes kuo bėda mažesnė, tuo lengviau yra ją spręsti.

L. Vyšniauskienė (2009) straipsnyje apie šeimą, kurioje vaikai palikti likimo valiai, badaujantys, gyvenantys apleistuose namuose, pamini ir socialinių darbuotojų kaltę, kurie ne visada tinkamai atlieka savo pareigas ir neužtikrina vaikams bent prigimtinių jų teisių.

A. Januševičiaus (2008) straipsnyje analizuojamas įvykis, kai mažametė mergaitė buvo rasta naktį viena. Autorius taip pat iškelia socialinių darbuotojų problemą. Straipsnyje cituojami R. Šalaševičiūtės žodžiai, jog socialiniams darbuotojams mokamas labai mažas atlyginimas, o darbas sudėtingas. Norint pasiekti geresnių rezultatų trūksta ne tik pinigų, bet ir išsilavinimo, patirties. Dažnai pastebima, kad socialiniai darbuotojai pasikviečia motinas į pokalbius ir vėliau konstatuoja, kad kažkas nuveikta. Deja, tai nėra toks darbas, kuriame tiktų pokalbiai ir kabinetinis darbas.

Žurnaluose, interneto tinklalapiuose siūlomas pagrindinis sprendimo būdas: vaikų užimtumas. Atkūrus Lietuvoje nepriklausomybę, katastrofiškai pablogėjo vaikų laisvalaikio užimtumas, nebeliko nemokamų klubų ir centrų, kur vaikai galėtų praleisti laisvalaikį. Daugeliui vaikų tapo neprieinamos mokamos stovyklos, sporto ir sveikatingumo klubai, poilsio namai.

I. Degutienė (2008) savo straipsnyje analizuoja vaikų užimtumo problemą ir pastebi, kad iš tikrųjų popamokinis užimtumas yra viena vaikų narkomanijos, nusikalstamumo prevencijos programų ir kad čia turi būti aiškios valstybės finansuojamos programos. Pastebima, kad šiuo metu dažniausiai visi būreliai yra mokami, todėl iškyla dar viena problema – finansavimo. Jeigu tėvai neturi pinigų sumokėti už būrelį, vaiko globėju tampa gatvė.

Norint, kad vaikai būtų užsiėmę ir prižiūrėti, daug didesnę atsakomybę turi jausti tėvai ir mokykla. Šiandien tėvai tikisi, kad už jų vaikus bus atsakinga mokykla, o mokykla mano priešingai. Tačiau jei tėvai nesidomi, kur vėlai vakare yra jų vaikas, galima sukurti kokių tik nori popamokinio užimtumo programų, jas finansuoti, tačiau tai nieko neišspręs. Tėvai patys turi labiau kontroliuoti, ką veikia jų vaikai. Italijoje vykusioje konferencijoje buvo paskelbti tyrimo duomenys, kad Lietuvoje tėvai savo vaikams per parą vidutiniškai skiria tik maždaug septynias minutes dėmesio, o mažieji šalies gyventojai jaučiasi nelaimingiausi Europoje.

R. Mačiulis (2008) straipsnyje pažymi, kad paauglystė – labai sunkus savęs pažinimo, suvokimo ir patikrinimo laikotarpis. Jei iki šio gyvenimo momento šeima nebuvo autoritetas, tikriausiai juo ir netaps. Santykių krizė, tėvų barniai, nesutarimai, paguodos verčia ieškoti kitur, tada ir įrinkama į svaigalus. Artimiausi žmonės neberanda laiko bent kartą per savaitę susėsti drauge ir pasidalinti mintimis, pabendrauti. Pažymima ir tai, kad rūpesčių pridaro ne tik rizikos šeimų nepilnamečiai.

N. Gaidytė (2008) straipsnyje paauglių problemų sprendimo būdų ieško valstybės lygmeniu. Cituodama europarlamentarės J. Dičkutės žodžius, teigia, kad Europos komisija turėtų įtraukti rūpinimąsi vaikų ir paauglių psichikos sveikata į ES prioritetų sąrašą, o ateityje pasirūpinti, kad valstybėse narėse tam būtų skiriamas reikiamas dėmesys. 2007 metais patvirtintas dokumentas – Psichikos sveikatos strategija, kurioje daug dėmesio skiriama pagalba šeimai ir vaikui. Rezultatai nėra pasiekiami per dieną, jų reikia siekti bendrai rūpinantis tiek tėvais, tiek vaikais. To reikia net šeimoms, kurios atrodo tvarkingos. Problemos būtų efektyviau sprendžiamos, jei į procesą būtų įtraukiami ir vaikai bei paaugliai.

Apibendrinant galima teigti, kad tiek žiniasklaidoje, tiek oficialiai valstybiniu, bei pasauliniu mastu yra ieškoma problemų sprendimo būdų, kurie užkirstų kelią paauglių nusikalstamumui, smurtui prieš vaikus, kurių atsiradimą dažniausiai įtakoja artimiausia vaiko aplinka, šeima.

2. Vaiko teisių situacijos paauglius auginančiose šeimose tyrimo rezultatų analizė

2.1. Tyrimo imties ir metodikos charakteristika

Tyrimo metu stengtasi iširti, ar paauglių bei jų tėvų požiūris į vaiko teises, bei jų realizavimą sutampa, ar šeimose yra atsižvelgiama į įstatymuose įtvirtintas vaiko teises.

Tyrimas buvo atliktas Panevėžio ir Šiaulių miestuose. Tyrime dalyvavo 203 5 – 8 klasių paaugliai, kurių amžius svyravo nuo 11 iki 16 metų. Remiantis mokslininkų (Žukauskienė, 2001; Leliūgienė, 2002, 2003; Jovaiša, 2007) apibrėžiama paauglystės amžiaus charakteristika mūsų tyrime dalyvavę respondentai sąlyginai suskirstyti į jaunesnius paauglius (11-12 metų) ir vyresnius paauglius (14-16 metų). Išsamesnė respondentų imties charakteristika pateikta 3 lentelėje).

3 lentelė

Paauglių skaičius (N=203)

METAI LYTIS	11-13 M		14 -16 M		Viso:	
	Skaičius	%	Skaičius	%	Skaičius	%
MERGAITĖS	56	27,59	32	15,76	88	43,35
BERNIUKAI	52	25,62	63	31,03	115	56,65
Viso:	108	53,21	95	46,79	203	100

Tyrimo dalyvavo 186 tėvai, kurių amžius svyruoja nuo 31 iki 55 metų (žr. 4 lentelė).

4 lentelė

Tėvų skaičius (N=186)

METAI LYTIS	31-35 m.		36-40 m.		41-45 m.		46-50 m.		51-55 m.		Viso:	
	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%
MOTERYS	15	8,06	37	19,89	53	28,5	23	12,37	10	5,38	138	74,2
VYRAI	3	1,61	18	9,68	15	8,06	7	3,76	5	2,69	48	25,8
Viso:	18	9,67	55	29,57	68	36,56	30	16,13	15	8,07	186	100

Pagal tarptautinių žodžių žodyną **anketa** [pranc. *enquete* - tyrimas] - tai klausimų lapas kurioms nors žinioms rinkti. Anketos klausimai sudaryti atsižvelgiant į Jungtinių Tautų konvencijoje numatytas vaiko teises ir pareigas, bei žiniasklaidoje analizuojamas problemas auginant paauglius vaikus.

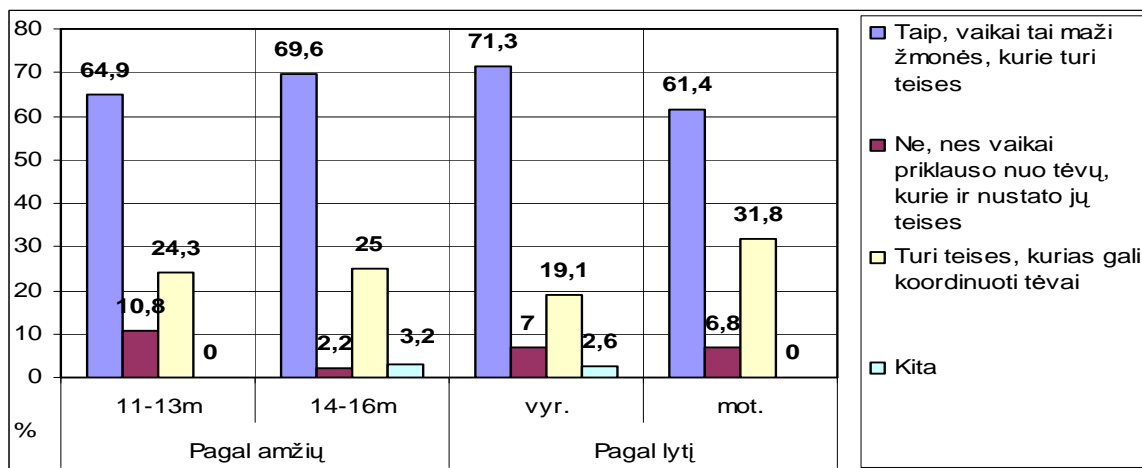
Anketos paaugliams ir tėvams sudarytos iš 5 dalių (žr. 1, 2 priedus). Pirmoje dalyje prašoma pateikti demografinę informaciją. Antroje dalyje tiek vaikų, tiek tėvų teiraujamasi apie vaiko teises, apie santykius šeimoje, kurie išryškina vaiko teisių įgyvendinimą šeimoje. Trečioje dalyje – vaiko teisių pažeidimai – teiraujamasi apie pažeidimus, bei kaip jų išvengti. Ketvirta dalis – vaiko pareigos. Klausimai apie tai ar vaikas šeimoje turi pareigas, ar tėvai bendrauja su paaugliais apie jas. Penktoje dalyje klausama kas turėtų rūpintis vaiku, bei užtikrinti jų teises.

Anketos analizuojamos pagal paauglių bei tėvų amžių, lytį bei apibendrinama lyginant visus tėvus ir paauglius neišskiriant pagal kriterijus. Duomenys pateikiami programa Microsoft Excel, bei prieduose statistine programa SPSS. Analizuojant vaiko teises pagal svarbą tėvams ir paaugliams, naudojamas M (*įvertis*), t.y. atsakymų vidurkis, kai 1 – nesvarbu, 2 – gana svarbu, 3 – svarbu, 4 – labai svarbu. Kuo didesnis M , tuo tas teiginys yra svarbesnis apklaustiesiems. Norėdami išvelgti ar yra atsakymų dažnių skirtumų buvo naudota Sig. (*Significance* – reikia reikšmingumą) kriterijų. Būtent Sig. parodo, ar yra skirtumas tarp atsakymų dažnių ar jo nėra. Skirtumas egzistuoja tada, kai Sig. reikšmė (p) yra ne didesnė už 0,05. Kitaip tariant, kuo mažesnė Sig. reikšmė, tuo didesnis skirtumas egzistuoja. *Spirmeno koreliacijos koeficientas* parodo, ar egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys. Jei koeficientas $p < 0,05$, galima teigti, kad egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys. Šiame tyrime analizuojamas ryšys tarp respondentų amžiaus, lyties bei pasirinkto atsakymo varianto. Kiti duomenys pateikti programos Microsoft Excel diagramomis, kuriose pavaizduoti duomenys pagal respondentų (paauglių bei tėvų) lytį bei amžių.

2.2. Tyrimo rezultatų analizė

2.2.1. Tėvų ir paauglių požiūris į vaiko teises

Siekiant išsiaiškinti paauglių ir jų tėvų požiūrį į vaiko teises šeimoje ir atlikti išsamią analizę apie vaiko teisių realizavimą šeimoje, buvo atlikta anketinė apklausa. Visų pirma paauglių ir tėvų anketose buvo pasiteirauta ar vaikai turi savo teises, kurias reikia gerbti? Atsakymai parodė, kad tiek tėvai, tiek patys nepilnamečiai mano, jog vaikai - tai maži žmonės, kurie turi teises (žr. 1 pav.).

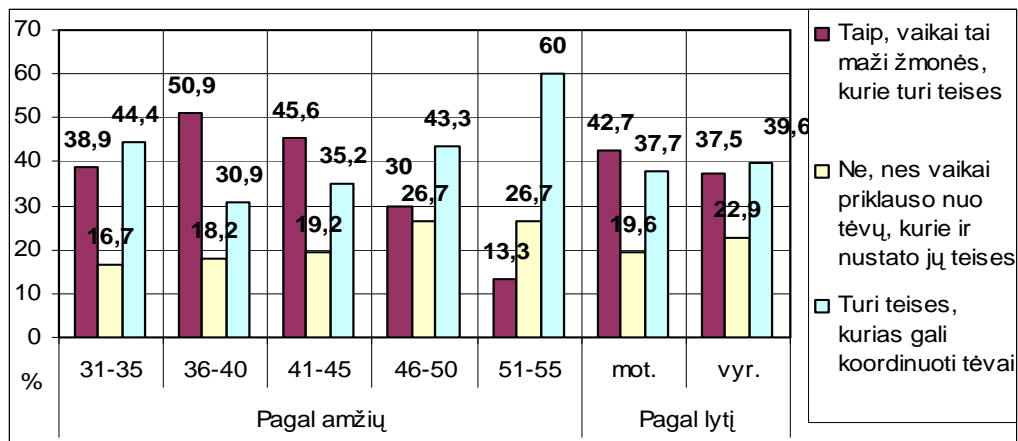

1 pav. Paauglių požiūris į vaiko teises (N=203)

Kaip matyti iš pirmame paveiksle pateiktų duomenų, daugiau negu pusė paauglių, tiek pagal lytį, tiek pagal amžių mano, kad vaikai turi teises, kurias reikia gerbti. Ypač paauglystėje išryškėja noras, kad suaugę žmonės, ypač tėvai, į paauglius žiūrėtų kaip į suaugusius žmones, vertintų juos. Būtent tai ir atsispindi anketose. Apie 25 % respondentų nurodo, kad tėvai gali koordinuoti jų teises. Nepilnamečiai pripažįsta, kad jie vis dar yra dalinai priklausomi nuo tėvų. Jaunesnieji paaugliai daugiau yra linkę manyti, jog vaikai neturi teisių. Iš visų 11-13 metų respondentų 10,8 % mano, jog jie vis dėlto neturi teisių, nes yra priklausomi nuo tėvų, kurie ir nustato jų teises. Vyresnieji paaugliai mažiau yra linkę taip manyti, jie nurodo, kad vaikai turi teises, tačiau tėvai jų nepaiso. Būtent tokį atsakymą nurodė 3,2 % 14-16 metų apklaustųjų. Taip pat iš duomenų matyti, jog mergaitės (10 % daugiau negu berniukų), pripažįsta tėvų viršenybę prieš vaikus.

Analizuojant paauglių nuomonę apie vaiko teises, nustatytas labai silpnas koreliacijos ryšys (-0,099), bei statistiškai nereikšmingas ryšys, todėl galima daryti išvadą, kad nėra ryšio tarp vaikų lyties ir požiūrio į vaiko teisių svarbą. Toks pat statistinis ryšys nustatytas ir analizuojant pagal paauglio amžių (žr. 3 priedą).

Analogiškas klausimas buvo užduotas ir tėvams. Duomenys pasiskirstė panašiai kaip ir vaikų, tačiau tėvai labiau yra linkę manyti, kad jie gali koordinuoti vaikų teises (žr. 2 pav.).

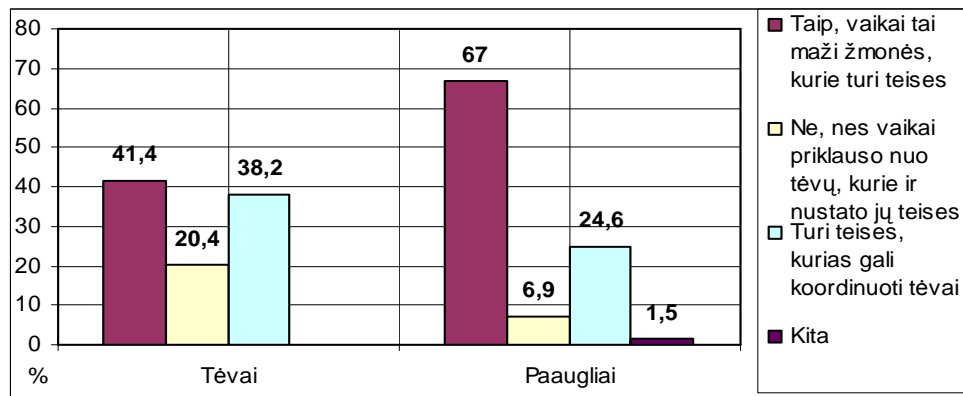
2 pav. Tėvų požiūris į vaiko teises (N=186)

Jauniausieji ir vyriausieji tėvai labiau yra linkę manyti, jog tėvai turi teisę koordinuoti vaikų teises. Pagal antrame paveiksle pateiktų duomenų matyti, jog kuo vyresni tėvai, tuo labiau yra linkę paneigti teiginį, jog vaikai turi teises. Vyresni žmonės mano, jog vaikai priklauso nuo tėvų. Tai gali sąlygoti, jog vaikų teisės yra labiau sureikšmintos tik paskutinįjį dešimtmetį, ir todėl jaunesni tėvai labiau pripažįsta vaikų teises nei vyresni.

Analizuojant pagal tėvų lytį matyti, jog tėčiai mažiau suteikia vaikams laisvės, ir nukreipia ta linkme, kuria tėvams atrodo geriau. Tai patvirtina ir statistinė analizė. Tyrimo metu buvo išsiaiškinta ar egzistuoja koreliacija tarp tėvų lyties, amžiaus ir jų pripažinimo, kad vaikai turi savo teises. Spirmeno koreliacijos koeficiento reikšmė (lyginant pagal lytį) gavosi labai maža, t.y. praktiškai nėra ryšio tarp nagrinėjamų kintamųjų. Pats gautas rezultatas nėra statistiškai reikšmingas, nes kriterijaus p -reikšmė didesnė už nustatytą reikšmingumo lygmenį 0,05 ($0,698 > 0,05$).

Lyginimo pagal tėvų amžių rezultatai parodė labai silpną koreliaciją (0,147), tačiau statistiškai reikšmingą ($p < 0,05$) ryšį tarp tėvų amžiaus ir jų pripažinimo, kad vaikai turi savo teises. Koreliacija parodė, kad kuo tėvai yra vyresnio amžiaus, tuo jie mažiau sutinka su teiginiu, kad vaikai turi savo teises, kurias reikia gerbti (žr. 4 priedą).

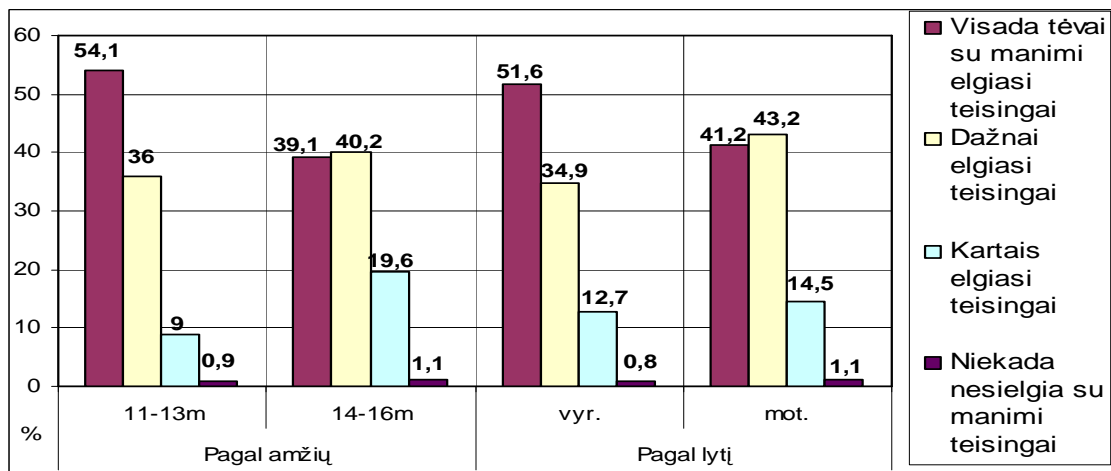
Principinė vaiko teisių apsaugos srities nuostata numato, kad vaiko teises pirmiausia privalo užtikrinti tėvai ir kiti teisėti vaiko atstovai. Lyginant apibendrintus tėvų ir vaikų atsakymo duomenis matyti, kad apie 20 % tėvų to negali garantuoti, nes jie vaiko teisių nepripažįsta (žr. 3 pav.).

3 pav. Vaiko teisių pripažinimas (tėvai: N=186, paaugliai: N=203)

Iš paveiksle pateiktų duomenų matyti, jog paauglių bei tėvų nuomonės nesutampa. Tėvai vis dar nori koordinuoti paauglių teises, o paaugliai jau nori turėti daugiau laisvės, bei pripažinimo. Būtent dėl to ir prasideda tėvų ir paauglių nesutarimai, nes tėvai bijo suprasti, kad prasidėjo vaikų kelias į suaugusiųjų gyvenimą, o vaikai nesupranta, kad tėvai baiminasi, jog jie nepasuktų netinkama linkme.

Nors tėvai ir yra linkę nesuteikti visišką laisvės paaugliams, tačiau daugelis paauglių respondentų tvirtina, kad tėvai su jais elgiasi teisingai (žr. 4 pav.).

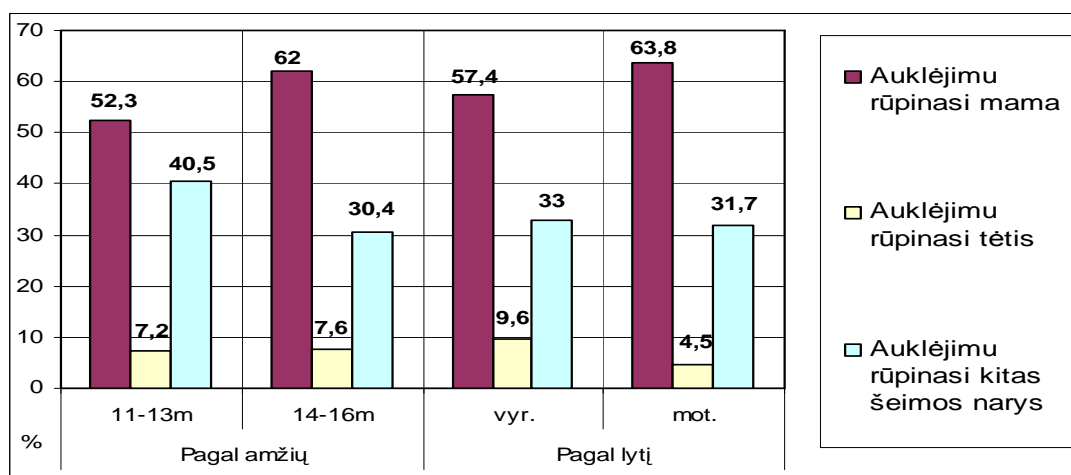

4 pav. Tėvų elgesys su vaiku (paauglių nuomonė) (N=203)

Analizuojant pagal amžiaus grupes vėl matyti, kad daugiau 11-13 metų paauglių nurodė, kad tėvai elgiasi visada teisingai. Tačiau vyresniųjų nuomonė šiek tiek kitokia. Iš jų, net 10 % mažiau nei 11-13 metų paauglių teigia, kad tėvai elgiasi visada teisingai. Ir net 10 % daugiau – kad tėvai tik kartais elgiasi teisingai. Čia vėl išryškėja, jog 14-16 metai yra paauglystės vidurys, kur yra ryškiausias maištavimo laikotarpis, ir didžiausi barniai su tėvais. Nors ir mažas procentas, tačiau yra paauglių, kurių manymu, tėvai niekada su jais nesielgia teisingai, taip pažeisdami vaikų teises ratifikuotas tiek visame pasaulyje, tiek Lietuvoje.

Analizuojant paauglių atsakymus pagal lytį, atsakymai parodė, kad daugiau berniukų nei mergaičių teigė, kad visada tėvai elgiasi su jais teisingai. Tai galima paaiškinti tuo, kad auklėjant šeimoje dažniau suteikiama didesnė laisvė berniukams nei mergaitėms. Mergaitės griežčiau auklėjamos, todėl atsakymuose atsispindėjo, kad tėvai ne visada su jomis elgiasi teisingai.

Tiek Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996), tiek JT Vaiko teisių konvencijoje (1995) nėra išskirta, kuris iš tėvų turi labiau rūpintis bei auklėti vaiką. Įstatymuose nurodyta kad už tai atsakingi abu tėvai. Todėl anketose buvo pasiteirauta, kuris iš tėvų labiau rūpinasi vaiko auklėjimu. Paauglių atsakymai pasiskirstė taip (žr. 5 pav.):

5 pav. Rūpinimasis paauglio auklėjimu šeimoje (paauglių nuomonė) (N=203)

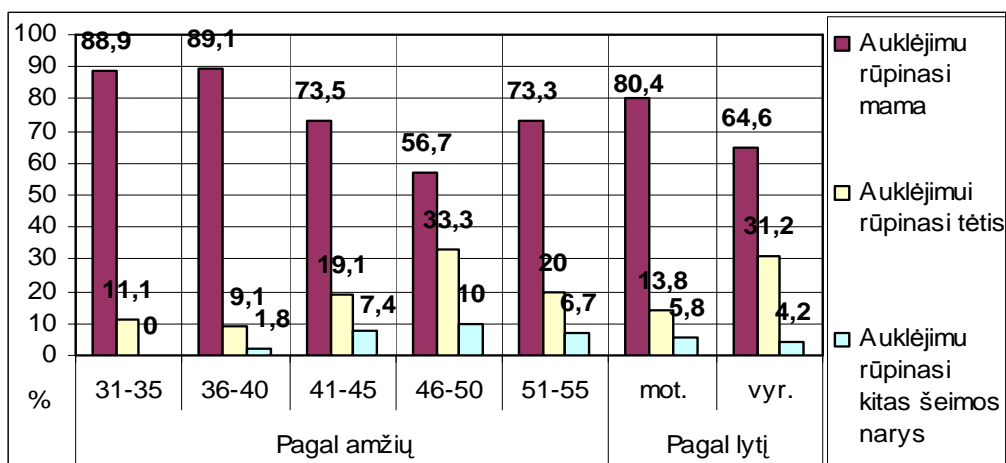
Atsakymai rodo, kad Lietuvoje vyrauja tradicinės šeimos, kuriose vaiko auklėjimu dažniausiai rūpinasi mama. Nors gana didelis procentas paauglių, prie atsakymo „kitas šeimos narys“ nurodė, kad jų auklėjimu dažniausiai rūpinasi abu tėvai. Ir tik mažas procentas – kad tėtis.

Anketose buvo prašoma paaiškinti, kodėl būtent mama, tėtis ar kitas šeimos narys rūpinasi jų auklėjimu. Paauglių nuomone, mama rūpinasi auklėjimu, nes: *su mama daugiau praleidžiama laiko; mama geriau supranta; visada saugo ir padeda moksluose; daugiausia bendraujama; nes mama turi daugiau laiko; nes neturi tėčio; nes tėtis dirba, ir retai būna namie.*

Tėtis rūpinasi vaiko auklėjimu, nes: *tėtis visada pamoko; nes neturi mamos; nes yra griežtesnis.*

Buvo ir tokių atsakymų, kad auklėjimu rūpinasi sesuo (nes jai tai svarbiau nei mamai), patėvis, močiutė.

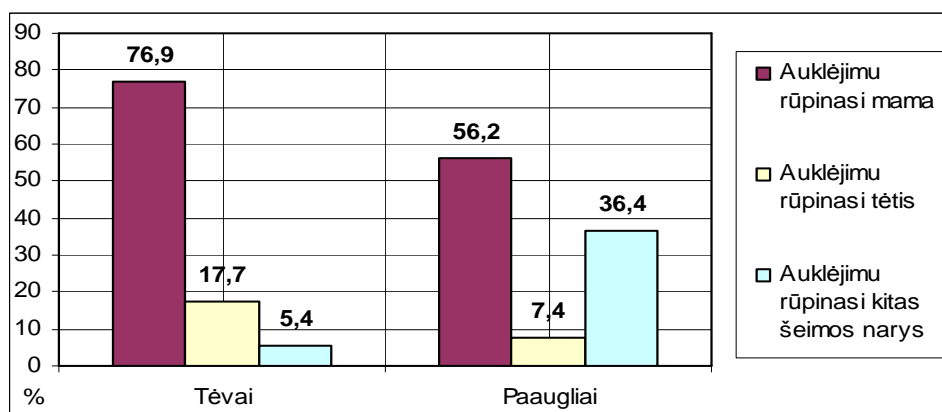
Paauglių atsakymus iš dalies patvirtina ir tėvų atsakymai (žr. 6 pav.):

6 pav. Paauglio auklējimo rūpinimasis šēimoje (tēvū nuomonē) (N=186)

Iš paveiksle pateiktū duomenū matyti, kad daugiausia vaiko auklējimu rūpinasi mamos, nes: jos turi daugiau laiko, tētis dirba užsienyje, tētis daug dirba, vaikai daugiau bendrauja su mamomis. Atsakymai yra panašūs ī paaugliū atsakymus. Tose šēimose, kur vaiku auklējimu rūpinasi tēčiai, priežastys yra nurodomos šios: tētis griežtesnis, vaikai labiau klauso tēčio, mama užsiēmusi verslininkē. Tiek tēvū, tiek paaugliū atsakymai nepateisina tēvū nevykdomos pareigos rūpintis vaikai, juos auklėti bei rūpintis jū teisėmis.

Diagramose išsiskiria vyrū nuomonē, nes 31,2 % tēčių teigia, kad vaiku auklējimu rūpinasi jie. Tačiau mamos tam prieštarauja, ir nurodo, kad perpus mažiau tēvū rūpinasi vaiko auklėjimu jū šēimose. Tai atsispindi ir anketū pildyme, nes daug mažesnē dalis iš tēvū respondentū yra tēčiai. Lyginant tēvū ir paaugliū atsakymū ī šj klausimā duomenis, atsakymai šiek tiek skiriasi (žr. 7 pav.):

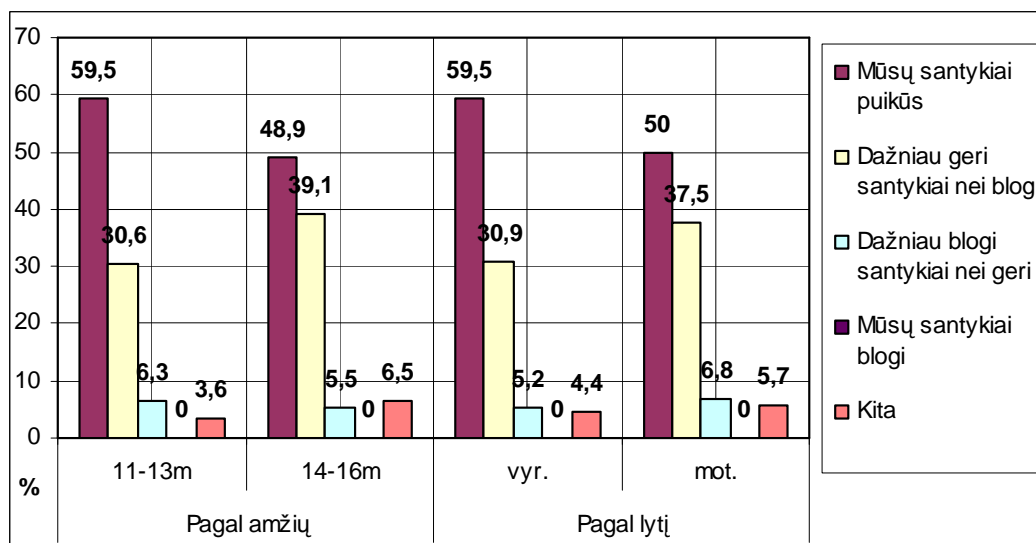

7 pav. Paauglio auklējimo rūpinimasis šēimoje (tēvai: N=186, paaugliai: N=203)

Kad vaiko auklējimu šēimoje daugiausia rūpinasi mamos, nurodo tiek tēvai, tiek vaikai. Tačiau paaugliai mano, jog auklėjimu užsiima abu tēvai, nurodydami tai prie atsakymo “kitas šēimos narys” (36,4 %). Tēvai yra labiau linkę išskirti kurj nors vienā iš tēvū.

Vaiko auklėjimui didelę reikšmę turi tai, ką jis mato savo artimiausioje aplinkoje. Kartais neauklėdami vaiko žodžiais, tėvai daugiau jį auklėja savo elgesiu. Todėl nuvertinti vieno ar kito tėvo svarbos vaiko auklėjimui negalima.

Labai svarbūs šeimoje ir tarpusavio santykiai, kurie užtikrina, jog vaikas namų aplinkoje jaustųsi saugus, mylimas, kad įgyvendinamos vaiko teisės į individualybę, į geras gyvenimo sąlygas, ir daugelis kitų. Todėl tiek tėvų, tiek paauglių buvo pasiteirauta apie tarpusavio santykius. Santykiai su mama gana įvairūs, tačiau daugelis paauglių su ja sutaria puikiai (žr. 8 pav.):

8 pav. Paauglių santykiai su mama (N=203)

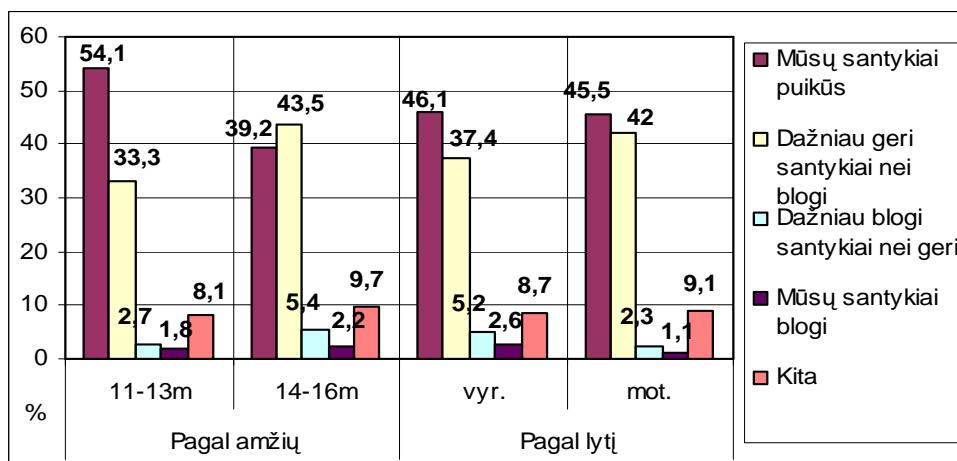
Kaip matyti iš pateiktų duomenų, 11-13 metų paaugliai šiek tiek geriau sutaria su mama, nei 14-16 metų paaugliai. Jaunesnieji paaugliai daugiau nurodė ir tai, kad su mama dažniausiai santykiai yra blogi (6,3 %), negu vyresniųjų paauglių su mama (5,5 %). Tai gana didelis procentas vaikų, kurie namuose nesijaučia puikiai vien dėl to, kad bendravimas su mama nėra malonus. Pagal paauglio charakteristiką, jie sudėtingai bendrauja su tėvais, dažnai nesutaria dėl savo maištaujančio būdo. Todėl natūralu, nedidelė dalis paauglių nurodo, jog santykiai su mama dažnai yra blogi. Kaip matyti iš diagramos, geriau su mama sutaria berniukai (59,5 %). Tai yra beveik 10 % daugiau nei mergaitės (50 %). Dažniau blogi santykiai su mama sieja taip pat mergaites. Paaugliai nurodė ir kitus atsakymus, kurie apibūdina jų santykius su mama: *įvairiai; normalūs; kai nuotaika gera – geri, kai ne – tik tada geri, kai ką nors gero darau; kartais sutariu blogai, kartais puikiai; būna taip ir taip; neturiu mamos; pusiau tokie, pusiau tokie.*

Rezultatai pagal paauglių lytį parodė labai silpną koreliaciją (-0,112), ir statistiškai nereikšmingą ($p > 0,05$) ryšį tarp paauglio lyties ir jų santykių su mama. Rezultatai pagal

paauglių amžių parodė taip pat labai silpną koreliaciją, tik šiuo atveju ir statistiškai reikšmingą ($0,018 < 0,05$) todėl tai parodo ryšį, kad jaunesni paaugliai (11-13 metų) sutaria geriau su mama, nei vyresnieji (žr. 5 priedą).

Paauglius ir tėčius taip pat sieja geri santykiai. Tačiau su tėčiais paaugliai kartais sutaria tiesiog blogai, ko nepaminėjo santykiuose su mama (žr. 9 pav.).

9 pav. Paauglių santykiai su tėčiais (N=203)

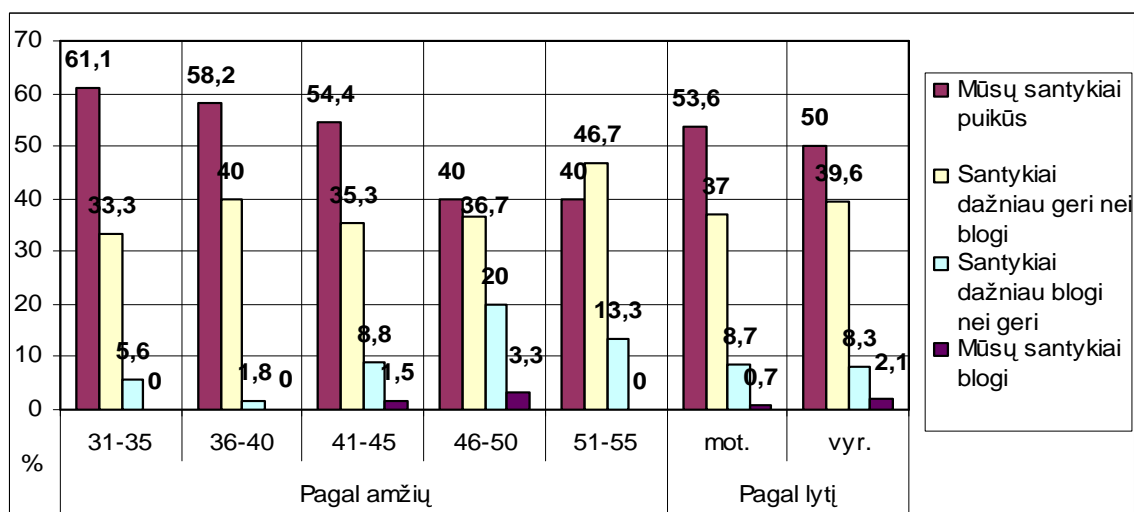
Atsakymai į klausimą parodė, kad jaunesnieji paaugliai (11-13m) su tėčiais sutaria geriau (54,1 %), nei vyresnieji paaugliai (39,2 %). 14-16 metų paaugliai su tėčiais sutaria ne visada puikiai, pasitaiko ir blogesnių santykių (43,5 %). Šiame atsakyme dar kartą išryškėjo, kad 14-16 metais paaugliai labiau ima maištauti, nori būti savarankiškesni, todėl ir santykiai su tėvais prastėja. Blogi santykiai su tėčiu sieja 2,2 % 14-16 metų paauglių, tai yra šiek tiek mažiau nei jaunesniųjų 11-13 metų paauglių. Pagal lytį atsakymai pasiskirstė vienodai. Panašiai su tėvais sutaria tiek mergaitės, tiek berniukai. Tik keliais procentais mergaičių santykiai su tėčiais yra geresni, nei berniukų. Tai atvirkštinis variantas, nes prieš tai klausime apie santykius su mama, geresnius nurodė berniukai.

Paaugliai nurodė, kad santykiai su tėvais būna įvairūs: *neblogi; dažniau geri; praktiškai jokie; puse bėdos; nepažiūstu jo; bendrauju retai; beveik nebendraujame, nes visą dieną jis užsiėmęs; mes mušamės, nes jis geria.*

Tyrimo metu bandyta išsiaiškinti, ar egzistuoja koreliacija tarp paauglių lyties bei amžiaus ir jų santykiu su tėvu. Spirmeno koreliacijos koeficiento reikšmės (lyginant pagal lytį ir pagal amžių) gavosi gana mažos, t.y. praktiškai nėra ryšio tarp nagrinėjamų kintamųjų. Taip pat tai nėra ir statistiškai reikšminga, nes tiek pagal amžių, tiek pagal lytį p reikšmė yra didesnė nei nustatytas reikšmingumo lygmuo (žr. 6 priedą).

Apibendrinant paauglių santykius su tėvais, galime teigti, kad dažniausiai bendravimas su tėvais nėra blogas ir pagrįstas pykčiu, ar blogu bendravimu. Kad išanalizuoti abiejų pusių

nuomonę, to paties anketose buvo pasiteirauta ir tėvų. Atsakymo į šį klausimą rezultatai atsispindi 10 paveiksle.

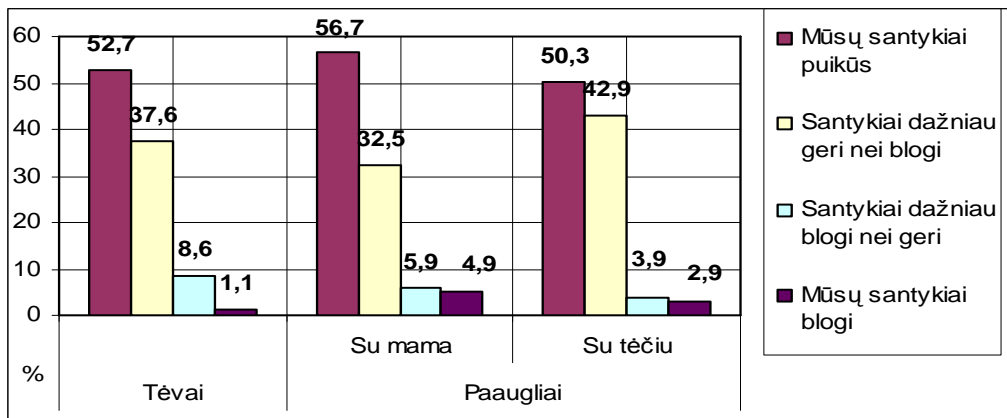
10 pav. Tėvų santykiai su paaugliu (N=186)

Atsakymą, kad santykiai puikūs, nurodė dauguma tėvų, tiek pagal amžių, tiek pagal lytį. Pagal amžiaus grupes matyti, kad kuo vyresni tėvai, tuo mažiau jų puikiai sutaria su vaikais. Tai galima sieti su dideliu požiūrio išsiskyrimu, nes kuo vyresni tėvai, tuo dažniau jų pažiūros senesnės, ir paaugliai nebesupranta tėvų, o tėvai paauglių. Nemažas procentas vyresnių tėvų nurodė, kad su vaikais juos sieja dažniau blogi santykiai, nei geri, ar net visai blogi santykiai (41-55 metų). Vieną iš priežasčių tėvai nurodo, kad tokie santykiai susiklostė dėl to, kad jie vaikams skiria per mažai laiko, per mažai bendrauja su jais. Jaunesni tėvai (31-40 metų) beveik visada su vaikais sutaria puikiai, ir tik nedidelis procentas tėvų teigia, kad santykiai su vaikais yra dažniau blogi.

Analizuojant tėvų santykius su vaikais, nustatytas statistiškai reikšmingas ryšys tarp tėvų santykių su vaikais ir tėvų amžiaus. Kriterijaus p reikšmė gauta mažesnė už nustatytą reikšmingumo lygmenį ($p < 0,021$). Galima daryti išvadą, kad kuo tėvų amžius didesnis, tuo jų santykiai su vaikais rečiau būna puikūs (žr. 7 priedą).

Atsakymo į šį klausimą rezultatai sutampa su visuomeninės organizacijos „Gelbėkit vaikus“ atliktu tyrimu, kuriame taip pat buvo apibendrinta, jog daugumos vaikų santykiai su tėvais yra teigiami ir harmoningi (Vaikų apklausa apie santykius šeimoje, 2008).

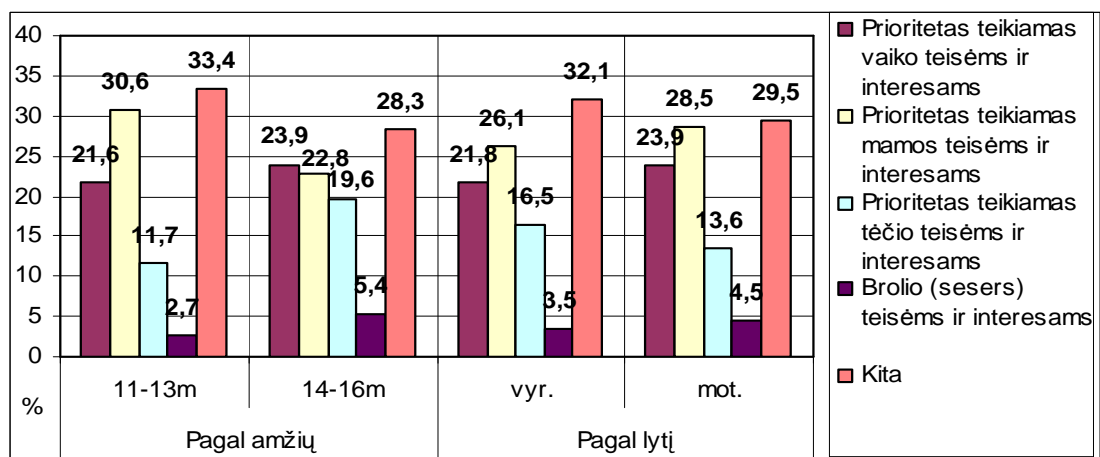
Kuo geresni santykiai su tėvais, tuo paauglys labiau jaučiasi suprantamas, vertinamas šeimoje, tuo lengviau yra jam rasti savo individualybę, savąjį „aš“. Apibendrinti tėvų ir paauglių atsakymai pateikti 11 paveiksle.

11 pav. Tėvų ir vaikų tarpusavio santykiai (paaugliai N=203, tėvai N=186)

Apibendrinus, pagal diagramos duomenis, galima teigti, kad tarpusavio santykiai tiek paauglių su tėvais, tiek tėvų su paaugliais dažniausiai yra geri ar puikūs. Tačiau, paauglystės amžius nepraeina ramiai, be audrų, pykčių, todėl kai kuriose šeimose, kur yra mažiau supratimo, ar ryšio nuo vaikystės, ten santykiai tampa blogesni, ir labiau išryškėja paauglystės amžiaus krizė tarp tėvų ir vaikų. Tokiose šeimose vaikams greičiausiai daugiau trūksta teisių į individualybės išsaugojimą, į savo nuomonės reiškimą, į privatų gyvenimą.

Vaiko teisių konvencijoje (1995) ir vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996) yra nurodyta, kad visais atvejais, priimant sprendimus, pirmenybė ir prioritetas turi būti skiriamas vaiko teisėms, kad jas užtikrinti, bei apsaugoti. Todėl anketose buvo pasiteirauta, ar šiuo principu naudojasi šeimos, auginančios paauglius vaikus. Paauglių bei tėvų nuomonės išsiskyrė. Iš paauglių atsakymų, pirmenybės principas šeimose yra panašus ir lygus visiems (žr. 12 pav.).

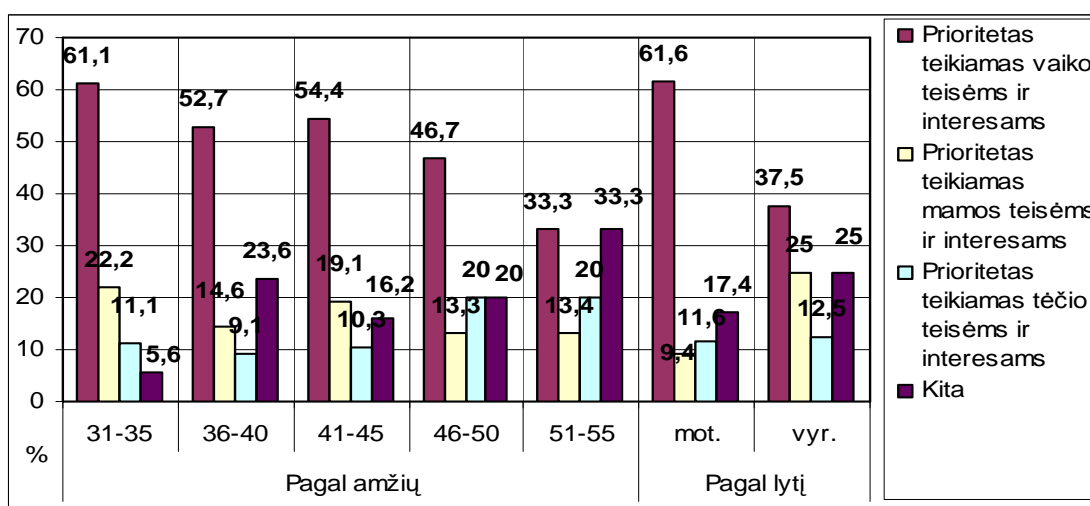

12 pav. Paauglių nuomonė apie prioriteto principo įgyvendinimą šeimoje (N=203)

Kaip matyti, paaugliai daugiausia nurodė kitą atsakymą, kuriame skambėjo tokie variantai: *mes balsuojam; visų; tėčio ir mamos; tėvų teisėms; visaip būna; senelio.*

Dažniausiai vyravo atsakymas, kad niekam nėra teikiama pirmenybė, visiems vienodai skiriamas dėmesys ir prioritetas šeimoje, vyrauja lygybės principas. Dažnai nepilnamečiai nurodė ir tai, kad pirmenybė yra skiriama abiems iš tėvų. Šiuo atsakymu parodoma, kad paaugliams trūksta dėmesio, arba priimant sprendimus šeimose yra dažniau atsižvelgiama į tėvų pageidavimus, nei į paauglio vaiko.

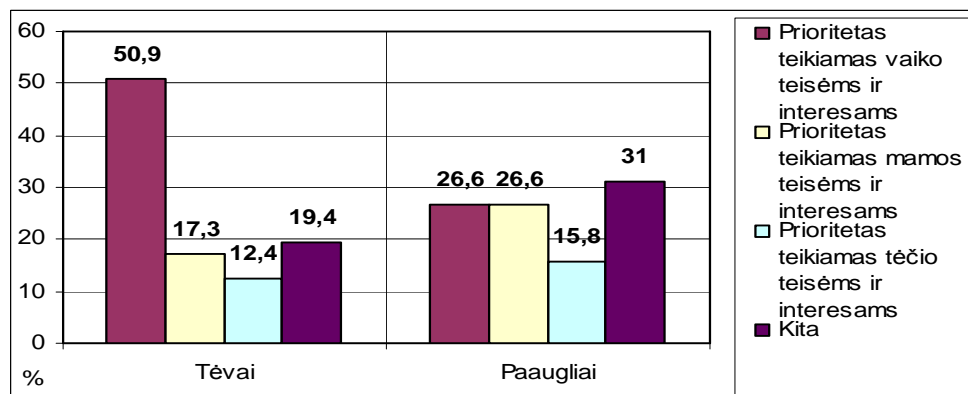
Lyginant atsakymus pagal amžiaus grupes ir lytį, visose grupėse truputį daugiau nei 20 % paauglių nurodė, kad šeimose būtent jiems yra skiriamas didžiausias dėmesys. 30,6 % 11-13 metų paauglių nurodė, kad šeimose dažniausiai pirmenybė yra skiriama mamos teisėms, 11,7 % – tėčio teisėms. 14-16 metų paauglių atsakymai pasiskirstė beveik vienodai tarp visų šeimos narių (20-24 %). Tėvų atsakymai prieštarauja paauglių atsakymams, pagal kuriuos matyti, kad tėvai ir paaugliai mano priešingai (žr. 13 pav.):

13 pav. Tėvų nuomonė apie prioriteto principo įgyvendinimą šeimoje (N=186)

Dauguma tėvų nurodo, kad pirmenybė šeimose yra teikiama vaiko teisėms ir interesams. Priešingai nei vaikai, tai tvirtina tiek mamos, tiek tėčiai. Ypač mamos, užtikrintai teigia, kad šeimose pirmiausia pasirūpinama vaiko interesais, ir daug mažiau šeimų nurodo, kad pirmenybė yra skiriama mamoms ar tėčiams. Nemažai tėvų nurodo ir tai, kad prioritetas yra skiriamas: *visiems vienodai; pagal poreikį tuo metu; močiutei, nes ji sena; derinami kartu; priklauso nuo situacijos; mamos ir vaiko.*

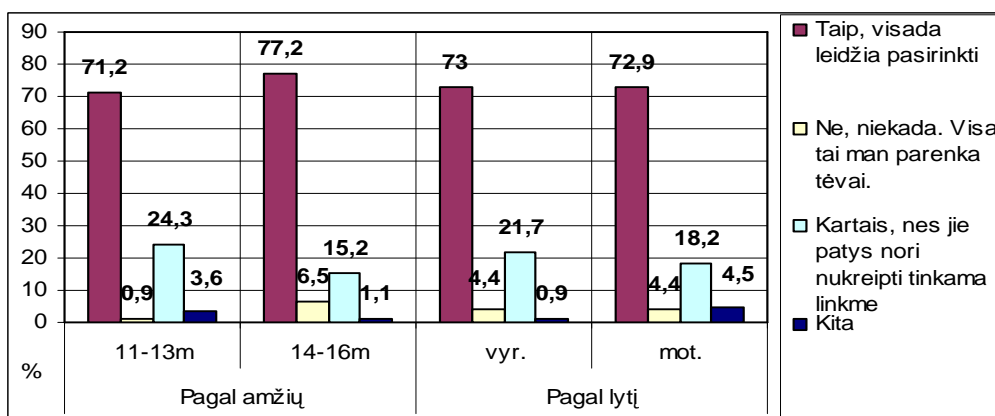
Apibendrinant galima teigti, kad šiuo klausimu tėvų ir vaikų nuomonės išsiskyrė, nes vaikai nejaučia, kad šeimose pirmiausia yra atsižvelgiama į jų interesus (žr. 14 pav.):

14 pav. **Prioriteto principo įgyvendinimas šeimoje (paaugliai N=203, tėvai N=186)**

Tėvų ir paauglių nuomonės išsiskyrė. Pusė tėvų (50,9 %) nurodo, kad vaikai yra svarbiausi šeimoje, tuo tarpu paauglių tai jaučia dvigubai mažiau. Vadinasi daugumoje šeimų pirmenybės vaikams principas nėra įgyvendinamas. Paaugliai nesureikšmina, kad kažkuriam iš tėvų ypatingai skiriamas dėmesys, jie labiau linkę manyti, kad visi šeimos nariai yra lygūs.

Įstatymuose yra numatyta, kad būtina atsižvelgti į kiekvieno vaiko pažiūras, jo norus. Paauglystės amžiuje ypač svarbu, kad vaikai jaustų tėvų pasitikėjimą, bei vertintų jų pasirinkimus jiems svarbiais klausimais. Tokiame amžiuje ypač svarbūs tampa draugai, aprangos stilius, laisvalaikio būdas. Paauglių nuomone tėvai vertina jų pasirinkimus, leidžia patiems nuspręsti, ką jie nori veikti, kuo rengtis, su kuo draugauti (žr. 15 pav.):

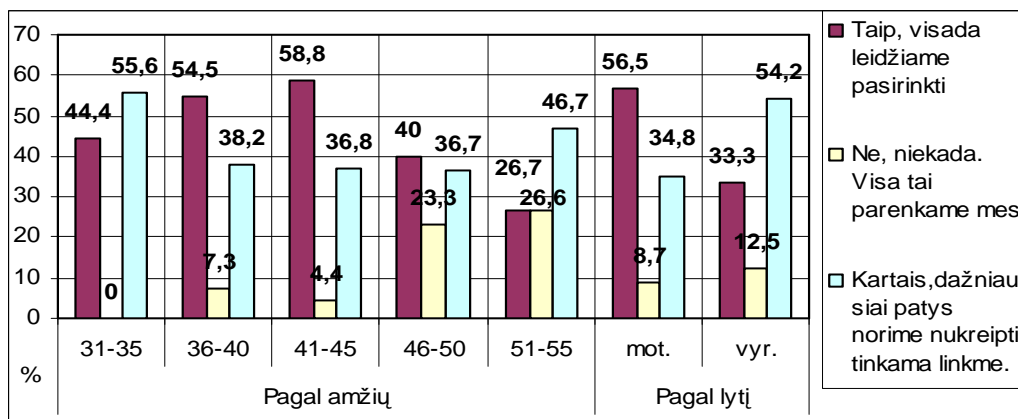
15 pav. **Paauglių nuomonė apie pasirinkimo teisės realizavimą (N=203)**

Daugiau nei 70 % paauglių naudojami teise pasirinkti draugus, laisvalaikio būdą, aprangos stilių. 11-13 metų paauglių laisvė šiek tiek labiau ribojama, tačiau labai nežymiai, tėvai jiems nesuteikia visišką laisvės, tačiau norėdami nukreipti tinkama linkme šią teisę jie riboja. Yra ir paauglių, kuriems visa tai parenka tėvai, taip teigia daugiau 14-16 metų (6,5 %) paauglių. Pagal lytį, tiek mergaičių tiek berniukų atsakymai pasiskirstė vienodai. Kai kurie paaugliai šį klausimą komentavo taip: *galiu daryti viską, kas nepavojinga; leidžia, tik nenori, kad bendraučiau su man darančiais blogą įtaką vaikais, tai man griežtai uždrausta, ir man gerai;*

visada, tik kartais pataria, kas gerai, ir kas blogai; jie nukreipia, o aš sprendžiu, ar eiti ta linkme, ar ne.

Duomenys parodė, kad Spirmeno koreliacijos koeficiento reikšmė (lyginant pagal lytį ir pagal amžių) gavo gana maža, t.y. praktiškai nėra ryšio tarp nagrinėjamų kintamųjų. Taip pat tai nėra ir statistiškai reikšminga, nes tiek pagal amžių, tiek pagal lytį, p reikšmė yra didesnė nei nustatytas reikšmingumo lygmuo (žr. 8 priedą).

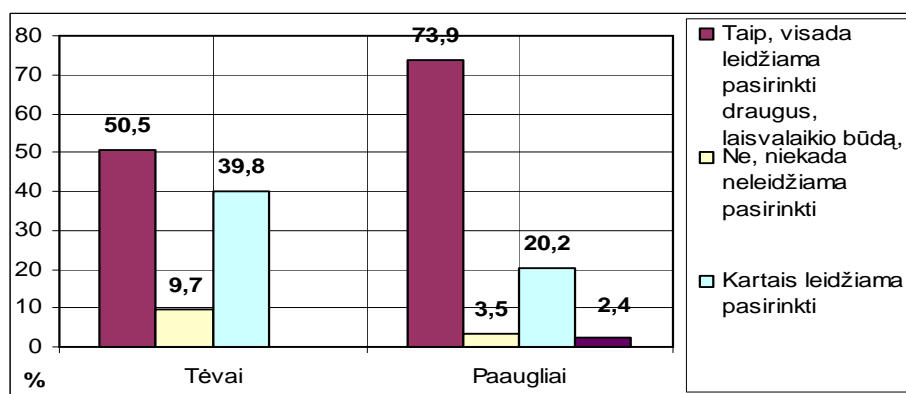
Tėvų nuomonė yra panaši, nors daugiau tėvų nurodė, kad jie yra linkę nukreipti vaikus tinkama linkme patys (žr. 16 pav.):

16 pav. Tėvų nuomonė apie pasirinkimo teisės realizavimą (N=186)

Kaip matyti iš diagramos, tėvai suteikia vaikams šia teisę, tačiau pagal amžių, vyresni tėvai daugiau nori koordinuoti jų pasirinkimus. 31-35 metų tėvai visiškai arba iš dalies pasitiki savo paaugliais, 36-45 metų nedidelis procentas tėvų niekada neleidžia pasirinkti. O 46 - 50 metų daugiau nei 20 % tėvų visa tai parenka patys. Ir dar didesnis procentas tėvų virš 51 metų nesuteikia vaikams šios teisės. Analizuojant atsakymus pagal tėvų lytį, matyti, kad mamos daugiau suteikia vaikams visišką laisvę, o tėvai yra labiau linkę nukreipti tinkama linkme, arba net viską parinkti patys. Statistiniu būdu nustatyta, kad yra labai silpna koreliacija atsižvelgiant į tėvų lytį, bet statistiškai reikšmingas, nes $p < 0,05$. Vadinasi tai patvirtina, kad mamos daugiau suteikia pasirinkimo laisvę, nei tėvai. O analizuojant pagal tėvų amžių, koreliacija yra labai silpna, o ir statistiškai nereikšminga, nes $p > 0,05$. Tai parodo, kad ryšio tarp tėvų amžiaus ir leidimo paaugliui pasirinkti individualius dalykus iš tiesų neegzistuoja (žr. 9 priedą).

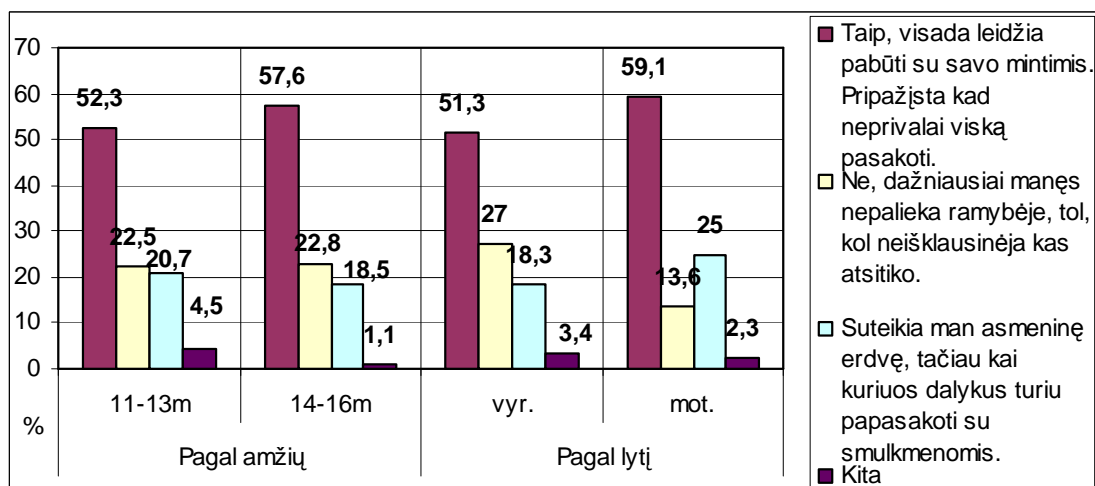
Apibendrinant tėvų ir paauglių atsakymus matyti, kad jie šiek tiek išsiskyrė (žr.17 pav.).

17 pav. Pasirinkimo teisės realizavimas (tėvai N=186, paaugliai N=203)

Kaip matyti iš diagramoje pateiktų duomenų, paaugliai mano, kad jie turi pilną teisę pasirinkti laisvalaikį, draugus, o tėvai – kad nemažos įtakos turi jų patarimai. Tačiau net ir šia teise, ne visi paaugliai gali pasinaudoti. O šios teisės suteikimas paaugliui yra gana svarbus, nes taip jis supranta, kad tėvai pasitiki juo, kad vertina jo pasirinkimus.

Vaikas, kaip ir kiekvienas suaugęs žmogus, turi turėti teisę ir į asmeninį gyvenimą bei galimybę pabūti vienam. Ši teisė yra įtraukta ir į vaiko teisių įstatymus, tačiau realiai, vertinant vaiko teisę į asmeninį gyvenimą, sunku surasti pusiausvyrą tarp šios teisės ir tėvų valdžios. Paauglių atsakymai parodė, kad nemažai tėvų sugeba išlaikyti šia pusiausvyrą, tačiau gana didelis paauglių skaičius patiria savavališką kišimąsi į jo asmeninį gyvenimą (žr. 18 pav.).

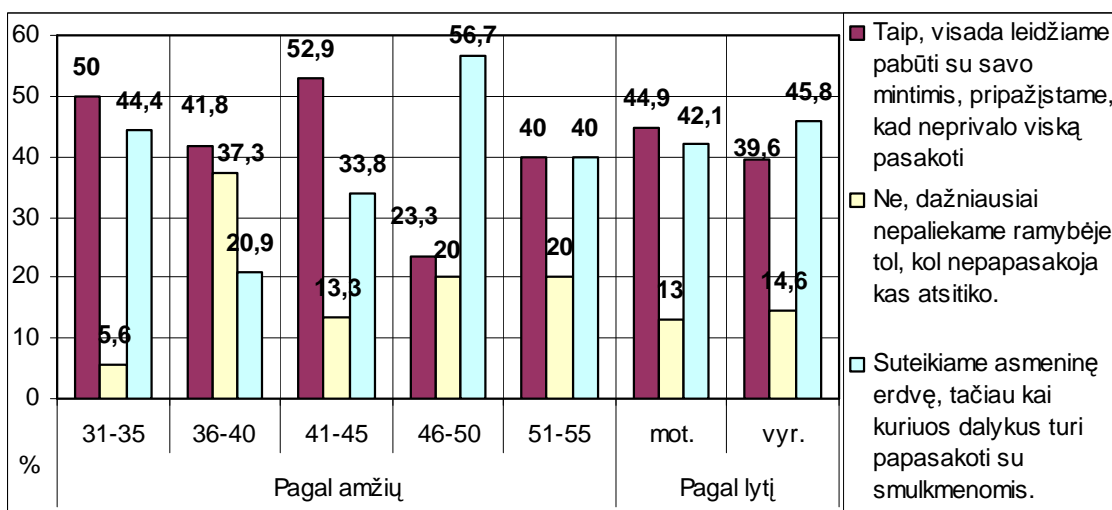

18 pav. Paauglių nuomonė apie asmeninės erdvės suteikimą (N=203)

Tiek pagal lytį, tiek pagal amžiaus tarpsnius, daugiau nei 50 % paauglių visada leidžiama pabūti su savo mintimis, tėvai pripažįsta teisę, kad vaikai neprivalo viską pasakoti. Gana didelis procentas respondentų, pagal amžiaus tarpsnius, nurodo, kad tėvai jų nepalieka ramybėje tol, kol neišklausinėja kas atsitiko. Pagal lytį, mergaitės beveik 10 % mažiau nurodė,

kad joms nesuteikiama ši teisė. Joms dažniau nei berniukams yra suteikiama asmeninė erdvė, ir tik kai kuriuos dalykus turi papasakoti su smulkmenomis. Vadinasi berniukams yra suteikiama mažiau asmeninės erdvės, nes galbūt dėl to, kad jie yra maištingesni ir juos kontroliuoti yra sudėtingiau. Kai kurie paaugliai nurodė, kad: *kai jie nori; niekada; nebūna vienas; nežino, mažai rūpi; ne, nes visada liepia įsileisti mažąjį broliuką.*

Tėvų atsakymai gana įvairūs pagal amžiaus grupes, tačiau panašūs analizuojant pagal lytį (žr. 19 pav.).

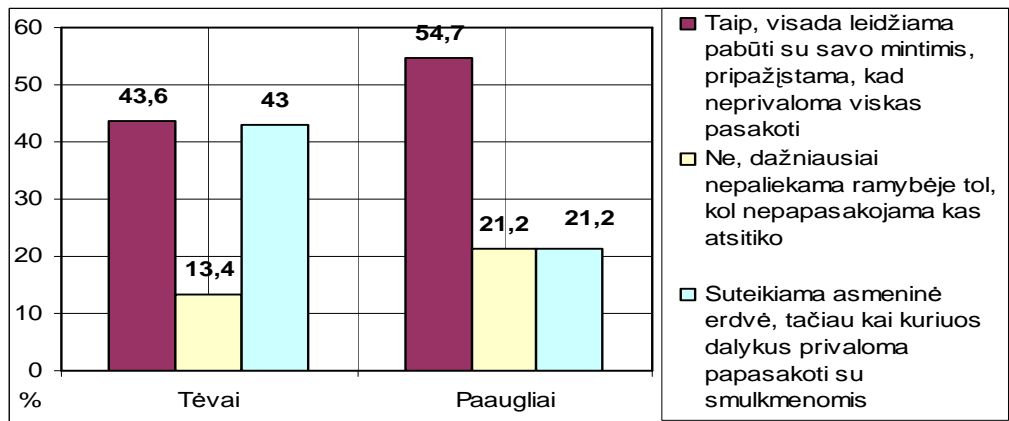
19 pav. Tėvų nuomonė apie asmeninės erdvės suteikimą paaugliui (N=186)

Pagal atsakymų į šį klausimą duomenis, matyti, kad net 37,3 % 36-40 metų tėvų, nesuteikia vaikams teisės turėti asmeninės erdvės. Nemažai tėvų ir nuo 46 metų nesuteikia paaugliams privatumo. Atsakymai kad visada leidžia, ir kad kai kuriuos dalykus turi papasakoti su smulkmenomis tarp amžiaus tarpinių pasiskirstė įvairiai. Jaunesni tėvai labiau linkę pripažinti šią teisę, o vyresnieji – tik dalinai.

Analizuojant tėvų požiūrį į vaiko individualų gyvenimą, tiek pagal amžių, tiek pagal lytį, nustatyta kad yra labai silpna koreliacija, ir kad statistiškai nėra reikšminga, nes $p > 0,5$ (žr. 10 priedą).

Bendrai lyginant tėvų ir paauglių atsakymus matyti, kad paaugliams užtenka šios laisvės, nes didesnis paauglių procentas nei tėvų teigė, kad jie asmeninę erdvę turi visada (žr. 20 pav.):

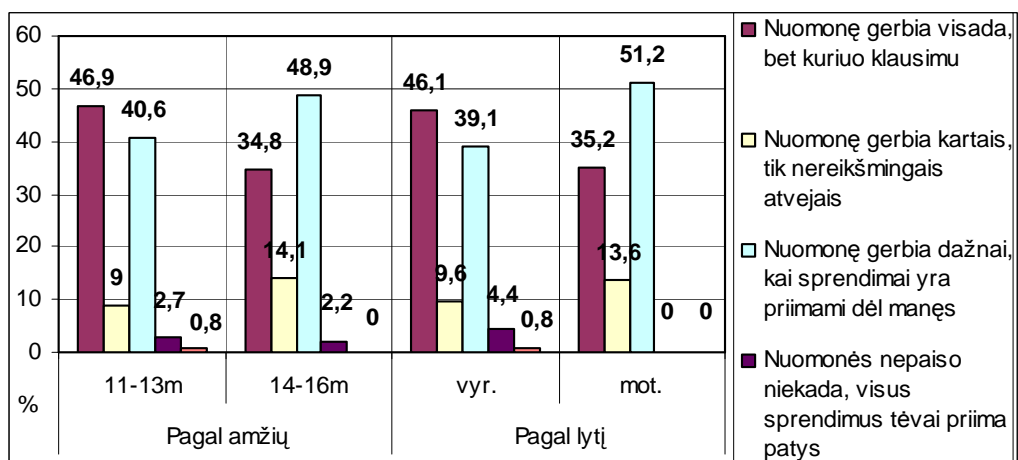

20 pav. Asmeninės erdvės suteikimas paaugliui (tėvai N=186, paaugliai N=203)

Kai kurie paaugliai labiau jaučiasi suvaržomi, nes net 21,2 % paauglių neturi asmeninės erdvės šeimoje, kur jie galėtų pabūti su savo jausmais, mintimis, kurie paauglystės laikotarpyje yra ryškūs, nuolat besikeičiantys. Daugelis psichologų pataria, kad paaugliui būtina turėti savo kampą namuose, savo erdvę, kurioje jis galėtų pabūti pats su savimi. Įstatymuose numatyta, kad nei vienas vaikas neturi patirti savavališko kišimosi į jo asmeninį gyvenimą, jis turi būti ginamas nuo to. Tėvų teisė kištis į vaikų asmeninį gyvenimą nėra absoliuti, o pagrįsta tik tuomet, kai tai būtina tėvų pareigoms atlikti (Šeimos teisė. Vaiko teisių apsauga, 2003). Todėl tėvams A. Obolėnienė (1969) jau prieš kelis dešimtmečius patarė, kad prieš pokalbį su vaiku, būtina numatyti, ar yra tinkamas laikas, bei vaiko savijauta ir aplinka.

Dar viena teisė, kuria paaugliui yra labai svarbu naudotis, yra teisė į savo asmeninę nuomonę bei jos išreiškimą. Ar tai yra realizuojama šeimose, tiek tėvams tiek paaugliams buvo pateikti keli klausimai. Pirmasis klausimas, ar tėvai išklauso ir gerbia paauglio nuomonę. Paauglių atsakymuose atsispindėjo, kad tėvai gerbia šią vaiko teisę (žr. 21 pav.):

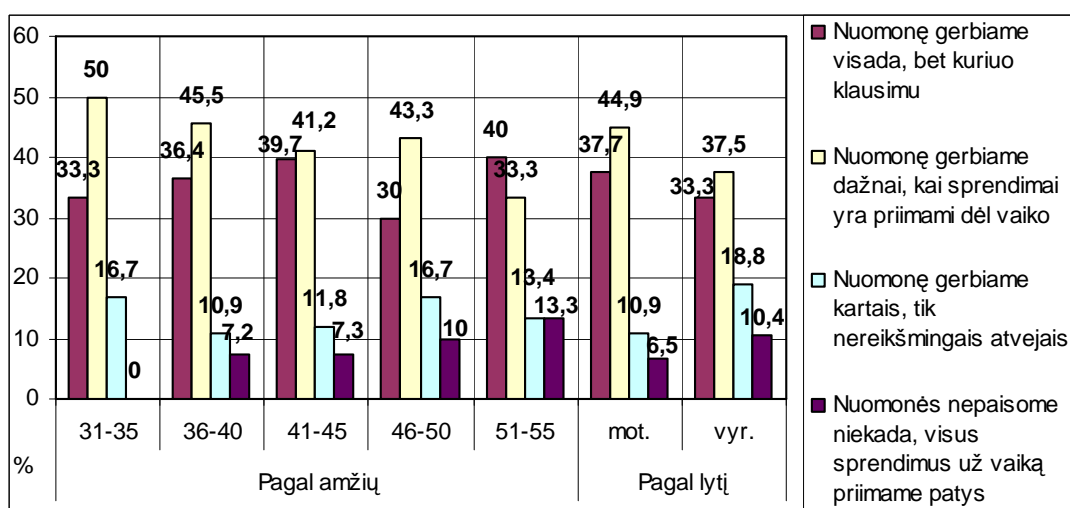

21 pav. Paauglio požiūris į jo nuomonės gerbimą (N=203)

Duomenys parodė, kad paauglių nuomonę tėvai visada išklauso, arba dažnai, kai sprendimai yra primami dėl jo paties. Šie atsakymai vyrauja tiek pagal amžių, tiek pagal lytį. Nors ir nedidelis procentas, bet yra ir paauglių, kurių nuomonės tėvai niekada neklauso ir visus sprendimus jie priima patys. Tai nurodė berniukai (4,4 %). Kai kurie paaugliai nurodė, kad: *išklauso, bet sprendžia patys; ne, taip neleidžia; aš viską sužinau paskutinis, kai nieko pakeisti neįmanoma; tokių atvejų dar nebuvo.*

Analizuojant paauglių nuomonės gerbimą, nustatytas statistiškai nereikšmingas ryšys, bei labai silpna koreliacija tiek analizuojant pagal paauglių lytį, tiek pagal amžių. Kriterijaus p reikšmė gauta didesnė už nustatytą reikšmingumo lygmenį (žr. 11 priedą).

Tėvai, atsakydami į analogišką klausimą, daugiausia nurodė, kad jie ne visada, bet dažniausiai atsižvelgia į vaiko nuomonę, ypač kai sprendimai priimami dėl vaiko (žr. 22 pav.).

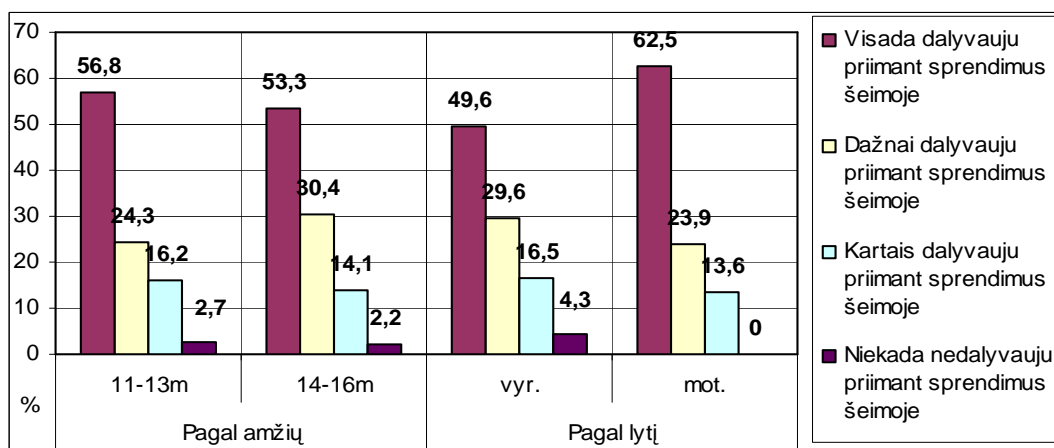
22 pav. Tėvų požiūris į paauglio nuomonę (N=186)

Tėvai teigė, kad į vaiko nuomonę atsižvelgia, bet kaip matyti iš paveiksle pateiktų duomenų, kuo vyresni tėvai, tuo daugiau tėvų visus sprendimus priima už vaiką patys. Net 13,3 % - 51-55 metų tėvų pasirinko būtent tokį atsakymą, kurio nepasirinko nei vienas iš tėvų, kurių amžius vyrauja nuo 31 iki 35 metų.

Tyrimo metu bandyta išsiaiškinti, ar egzistuoja koreliacija tarp tėvų lyties ir tėvų požiūrio į vaiko nuomonę. Spirmeno koreliacijos koeficiento reikšmė (lyginant pagal lytį ir pagal amžių) gavosi gana maža, t.y. praktiškai nėra ryšio tarp nagrinėjamų kintamųjų. Taip pat tai nėra ir statistiškai reikšminga, nes tiek pagal amžių, tiek pagal lytį p reikšmė yra didesnė nei nustatytas reikšmingumo lygmuo - 0,5 (žr. 12 priedą).

Kitame klausime paaugliai patvirtino, kad jie dažnai dalyvauja priimant sprendimus šeimoje, kuriuose atsižvelgiama ir į jų nuomonę. Statistiniais duomenimis išsiaiškinta, ar

egzistuoja koreliacija tarp paauglių lyties, amžiaus ir jų dalyvavimo priimant sprendimus šeimoje (žr. 23 pav.).

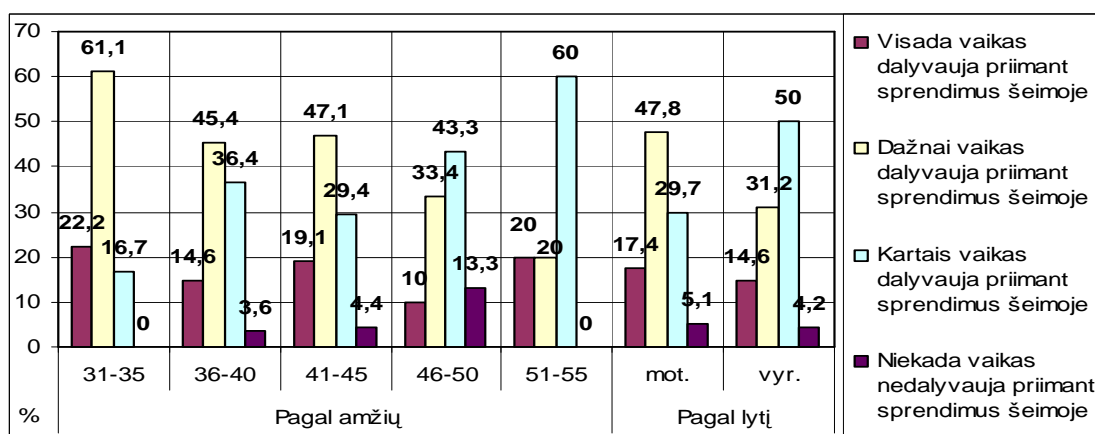

23 pav. Paauglių nuomonė apie dalyvavimą priimant sprendimus šeimoje (N=203)

Tiek pagal amžių, tiek pagal lytį, paauglių atsakymai pasiskirstė vienodai. Dauguma paauglių visada arba dažnai dalyvauja priimant sprendimus šeimoje, šiek tiek mažiau nurodė, kad tik kartais. Kad niekada nedalyvauja sprendimų priėmimo nurodė 4,3 % berniukų.

Spirmeno koreliacijos koeficiento reikšmė (lyginant pagal amžių) gavosi labai maža, t.y. praktiškai nėra ryšio tarp nagrinėjamų kintamųjų. Gautas rezultatas nėra statistiškai reikšmingas, nes kriterijaus p reikšmė didesnė už nustatytą reikšmingumo lygmenį 0,05 ($0,659 > 0,05$). Tačiau lyginimo pagal paauglių lytį rezultatai parodė labai silpną koreliaciją ($0,139$), bet jau statistiškai reikšmingą ($p < 0,05$) ryšį tarp paauglių lyties ir jų dalyvavimo priimant sprendimus šeimoje. Koreliacija parodė, kad merginos dažniau dalyvauja priimant sprendimus šeimoje, nei vaikinai (žr. 13 priedą).

Tėvų atsakymai prieštarauja prieš tai buvusiems atsakymams, kur jie nurodė, kad visada arba dažnai išklauso ir gerbia vaiko nuomonę, tačiau priimant sprendimus paaugliai dalyvauja dažnai, arba tik kartais, tačiau ne visada (žr. 24 pav.).

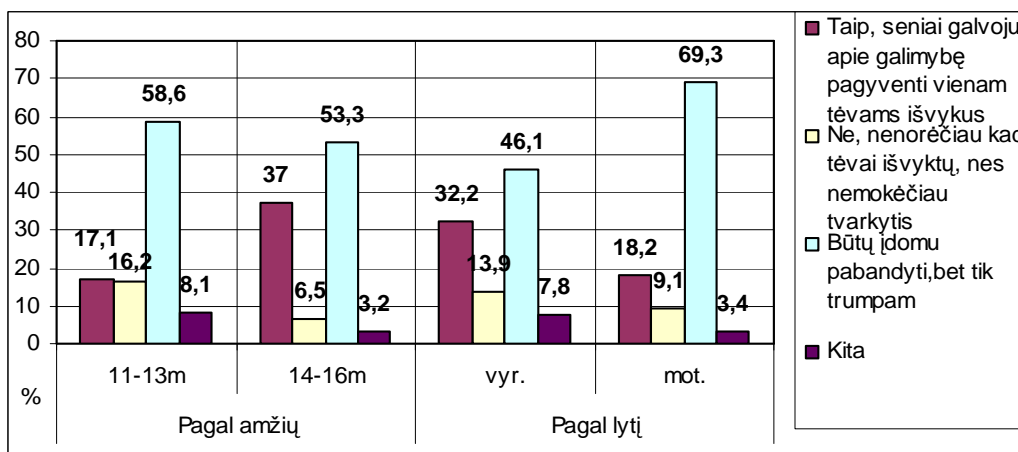

24 pav. Tėvų nuomonė apie paauglių dalyvavimą priimant sprendimus šeimoje (N=186)

Kaip ir kituose atsakymuose, tai ir šiame išryškėja dėsningumas, kad kuo vyresni tėvai, tuo mažiau jie realizuoja vaikų teises šeimoje. Kuo vyresni tėvai, tuo dažniau jie nurodė, kad tik kartais (60 %) paauglys dalyvauja priimant sprendimus šeimoje. O jauniausio amžiaus tėvai daugiausia nurodė, kad dažnai vaikai dalyvauja priimant sprendimus (61,1 %). Vyrai mažiau nei moterys yra linkę atsižvelgti į vaikų nuomonę priimant sprendimus. Todėl apie pusę respondenčių mamų nurodė, kad dažnai vaikas dalyvauja (47,8 %), o tėvai nurodė, kad tik kartais vaikas dalyvauja priimant sprendimus šeimoje (50 %).

Vaiko teisę laisvai reikšti savo nuomonę užtikrinti yra svarbu, nes taip ugdoma jo savigarba, gebėjimas išreikšti savo nuomonę ir pagarba kito nuomonei, mokomasi dirbti drauge su kitais, klausytis ir suprasti kitą. Todėl šios teisės paaugliui suteikimas ir užtikrinimas šeimoje turės įtakos ateityje bendraujant ir bendradarbiaujant su žmonėmis.

Šiuo metu labai aktuali problema yra tėvų išvykimas į užsienį ir vaikų palikimas su vienu iš tėvų, ar net su mažai pažįstamais žmonėmis. Kad išsiaiškinti, kaip vaikai į tai reaguoja, ir ar tai jiems yra labai svarbu, buvo pasiteirauta, ar paauglys norėtų, kad tėvai išvyktų į užsienį (žr. 25 pav.).

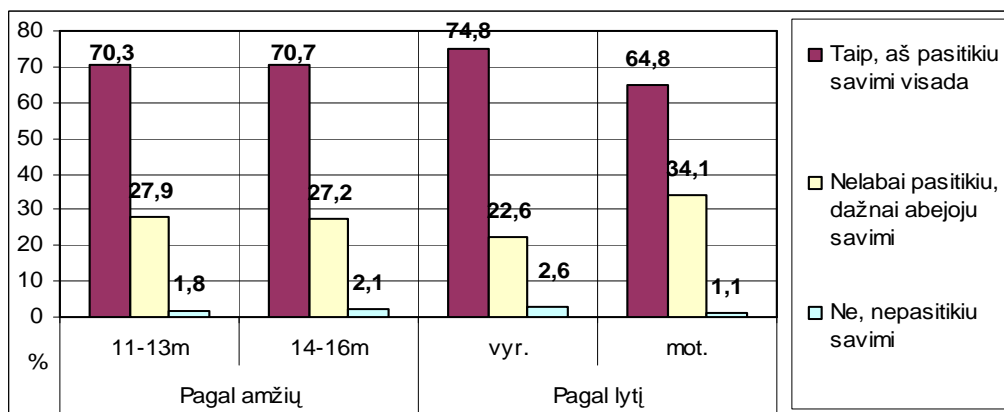
25 pav. Paauglių nuomonė apie tėvų išvykimą į užsienį (N=203)

Kaip matyti iš paveiksle pateiktų duomenų, pagal amžiaus grupes daugiau negu pusė respondentų norėtų tik trumpam pabandyti pagyventi be tėvų. Vyresnieji paaugliai (14-16 metų) labiau norėtų laisvės, todėl nurodo, kad seniai svajoja apie tokią galimybę (37 %), o 11-13 metų paauglių daugiau yra abejojančių ar jie mokėtų tvarkytis ir gyventi be tėvų (16,2 %), tačiau panašus procentas yra ir apie tai svajojančių (17,1 %). Atsakymai taip pat parodė, kad beveik dvigubai daugiau berniukų norėtų ir svajoja apie tokią galimybę, tuo pačiu, jų mažiau yra norinčių tik išbandyti trumpam gyvenimą tėvams išvykus. Vaikų atsakymai parodė, kad jau yra taip gyvenančių vaikų, ir tokių, kurie tikrai nenorėtų tai patirti: *galėčiau, jei to tikrai reikėtų; taip*

ir yra; mano tėvai ir taip išvažiuavę; nenorėčiau, nes aš juos myliu; ne, nes aš jų pasiilgčiau ir sunkiai išgyvenčiau; gal ir neblogai būtų, ramybė namie; ne, nes man tėvai labai svarbūs.

Spirmeno koreliacijos koeficiento reikšmė (lyginant pagal amžių) gavosi labai maža, t.y. praktiškai nėra ryšio tarp nagrinėjamų kintamųjų. Tačiau pats gautas rezultatas yra statistiškai reikšmingas, nes kriterijaus p-reikšmė mažesnė už nustatytą reikšmingumo lygmenį 0,05 ($0,016 < 0,05$). Galime daryti išvadą, kad paauglio lytis turi įtakos jų norui gyventi vieniems. Tai patvirtina, kad berniukai daugiau svajoja apie galimybę pagyventi vieniems. Lyginimo pagal paauglių amžių rezultatai parodė taip pat labai silpną koreliaciją (-0,150) ir statistiškai reikšmingą ($p < 0,05$) ryšį tarp paauglių amžiaus ir jų noro gyventi vieniems išvykus tėvams į užsienį. Koreliacija parodė, kad 14-16 metų paaugliai labiau svajoja apie tokią galimybę (žr. 14 priedą).

Teisių suteikimas šeimoje paaugliui leidžia jaustis laimingam, visaverčiam bei pasitikinčiam savimi. Jei šeimoje nebus pasitikima vaiku, jis nebus vertinamas, tai išėjęs į visuomenę vaikas to savaimė neišmoks. Daugelis paauglių įgyja pasitikėjimą savimi būtent šiame amžiuje, ypač kai tėvai tam padeda (žr. 26 pav.).

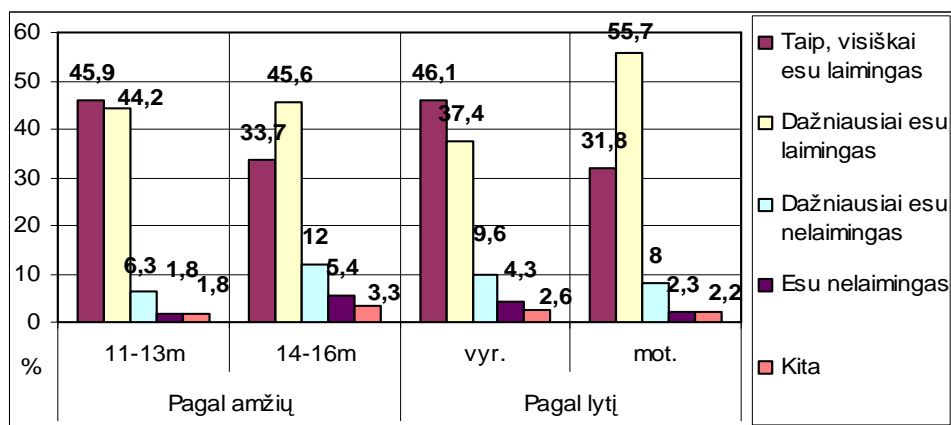

26 pav. Paauglio pasitikėjimas savimi (N=203)

Pagal duomenis nustatytas statistiškai nereikšmingas ryšys tarp paauglių lyties ir jų pasitikėjimo savimi. Kriterijaus p reikšmė gauta didesnė už nustatytą reikšmingumo lygmenį. Tokie pat duomenys tinka ir analizuojant ryšį pagal paauglių amžių (žr. 15 priedą)

Atsakymai parodė, kad apie 70 % paauglių savimi pasitiki, mergaitės pasitiki savimi mažiau (64,8 %), dažniau abejoja savimi (34,1 %), nei berniukai (22,6 %). Pagal amžiaus tarpsnius atsakymai vienodi, todėl pasitikėjimui savimi kelių metų skirtumas įtakos neturi. Nors ir nedidelis procentas, tačiau reikėtų susirūpinti, kodėl paaugliai nepasitiki savimi, kur yra problema. Didelio skirtumo tarp amžiaus grupių ir lyties nėra, tik šiek tiek daugiau nepasitikėjimo savimi parodė 14-16 metų paaugliai pagal amžių, ir berniukai pagal lytį. Galima

daryti prielaidą, kad šį nepasitikėjimą savimi ugdo kitų, prieš tai išanalizuotų teisių neįgyvendinimas šeimoje. Tai yra ir vaiko teisių nepripažinimas, ir nuomonės negerbimas, neleidimas dalyvauti priimant sprendimus šeimoje, neturėjimas teisės pasirinkti draugus, laisvalaikio būda, aprangos stilių, ribojama asmeninė erdvė. Visa tai dažnai paauglys supranta kaip jo nevertinimą. Tada ir pačiam nepilnamečiui kyla abejonės savimi, atsiranda baimė ne tik šeimoje, bet ir išėjus į visuomenę pareikšti savo nuomonę, pasitikėti savimi. Jei paauglys nepasitiki savimi, dažnai tai daro jį ir nelaimingu (žr. 27 pav.).

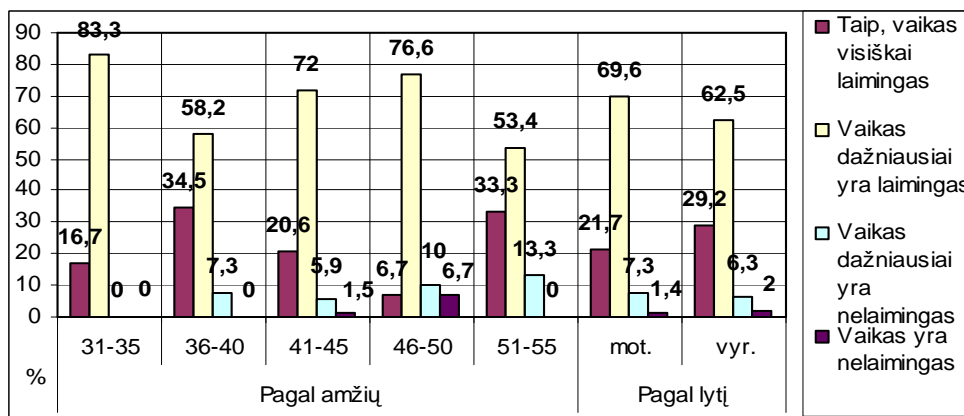

27 pav. Paauglio laimės jausmas (N=203)

Išanalizavus atsakymų duomenis matome, kad paauglys visiškai ar dažniausiai yra laimingas. Visiškai laimingi daugiau yra jaunesnieji paaugliai 11-13 metų (45,9 %), o 14-16 metų visiškai laimingų yra mažiau (33,7 %), bet vis tiek jie dažniausiai yra laimingi (45,6 %). Pagal gautus duomenis matyti, kad visiškai laimingi dažniau yra berniukai nei mergaitės. Keli paaugliai nurodė ir nelaimingumo priežastis: *nelaimingas, bet ne dėl tėvų; nelabai, nes tėvų nematau.*

Tai du skirtingi atsakymai, tad laimė ne visada priklauso tik nuo tėvų, bet ir tėvai laimės jausmui yra labai svarbūs. Statistiniu būdu nustatyta, kad yra labai silpna koreliacija atsižvelgiant į paauglių amžių, bet statistiškai reikšminga, nes $p < 0,05$. Vadinasi statistiškai yra ryšys tarp paauglio amžiaus ir vaiko buvimo laimingu. Tai parodo, kad jaunesnieji paaugliai dažniau jaučiasi visiškai laimingi nei vyresnieji. O analizuojant atsakymus pagal paauglių lytį, nustatyta, kad koreliacija yra labai silpna, o ir statistiškai nereikšminga, nes $p > 0,05$. Nors pagal procentus būtų galima sakyti, kad ryšys yra, tačiau kriterijus nurodo, kad ryšio nėra (žr. 16 priedą).

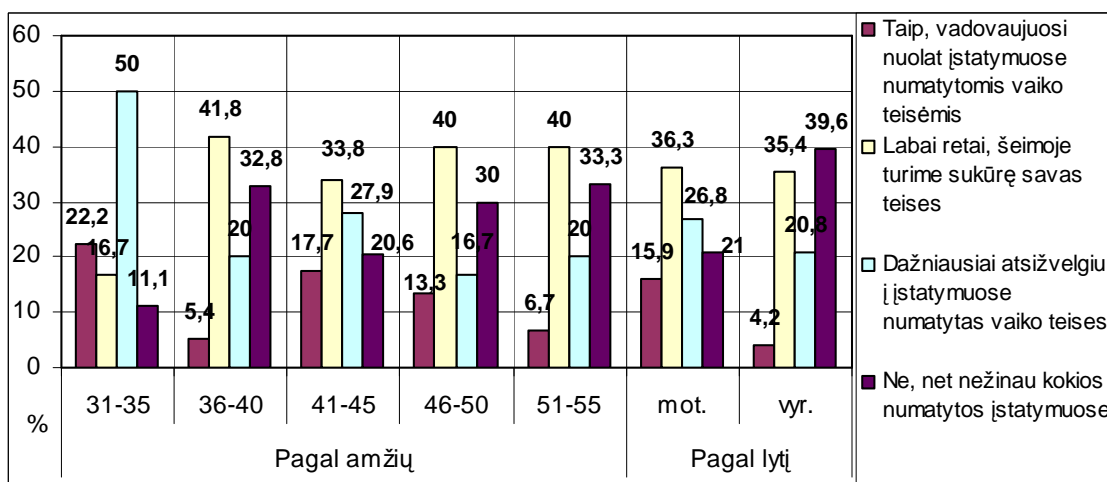
Tėvų nuomonė analogišku klausimu atsispindi 28 paveiksle:

28 pav. Tėvų nuomonė apie paauglio laimingumą (N=186)

Gana nedidelis procentas tėvų mano, kad jų vaikai yra visiškai laimingi, daugiausia tėvų pripažįsta, kad jų paaugliai dažniausiai yra laimingi. Kad visiškai laimingi vaikai mažiausiai pripažįsta 46-50 metų tėvai (6,7 %). Gal dėl to, kad tėvai supranta, kad visiškai laimingam būti yra sunku, ir kad pasitaiko įvairių gyvenimo kliūčių. Tėvai nurodė, kad paaugliai dažniausiai nelaimingi būna, nes trūksta vieno iš tėvų. Būtent su tuo siejo paauglio nelaimingumą. Kai kurie nurodė, kad vaikas yra nelaimingas nes nesuteikia jam visiškos laisvės, nenuperka jam jo geidžiamų daiktų.

Galima manyti, kad jei tėvai žinotų vaiko teises, bei stengtųsi jas įgyvendinti šeimoje, vaikas dažniau būtų laimingesnis. Vaiko teisių svarbumas bei dėmesys joms išryškėjo tik paskutinį dešimtmetį, todėl ne visi tėvai jas žino (žr. 29 pav.).

29 pav. Tėvų žinios apie įstatymuose numatytas vaiko teises (N=186)

Ypač išsiskiria 31-35 metų tėvų atsakymai. Net pusė jų nurodo, kad dažniausiai atsižvelgia į vaiko teises, nurodytas įstatymuose. O iš vyresniųjų tėvų retai kuris tai daro: 46-50 metų – 16,7 %, 51-55 metų – 20 %. Tai parodo, kad kuo vyresni tėvai, tuo mažiau jie yra girdėję

apie vaiko teises, tuo daugiau jų auklėjimas remiasi senesnėmis normomis, pagal kurias buvo auklėjami jie patys. Daugiausia vyriausiųjų tėvų net nežino, kokios vaiko teisės yra numatytos įstatymuose (33,3 %). Tėvai nuo 36 metų daugiausia nurodo, kad šeimoje yra sukūrę savas teises, kuriomis ir vadovaujasi. Pagal atsakymus matyti, kad net 39,6 % tėčių nežino kokios įstatymuose numatytos vaiko teisės, ir tik 4,2 % tėvų vadovaujasi jomis. Atitinkamai motinų, kurios nežino vaiko teisių yra beveik dvigubai mažiau nei tėčių – 21 %, o vadovaujasi jomis beveik keturis kartus daugiau – 15,9 %.

Rezultatai pagal tėvų lytį parodė labai silpną koreliaciją (0,175), tačiau statistiškai reikšmingą ($p < 0,05$) ryšį tarp tėvų lyties ir jų atsižvelgimo į įstatymuose numatytas vaiko teises bendraujant su paaugliu. Tai patvirtina, kad vyrai mažiau remiasi priimtomis vaiko teisėmis, nei moterys. Rezultatai pagal tėvų amžių parodė labai silpną koreliaciją, tik šiuo atveju ir statistiškai nereikšmingą, todėl nors ir atrodytų, kad kuo vyresni tėvai, tuo mažiau žino numatytas vaiko teises, tačiau statistiniai metodai nurodo kad šio ryšio nėra (žr. 17 priedą).

Norint išsiaiškinti ar teisės, kurios nurodytos įstatymuose yra svarbios paaugliams ir jų tėvams, buvo pateikta lentelė, kurioje respondentai turėjo pasirinkti ar ši teisė jiems yra labai svarbi, svarbi, tiesiog svarbi ar nesvarbi (žr. 5 lentelę).

5 lentelė

Paauglių požiūris į vaiko teises (N=203)

<i>TEIGINYS</i>	<i>Nesvarbu %</i>	<i>Gana svarbu %</i>	<i>Svarbu %</i>	<i>Labai svarbu %</i>	<i>M (įvertis)</i>
Teisingas suaugusiųjų elgesys vaiko atžvilgiu	1,5	5,4	34,5	58,6	2,50
Pagarba vaiko nuomonei	0	1,5	40,9	57,1	2,56
Fizinis saugumas	1,0	2,5	25,6	70,9	2,66
Emocinis (jausmų) saugumas	0,5	7,9	34,5	57,1	2,49
Vaiko teisė bendrauti su atskirai gyvenančiais tėvais	3,0	9,4	25,6	62,1	2,48
Vaiko teisė gyventi ir augti	0	2,0	15,3	82,8	2,81
Vaiko teisė būti sveikam	1,0	2,0	21,7	75,4	2,72
Vaiko teisė į individualybę ir jos išsaugojimą	0,5	4,9	35,5	59,1	2,53
Teisė į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę	2,0	5,4	27,6	65,0	2,56
Vaiko teisė į gyvenimo sąlygas	3,0	3,0	34,5	59,6	2,51
Vaiko teisė į valstybės paramą ir išlaikymą.	3,9	6,9	32,5	56,7	2,43
Vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį	0,5	6,9	21,7	70,9	2,63
Vaiko teisė gyventi kartu su tėvais ar juos atstojančiais asmenimis	1,5	2,0	21,2	75,4	2,71
Vaiko teisė į mokslą	2,5	4,9	25,1	67,5	2,58
Vaiko teisė į apsaugą dėl išnaudojimo darbe	4,4	4,9	23,6	67,0	2,53

Kaip matyti iš pateiktų lentelėje duomenų, visos teisės, daugiau negu 50 procentų paauglių yra vertinamos kaip labai svarbios. Tyrimo rezultatai parodė, kad visos teisės paaugliams yra gana svarbios ($M > 2$). Pagal M (įvertį) svarbiausios paaugliams teisės yra vaiko teisė gyventi ir augti, vaiko teisė būti sveikam, bei vaiko teisė į gyventi kartu su tėvais ar juos atstojančiais asmenimis. Kaip mažiausiai svarbią, paaugliai nurodė vaiko teisę į valstybės paramą bei išlaikymą.

Paauglių atsakymai atsižvelgiant į lytį mažai kuo skiriasi (žr. 6 lentelę)

6 lentelė

Paauglių požiūris į vaiko teises atsižvelgiant į jų lytį (N=203)

<i>TEIGINYS</i>	<i>Merginos</i>	<i>Vaikinai</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>
	<i>M</i> (<i>įvertis</i>)	<i>M</i> (<i>įvertis</i>)		
Teisingas suaugusiųjų elgesys vaiko atžvilgiu	2,65	2,39	7,532	0,007
Pagarba vaiko nuomonei	2,60	2,53	1,033	0,311
Fizinis saugumas	2,74	2,61	2,519	0,112
Emocinis (jausmų) saugumas	2,51	2,46	0,288	0,592
Vaiko teisė bendrauti su atskirai gyvenančiais tėvais	2,57	2,39	2,549	0,112
Vaiko teisė gyventi ir augti	2,83	2,79	0,372	0,543
Vaiko teisė būti sveikam	2,75	2,69	0,650	0,421
Vaiko teisė į individualybę ir jos išsaugojimą	2,49	2,57	0,771	0,381
Teisė į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę	2,57	2,55	0,043	0,836
Vaiko teisė į gyvenimo sąlygas	2,45	2,55	0,887	0,347
Vaiko teisė į valstybės paramą ir išlaikymą.	2,31	2,50	3,167	0,077
Vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį	2,65	2,62	0,114	0,737
Vaiko teisė gyventi kartu su tėvais ar juos atstojančiais asmenimis	2,67	2,73	0,529	0,468
Vaiko teisė į mokslą	2,65	2,52	1,610	0,206
Vaiko teisė į apsaugą dėl išnaudojimo darbe	2,48	2,57	0,754	0,386

Kaip matyti, merginos ir vaikinai svarbiausia vaiko teise laiko gyventi ir augti. Vaikinai mažiausiai reikšminga laiko teisę į teisingą suaugusiojo elgesį vaiko atžvilgiu, bei vaiko teisę bendrauti su atskirai gyvenančiais tėvais. Tuo tarpu merginos – vaiko teisę į valstybės paramą ir išlaikymą.

Norėdami 6 lentelėje išvelgti ar yra atsakymų dažnių skirtumų, reikia žiūrėti į reikšmes esančias Sig. stulpelyje. Būtent Sig. parodo, ar yra skirtumas tarp atsakymų dažnių, ar jo nėra. Šiuo atveju matome, kad statistiškai reikšminga yra vaiko teisė į teisingą suaugusiojo elgesį vaiko atžvilgiu. Šią teisę kaip svarbesnę labiau vertina merginos, nei vaikinai. Požiūriui į kitas teises paauglių lytis neturi įtakos. Pagal amžiaus tarpsnius paauglių atsakymai pasiskirstė panašiai (žr. 7 lentelę).

Paauglių požiūris į vaiko teises, atsižvelgiant į jų amžių (N=203)

TEIGINYS	Amžiaus grupė		F	Sig.
	11-13	14-16		
	m	m		
	M	M		
	(įvertis)	(įvertis)		
Teisingas suaugusiųjų elgesys vaiko atžvilgiu	2,51	2,49	0,023	0,879
Pagarba vaiko nuomonei	2,50	2,62	2,584	0,110
Fizinis saugumas	2,69	2,63	0,482	0,488
Emocinis (jausmų) saugumas	2,35	2,63	9,362	0,003
Vaiko teisė bendrauti su atskirai gyvenančiais tėvais	2,48	2,45	0,074	0,786
Vaiko teisė gyventi ir augti	2,86	2,74	3,871	0,051
Vaiko teisė būti sveikam	2,71	2,72	0,021	0,884
Vaiko teisė į individualybę ir jos išsaugojimą	2,45	2,63	4,839	0,029
Teisė į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę	2,43	2,71	8,773	0,003
Vaiko teisė į gyvenimo sąlygas	2,44	2,59	2,496	0,116
Vaiko teisė į valstybės paramą ir išlaikymą.	2,23	2,65	15,169	0,000
Vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį	2,58	2,69	1,419	0,235
Vaiko teisė gyventi kartu su tėvais ar juos atstojančiais asmenimis	2,73	2,68	0,369	0,544
Vaiko teisė į mokslą	2,56	2,59	0,078	0,780
Vaiko teisė į apsaugą dėl išnaudojimo darbe	2,45	2,62	2,353	0,127

Pagal amžių tiek svarbiausios, tiek nesvarbiausios teisės išlieka tos pačios. Svarbiausia abi amžiaus grupės nurodė vaiko teisę gyventi ir augti, o nesvarbiausia 11-13 metų paaugliai – vaiko teisę į valstybės paramą, 14 – 16 metų paaugliai – vaiko teisę bendrauti su atskirai gyvenančiais tėvais. Pagal Sig. kriterijų matome, kad paauglių amžius įtakoja požiūrį į bent tris vaiko teises, nes Sig. reikšmė yra mažesnė už 0,05. Tai vaiko teisė į emocinį saugumą. Kuria labiau vertina 11-13 metų paaugliai, ir mažiau 14-16 metų. Tai teisė į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę. Šia teisę daug daugiau vertina 14-16 metų paaugliai nei 11-13 metų. Statistiškai reikšminga yra ir teisė į individualybę bei jos išsaugojimą. Tai daug reikšmingiau yra vyresniems paaugliams, nei jaunesniesiems. Tai parodo, kad paauglystei įsibėgėjus vis reikšmingiau yra turėti individualų gyvenimą, bei jo neliečiamybę. Ir didžiausias skirtumas yra teisės į valstybės paramą bei išlaikymą. Šią teisę mažiausiai vertina 11-13 amžiaus tarpsnio paaugliai, o 14-16 metų paaugliai šia teisę priskiria prie svarbesniųjų teisių. Tai parodo, jog vyresni paaugliai jau pradeda suprasti, kad vaikui reikia ne tik tėvų paramos, bet ir valstybės, kuri taip pat prisideda prie geresnio vaikų gyvenimo.

Tėvų atsakymai pasiskirstė panašiai kaip ir paauglių (žr. 8 lentelę):

Tėvų požiūris į vaiko teises (N=186)

<i>TEIGINYS</i>	<i>Nesvarbu %</i>	<i>Gana svarbu %</i>	<i>Svarbu %</i>	<i>Labai svarbu %</i>	<i>M (įvertis)</i>
Teisingas suaugusiųjų elgesys vaiko atžvilgiu		8,1	34,4	57,5	2,49
Pagarba vaiko nuomonei	0,5	14,0	40,9	44,6	2,30
Fizinis saugumas	0,5	4,8	19,9	74,7	2,69
Emocinis (jausmų) saugumas	0	3,8	29,0	67,2	2,63
Vaiko teisė bendrauti su atskirai gyvenančiais tėvais	0	9,1	39,2	51,6	2,42
Vaiko teisė gyventi ir augti	0	2,7	22,6	74,7	2,72
Vaiko teisė būti sveikam	0	2,2	19,4	78,5	2,76
Vaiko teisė į individualybę ir jos išsaugojimą	2,2	14,5	34,4	48,9	2,30
Teisė į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę	1,6	15,1	41,4	41,9	2,24
Vaiko teisė į gyvenimo sąlygas		8,1	40,9	51,1	2,43
Vaiko teisė į valstybės paramą ir išlaikymą.	4,3	13,4	26,3	55,9	2,34
Vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį	0	14,0	40,9	45,2	2,31
Vaiko teisė gyventi kartu su tėvais ar juos atstojančiais asmenimis	0	1,6	22,0	76,3	2,75
Vaiko teisė į mokslą		4,3	24,7	71,0	2,67
Vaiko teisė į apsaugą dėl išnaudojimo darbe	0	10,2	28,5	61,3	2,51

Rezultatai parodė, kad apklaustiems tėvams nurodytos vaiko teisės yra vidutiniškai svarbios (visuose teiginiuose įvertis $M > 2$). Tokių vaikų teisių kaip būti sveikam, gyventi kartu su tėvais ar juos atstojančiais asmenimis, gyventi ir augti, įverčiai yra didžiausi, tai rodo, kad tėvams šios išvardintos vaikų teisės yra svarbiausios. Mažiausiai svarbios tėvų įvardijamos šios vaikų teisės: teisė į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę, pagarba vaiko nuomonei, vaiko teisė į individualybę ir jos išsaugojimą, teisė į poilsį bei laisvalaikį.

Atsakymo į šį klausimą duomenų analizė atskleidė, jog nėra statistiškai reikšmingo ryšio tarp tėvų lyties ir vaiko teisių svarbumo įvertinimo (visuose teiginiuose $p > 0,05$). Nepriklausomai nuo tėvų lyties, vaikų teisių svarbumas įvertinamas gana vienodai (žr. 9 lentelę).

9 lentelė

Tėvų požiūris į vaiko teises atsižvelgiant į jų lytį (N=186)

<i>TEIGINYS</i>	<i>Moterys</i>	<i>Vyrai</i>	<i>F</i>	<i>Sig.</i>
	<i>M (įvertis)</i>	<i>M (įvertis)</i>		
Teisingas suaugusiųjų elgesys vaiko atžvilgiu	2,51	2,44	0,509	0,476

9 lentelės tęsinys 66 puslapyje

9 lentelės tęsinys

Pagarba vaiko nuomonei	2,30	2,29	0,002	0,964
Fizinis saugumas	2,72	2,58	2,070	0,152
Emocinis (jausmų) saugumas	2,67	2,52	2,727	0,100
Vaiko teisė bendrauti su atskirai gyvenančiais tėvais	2,45	2,35	0,749	0,388
Vaiko teisė gyventi ir augti	2,75	2,35	1,406	0,237
Vaiko teisė būti sveikam	2,80	2,67	2,720	0,101
Vaiko teisė į individualybę ir jos išsaugojimą	2,33	2,21	0,878	0,350
Teisė į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę	2,22	2,29	0,337	0,563
Vaiko teisė į gyvenimo sąlygas	2,43	2,42	0,028	0,866
Vaiko teisė į valstybės paramą ir išlaikymą.	2,31	2,42	0,519	0,472
Vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį	2,33	2,27	0,218	0,641
Vaiko teisė gyventi kartu su tėvais ar juos atstojančiais asmenimis	2,78	2,67	1,902	0,170
Vaiko teisė į mokslą	2,70	2,56	2,281	0,133
Vaiko teisė į apsaugą dėl išnaudojimo darbe	2,51	2,52	0,014	0,905

Pagal duomenis matyti, kad moterys mažiausiai vertina vaiko teisę į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę, o vyrai mažiausiai vertina – vaiko teisę į individualybę bei jos išsaugojimą. Svarbiausios, anot tėvų, yra vaiko teisė būti sveikam, bei teisė gyventi kartu su tėvais bei juos atstojančiais asmenimis. Šios teisės tiek tėvams, tiek paaugliams yra svarbiausios.

Statistiškai reikšmingi yra tėvų atsakymai, atsižvelgiant į jų amžių (žr. 10 lentelę).

10 lentelė

Tėvų požiūris į vaiko teises atsižvelgiant į jų amžių (N=186)

TEIGINYS	Amžius					F	Sig.
	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55		
	M (įvertis)	M (įvertis)	M (įvertis)	M (įvertis)	M (įvertis)		
Teisingas suaugusiųjų elgesys vaiko atžvilgiu	2,53	2,52	2,56	2,33	2,40	0,749	0,560
Pagarba vaiko nuomonei	2,26	2,31	2,34	2,13	2,40	0,529	0,715
Fizinis saugumas	2,63	2,70	2,68	2,73	2,67	0,107	0,980
Emocinis (jausmų) saugumas	2,68	2,67	2,63	2,37	2,60	0,206	0,935
Vaiko teisė bendrauti su atskirai gyvenančiais tėvais	2,26	2,27	2,60	2,47	2,27	2,557	0,040
Vaiko teisė gyventi ir augti	2,63	2,65	2,78	2,70	2,67	0,976	0,422
Vaiko teisė būti sveikam	2,68	2,74	2,76	2,83	2,80	0,344	0,848
Vaiko teisė į individualybę ir jos išsaugojimą	2,32	2,17	2,53	2,13	2,07	2,526	0,420
Teisė į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę	2,32	2,07	2,49	2,07	1,93	3,633	0,007
Vaiko teisė į gyvenimo sąlygas	2,42	2,30	2,53	2,43	2,47	1,016	0,401

10 lentelės tęsinys 67 puslapyje

10 lentelės tęsinys

Vaiko teisė į valstybės paramą ir išlaikymą.	2,16	2,28	2,59	2,23	1,87	3,017	0,019
Vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį	2,42	2,24	2,41	2,23	2,13	0,925	0,451
Vaiko teisė gyventi kartu su tėvais ar juos atstojančiais asmenimis	2,68	2,69	2,79	2,83	2,67	0,844	0,499
Vaiko teisė į mokslą	2,74	2,54	2,76	2,63	2,67	1,373	0,245
Vaiko teisė į apsaugą dėl išnaudojimo darbe	2,63	2,39	2,65	2,47	2,27	1,836	0,124

Atlikus duomenų analizę pagal tėvų amžių, kai kurioms vaikų teisėms nustatytas statistiškai reikšmingas ryšys, t.y. vaiko teisė bendrauti su atskirai gyvenančiais tėvais, teisė į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę bei vaiko teisė į valstybės paramą ir išlaikymą. Analizuojant vaiko teisę bendrauti su atskirai gyvenančiais tėvais pastebima ši tendencija: svarbiausia šią teisę laiko tėvai nuo 41 iki 45 metų, vyresniems ir jaunesniems tėvams ši vaikų teisė yra mažiau svarbi. Vaiko teisė į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę taip pat išsiskiria minėta 41-45 metų tėvų grupė. Šiai grupei ši teisė svarbesnė lyginant su kitomis amžiaus grupėmis, ypač su 51-55 metų grupės tėvais, kurių įvertis ypač mažas (M=1,93). Analogiški rezultatai gauti ir teiginyje - vaiko teisė į valstybės paramą ir išlaikymą: tėvų, 41-45 metų, gautas M įvertis yra 2,59, tuo tarpu jauniausios grupės - 2,16, o vyriausios - 1,87.

Apibendrinant, galima teigti, kad paaugliams ir tėvams kai kurios teisės yra tiek pat svarbios, o kai kurios skirtingai (žr. 11 lentelę):

11 lentelė

Vaiko teisių reikšmingumas pagal respondentų grupes (tėvai N=186, paaugliai N=203)

Eil. Nr.	Tėvai	Paaugliai
1.	Vaiko teisė būti sveikam.	Vaiko teisė gyventi ir augti.
2.	Vaiko teisė gyventi kartu su tėvais ar juos atstojančiais asmenimis.	Vaiko teisė būti sveikam.
3.	Vaiko teisė gyventi ir augti.	Vaiko teisė gyventi kartu su tėvais ar juos atstojančiais asmenimis.
4.	Fizinis saugumas.	Fizinis saugumas.
5.	Vaiko teisė į mokslą.	Vaiko teisė į poilsį bei laisvalaikį.
6.	Emocinis (jausmų) saugumas.	Vaiko teisė į mokslą.

11 lentelės tęsinys 68 puslapyje

11 lentelės tęsinys

7.	Vaiko teisė į apsaugą nuo išnaudojimo darbe.	Pagarba vaiko nuomonei.
8.	Teisingas suaugusiųjų elgesys vaiko atžvilgiu.	Teisė į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę.
9.	Vaiko teisė į gyvenimo sąlygas.	Vaiko teisė į individualybę ir jos išsaugojimą.
10.	Vaiko teisė bendrauti su atskirai gyvenančiais tėvais.	Vaiko teisė į apsaugą dėl išnaudojimo darbe.
11.	Vaiko teisė į valstybės paramą bei išlaikymą.	Vaiko teisė į gyvenimo sąlygas.
12.	Vaiko teisė į poilsį bei laisvalaikį.	Teisingas suaugusiųjų elgesys vaiko atžvilgiu.
13.	Pagarba vaiko nuomonei.	Emocinis (jausmų) saugumas.
14.	Vaiko teisė į individualybę ir jos išsaugojimą.	Vaiko teisė bendrauti su atskirai gyvenančiais tėvais.
15.	Teisė į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę.	Vaiko teisė į valstybės paramą bei išlaikymą.

Pirmos keturios teisės, tiek tėvams, tiek paaugliams yra panašiai svarbios, kitas teises tėvai ir paaugliai vertina šiek tiek skirtingai. Tačiau bendrai žiūrint, visos teises yra svarbios tiek tėvams tiek paaugliams, o svarbumo lygmenys skiriasi tik nežymiai.

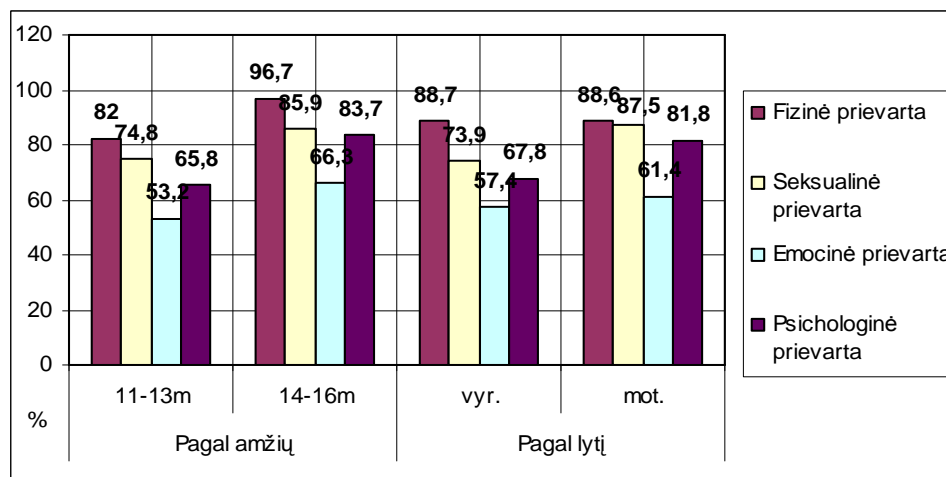
Apibendrinant vaiko teisių situaciją, galima teigti, kad tiek tėvai, tiek paaugliai pripažįsta, kad vaikai turi teises, šeimose vaiko auklėjimu daugiausia rūpinasi mama, bet tiek su mama tiek su tėčiu paauglių santykiai dažniausiai yra geri. Dauguma tėvų supranta ir vertina paauglių nuomonę, suteikia jiems asmeninę erdvę, todėl vaikai nenorėtų, kad tėvai išvažiuotų dirbti į užsienį ir paliktų juos vienus, tačiau pabandyti trumpam dauguma vaikų neatsisakytų.

2.2.2. Tėvų ir paauglių požiūris į vaiko teisių pažeidimus šeimoje

Fizinį saugumą tiek tėvai, tiek paaugliai laiko viena svarbiausių vaiko teisių. Fizinės bausmės dažnai šeimose yra naudojamos kaip auklėjimo būdas. Tačiau kartais tai tampa smurtu prieš vaikus. Kaip teigė policija pranešime „Kodėl nusikalsta nepilnamečiai?“ (2002), kad pareigūnai ne visada turi galimybių apsaugoti vaikus nuo smurto jų namuose. Apie tokius atvejus dažniausiai sužinoma tik tada, kai įvykdytas nusikaltimas ir apie jį pranešta policijai.

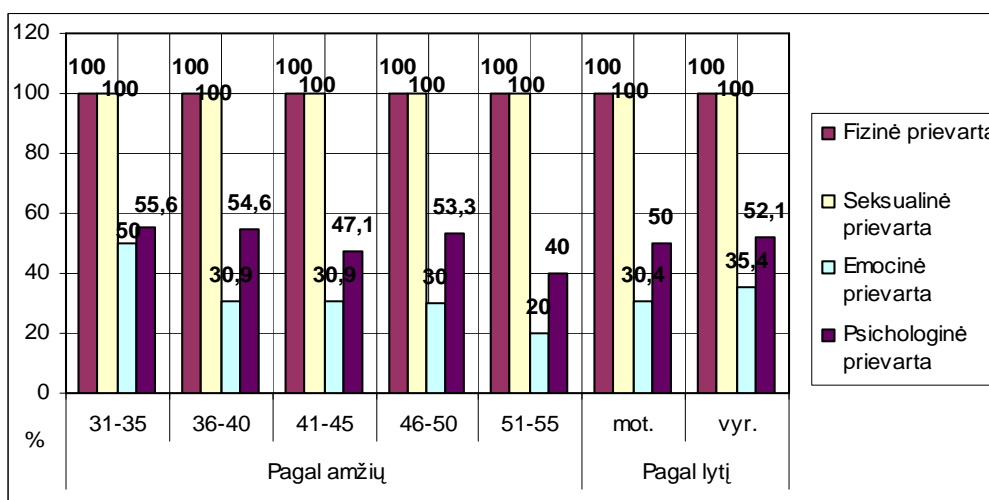
Visuomenėje stebima tendencija, kad smurtas prieš vaikus yra smerkiamas, tačiau kartais ši problema visai ignoruojama. Todėl anketose buvo teirujamasi tiek paauglių, tiek tėvų apie fizinės bausmės, jų būtinumą.

Daugelis vaikų žino, kokios gali būti prievartos rūšys. Iš atsakymų matyti, kad mažiausiai yra žinoma emocinė prievarta (žr. 30 pav.).

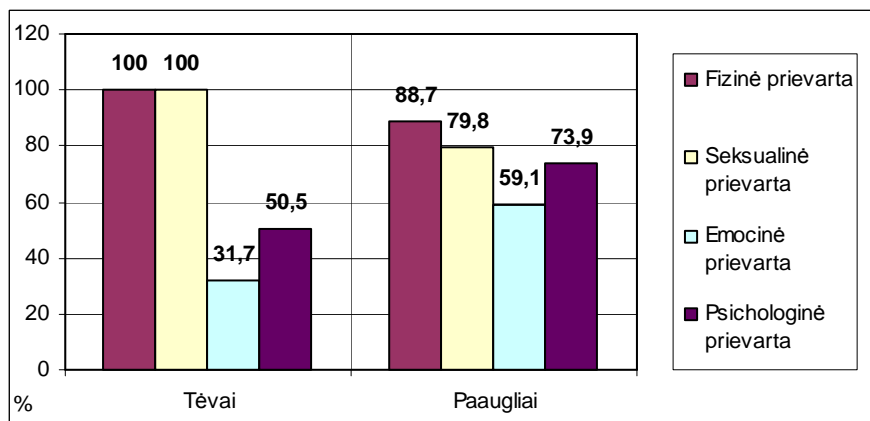
30 pav. Paauglių žinios apie prievartos rūšis (N=203)

Išanalizavus gautus duomenis matyti, kad geriausiai vaikai žino fizinį smurtą, tačiau ir tai ne visi paaugliai jį nurodė. Taip pat paaugliai yra nemažai girdėję apie seksualinį smurtą, ir psichologinį smurtą. Mažiausiai paaugliai, tiek pagal amžių, tiek pagal lytį yra girdėję apie emocinį smurtą. Ypač jaunesnieji mažai suvokia, kad smurtu galima vadinti ne tik fiziškai jaučiant skausmą, bet ir emociškai. Paaugliai mažai žino apie emocinį smurtą dar ir dėl to, kad ir jų tėvai apie tokį smurtą yra mažiau girdėję (žr. 31 pav.).

31 pav. Tėvų žinios apie prievartos rūšis (N=186)

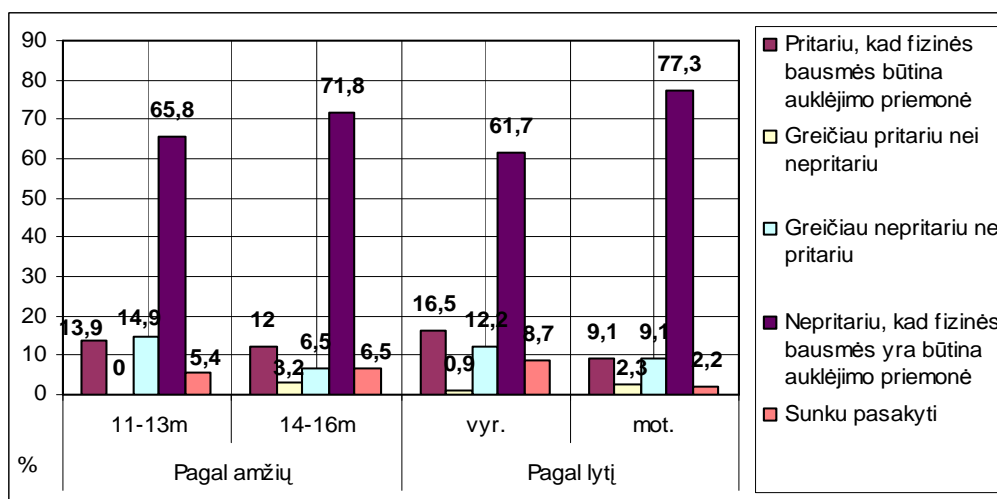
Iš paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad visi tėvai yra girdėję apie fizinį ir seksualinį smurtą, tačiau apie emocinį ir psichologinį smurtą girdėjo tik dalis tėvų. Palyginti labai mažas procentas tėvų žino, kad egzistuoja ir emocinis smurtas. Daugiausia apie jį yra girdėję 31-35 metų amžiaus tėvai (50 %), mažiausiai - 51-55 metų tėvai (20 %). Palyginus bendrai paauglių ir tėvų atsakymų duomenis, matyti, kad paaugliai dažniau yra girdėję apie emocinį ir psichologinį smurtą (žr. 32 pav.).

32 pav. Tėvų ir paauglių žinios apie prievartos rūšis (tėvai N=186, paaugliai N=203)

Paauglių žinios apie emocinį ir psichologinį smurtą yra didesnės galbūt dėl to, kad vyksta įvairių prevencijos programų, apie tai kalbama ir mokyklose. Galime daryti išvadą, kad apie smurto rūšis reikėtų labiau informuoti tėvus, nes dauguma jų nežino, kad vaikas traumuojamas ne tik skriaudžiant jį fiziškai, bet ir psichologiškai, emociškai jį paveikiant.

Daugelis paauglių nepritaria fizinių bausmių būtinumui auklėjant vaikus (žr. 33 pav.).

33 pav. Paauglių nuomonė, apie fizinių bausmių būtinumą (N=203)

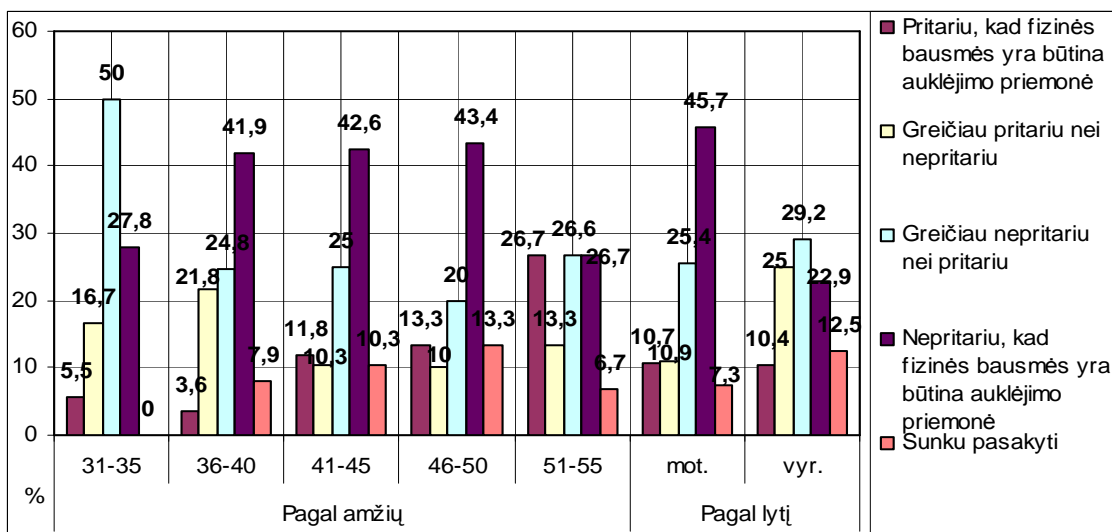
Pagal atsakymų į klausimą duomenis matyti, jog paaugliai nepritaria, kad fizinės bausmės yra būtina auklėjimo priemonė. Berniukai yra linkę labiau pritarti, kad tai būtina, tačiau

statistiniai duomenys parodė, kad tarp paauglių lyties ir atsakymo, kad fizinės bausmės yra būtinos, ryšio nėra. Nes tiek koreliacijos koeficientas yra labai silpnas, tiek $p > 0,05$. Tokie pat duomenys gauti ir analizuojant ryšį tarp paauglių amžiaus ir fizinių bausmių būtinumo (žr. 18 priedą). Komentarai, kodėl paaugliai nepritaria fizinėms bausmėms, buvo panašūs: *skauda; nes tai vaiką skatina elgtis blogai; nes tai per daug žiauru; nes vaikui tai gali pakenkti; galima ir gražiai pasišnekėti; negalima kelti rankos prieš bet kokį asmenį; nes taip vaiko neišmokysi; nes tai neišspręs problemų, nieko nepakeisi; yra ir kitų būdų išaiškinti vaikui kaip elgtis negerai; fizinė bausmė gali sutrikdyti vaiko psichiką; mušant vaiką pažeidi jo asmenybę ir paūgėję jie mušasi daugiau, negu be smurto užaugęs vaikas; mušimas nėra drausmės ginklas; diržu proto neįkrėsi; nes agresija kelia pyktį, ir vaikas auga blogas.*

Tačiau yra nedidelis procentas paauglių, manančių, kad fizinės bausmės yra reikalingos, nes: *taip vaikas geriau išauklėjamas; vaikas supras ir taip daugiau nebedarys; nes tai išmoko vaiką gero elgesio; geriau įsimenama.*

Analizuojant tėvų atsakymus į analogišką klausimą, nepritariančių fizinių bausmių būtinumui yra mažiau nei paauglių (žr. 34 pav.).

34 pav. Tėvų nuomonė, apie fizinių bausmių būtinumą (N=186)

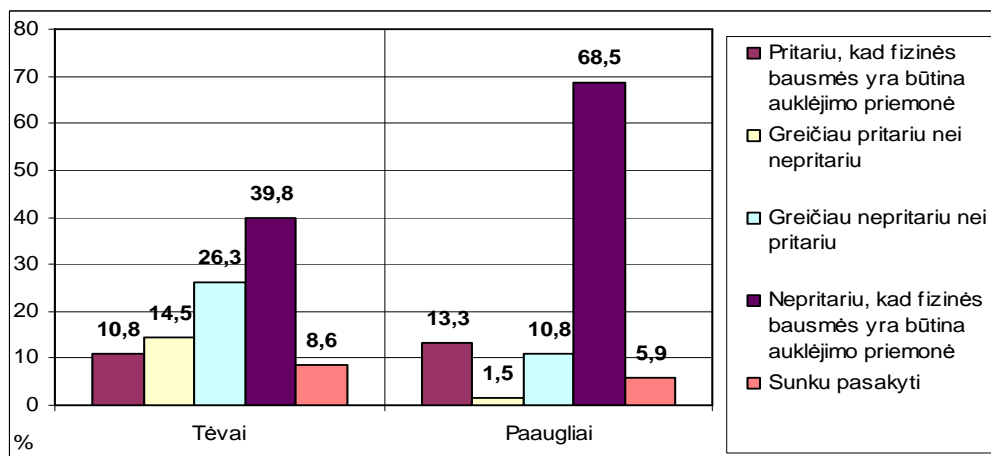
Iš 34 paveiksle pateiktų duomenų matyti, kad jaunesni tėvai (31-35 m.) labiau linkę nepritari fizinių bausmių naudojimui, tačiau visiškai atsisakyti fizinių bausmių nenorėtų. Bausmių naudojimo priežastis tėvai aiškina taip: *galima ir kitaip bausti vaiką už klaidas; fizinės bausmės žlugdo vaiką kaip asmenybę; kartais reikia ir fizinių bausmių; fizinis smurtas negali duoti teigiamų rezultatų; jei vaikas nesupranta ir toliau taip elgiasi, reikia bausti; gali sužaloti vaiko psichiką; vaikai dar labiau ima maištauti, geriausias būdas kalbėti.*

Kitose amžiaus grupėse tėvai pasisako už fizinių bausmių nebūtinumą, tik 51 -55 metų tėvų atsakymai pasiskirstė gana vienodai. Jie daugiausia iš visų amžiaus grupių pasisakė už fizinių bausmių būtinumą (26,7 %). Kodėl nereikėtų uždrausti fizinių bausmių, tėvai dažniausiai nurodydavo, kad: *nes kitaip kartais neišeina; visi užaugome gavę diržo; jos yra reikalingos, tik neperdažnai reikia jas naudoti; nes kartais nėra kitos išeities; su saiku ir už dideles išdaigas vartojamos baismės ugdo pagarbą ir charakterį.*

Tačiau kaip ir paaugliai, tėvai vis dėl to nurodė, kad fizinių bausmių nereikėtų taikyti kaip auklėjimo priemonės, nes: *baisu taip elgtis; todėl, kad gero neduoda; galima ir kitaip nubausti vaiką; tuo nieko nepakeisi; galima rasti ir kitokį būdą problemai spręsti; nes nieko bendro neturi su auklėjimu; jei neklauso, gal geriau kažkurį laiką uždrausti mėgiamą veiklą; geriausia priemonė yra asmeninis pavyzdys; nieks manęs neskriaudė ir aš nebaudžiu.*

Analizuojant pagal tėvų lytį, duomenys parodė, kad tėvai yra mažiau linkę prieštarauti fiziniams bausmėms. Tačiau statistiniai duomenys parodė, kad yra labai silpna koreliacija, bei statistiškai nereikšminga, nes p artinys yra didesnis už nustatytą reikšmingumo lygmenį, analizuojant tėvų nuomonę apie fizines bausmes tiek pagal tėvų amžių, tiek pagal lytį (žr. 19 priedą).

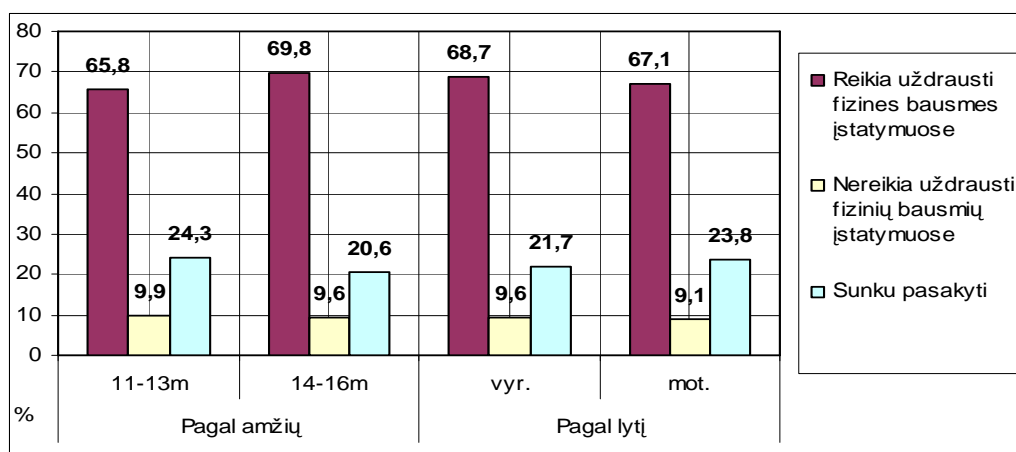
Apibendrinant tiek tėvų, tiek paauglių atsakymus, matyti, kad beveik dvigubai mažiau tėvų nei paauglių nepritaria fizinių bausmių būtinumui (žr. 35 pav.).

35 pav. Tėvų ir paauglių požiūris į fizinių bausmių būtinumą auklėjimo procese (tėvai N=186, paaugliai N=203)

Paaugliai nurodo užtikrintai, kad nepritaria fiziniams bausmėms (68,5 %), o tėvai nurodo, kad nepritaria (39,8 %), arba greičiau nepritaria, tačiau visiškai atsisakyti nereikėtų (26,3 %). Didesnis procentas tėvų yra ir greičiau pritariančių nei nepritariančių fiziniams bausmėms (14,5 %). Todėl, galime daryti išvadą, kad tėvai labiau yra linkę pateisinti fizines bausmes, kaip auklėjimo priemonę nei paaugliai.

Kad paaugliai yra prieš fizines bausmes patvirtina ir kitas anketos klausimas apie fizinių bausmių uždraudimą įstatyminiu būdu (žr. 36 pav.).

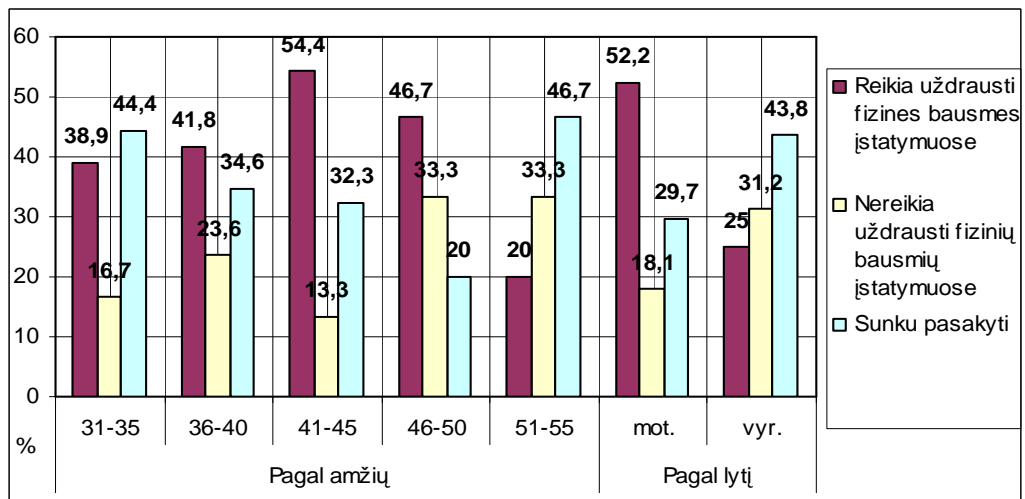
36 pav. Paauglių požiūris į fizinių bausmių uždraudimą įstatymuose (N=203)

Beveik 70 % paauglių, pagal amžiaus grupes ir pagal lytį, nurodo, kad įstatymuose reikia nurodyti jog fizinės bausmės yra nusikaltimas, nes: *nes tai žeidžia vaiko orumą; manau pamažėtų mažamečių vaikų ligoninėse; mes vis dažniau vaikus skriaudžia tėvai; nes vaikų negalima mušti; nes traumuoja vaikus; nes nieko tai nepakeis, nepakeis mąstymo; žaizdos lieka visam gyvenimui, juk vaikai neturi bijoti tėvų; vaikas pasidarys labai jautrus, bus sunku gyventi; nes gali sužeisti; nes vaikui skauda; nes tai sumažintų smurtą šeimoje.*

Apie 10 % paauglių, pagal analizuojamus kriterijus nurodo, kad nereikia uždrausti, nes tai padeda vaiko auklėjimui, arba kad su kai kuriais vaikais kitaip neįmanoma. O apie 20 % nurodo, kad sunku pasakyti, jie nėra apsisprendę šiuo klausimu ir nėra jiems aišku, ar tai yra būtina, ar duotų naudos.

Iš diagramos matyti, kad procentai pasiskirstė vienodai, tai ir statistiškai duomenys nėra reikšmingi, ir koreliacijos koeficientas yra labai silpnas. Todėl galime teigti, kad nėra statistiškai reikšmingas ryšys tarp paauglių lyties ir nuomonės apie fizinių bausmių uždraudimą nėra. Taip pat šio ryšio nėra ir analizuojant pagal paauglių amžių (žr. 20 priedą).

Tėvai taip pat patvirtina savo nuomonę apie fizinių bausmių būtinumą ir nėra linkę kategoriškai nusistatyti prieš fizines bausmes, bei įstatymo pagalba jas uždrausti (žr. 37 pav.).

37 pav. Tėvų požiūris į fizinių bausmių uždraudimą įstatymuose (N=186)

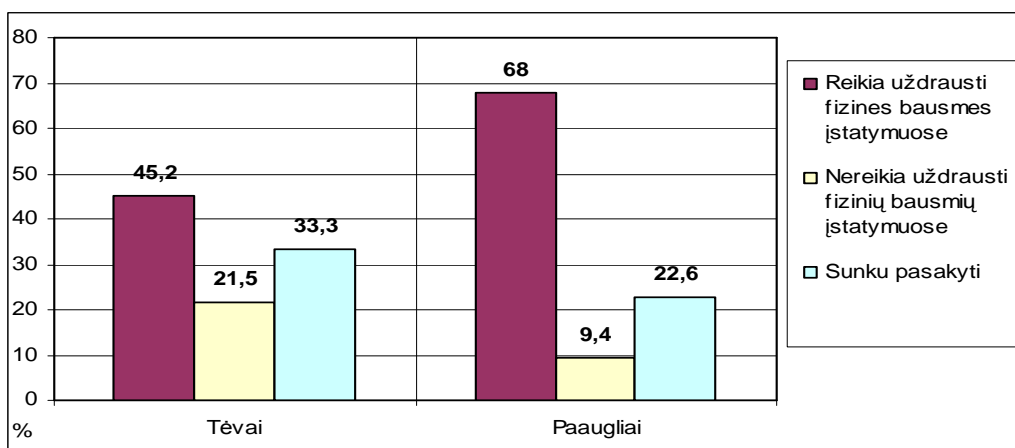
Analizuojant gautus duomenis pagal tėvų lytį, nustatyta labai silpna koreliacija, bet statistiškai reikšmingas ryšys tarp nuomonės apie fizinių bausmių uždraudimą bei tėvų lyties. Tai parodo, kad daugiau tėvų, nei mamų yra linkę neuždrausti fizinių bausmių. Beveik dvigubai daugiau tėvų pasisakė prieš fizinių bausmių uždraudimą. Pagal diagramą matome, kad beveik pusė tėvų yra neapsisprendę ir jiems sunku pasakyti ar fizines bausmes reikia uždrausti ar ne. Tėvai nurodė, kad: *kartais reikalinga; nes tik taip kartais galima sudrausminti vaiką; kiekviena šeima turėtų spręsti pati, tačiau reikia apriboti bausias fizines bausmes; tai nepakeis situacijos.*

Pagal amžiaus tarpsnius, prieš fizinių bausmių uždraudimą daugiausia pasisakė tėvai nuo 46 metų. Jie teigė, kad: *vaikai negerbs tėvų jei jam visada pataikausi; sveika gauti į kailį; nes kartais reikia bausti; nes nevisada užtenka patarimo.*

Nežinančių, ar reikia ar nereikia uždrausti fizines bausmes daugiausia yra 51-57 metų – 46,7 %, bei 31-35 metų – 44,4 %. Išanalizavus pagal tėvų amžių statistiškai reikšmingas ryšys nenustatytas, nes kriterijaus p reikšmė didesnė nei nustatytas reikšmingumo lygmuo 0,05 (žr. 21 priedą).

Tėvų argumentai, kodėl pasisako, kad fizines bausmes reikia uždrausti buvo įvairūs: *nes tai nusikalstama veika nepilnamečių atžvilgiu, už kurią baudžiama įstatymų nustatyta tvarka; kad niekas nedrįstu liesti vaiko; tam, kad kuo mažiau naudotų; nes, yra daug vaikų kenčiančių smurtą nuo tėvų; nes tai sulaukys vaikų smurto plitimą; nes yra tėvų, kurie savo pyktį išlieja ant vaikų; todėl, kad kartais yra peržengiamos ribos.*

Iš gautų duomenų matyti, kad tėvų ir paauglių nuomonės šiuo klausimu išsiskyrė (žr. 38 pav.).

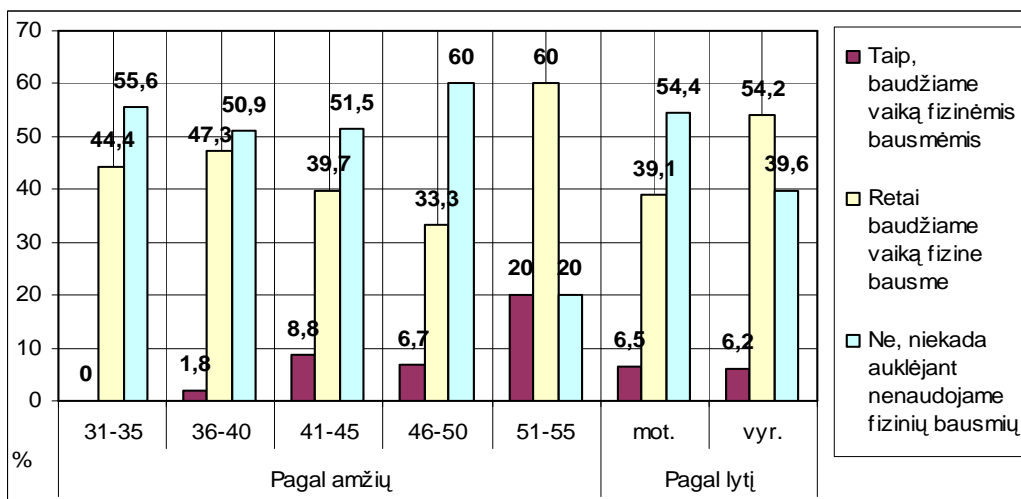

38 pav. Tėvų ir paauglių požiūris į fizinių bausmių uždraudimą įstatymuose (tėvai N=186, paaugliai N=203)

Pagal duomenis matome, kad paaugliai vėl užtikrintai teigia, kad fizines bausmes reikia uždrausti (68 %), o tėvų taip galvojančių yra apie 20 % mažiau (45,2 %). Atvirkštinis variantas yra su priešingu atsakymu, nes tik 9,4 % paauglių teigia, kad nereikia uždrausti, o tėvų prieš uždraudimą pasisako net 21,5 %. Tačiau gana ryškus tiek tėvų (33,3 %), tiek paauglių (22,6 %) neapsisprendimas, arba nesupratimas ar tai reikalinga ar ne.

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pataisose siūloma uždrausti bet kokią fizinę ir psichinę smurtą prieš vaikus. E. Digrytė (2009), cituodama seimo narės O. Valiukevičiūtės žodžius, teigia, kad pataisomis siekiama padėti visuomenei suvokti, kad fizinė, lytinė ir psichologinė prievarta prieš vaikus negali pagerinti tėvų bei vaikų konfliktiškų santykių. Esą tik mėginimas kalbėtis su vaikais, patarimai jiems, kompromisai ir susitarimai su jais gali padėti įveikti konfliktiškus santykius. Smurtinės bausmės, parlamentarės žodžiais, žaloja vaiko fizinę ir psichinę sveikatą, kenkia jo asmenybės raidai, diegia suaugusiųjų baimę ir nepasitikėjimą jais, neapykantą ir kerštą, agresyvumą. Tokias bausmes patyręs individas, sukūręs šeimą, esą pats ima naudoti smurtą prieš artimus žmones, kaip visuomenei priimtina bendravimo formą.

Šiuo metu Lietuvos teisės aktai draudžia nusikalstamą smurtą prieš vaikus, tačiau fizinis ir psichologinis smurtas namuose, įvairiose vaikų ugdymo, globos ar priežiūros įstaigose nėra aiškiai uždraustas (Digrytė, 2009). Kad tėvai visiškai neatsisako fizinių bausmių parodo ir anketos duomenys (žr. 39 pav.).

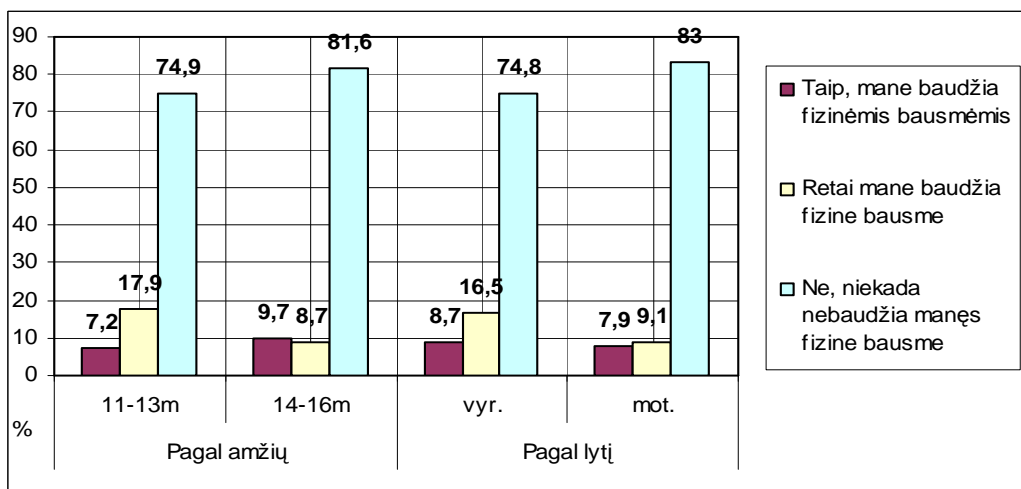

39 pav. Tėvų nuomonė apie fizinių bausmių taikymą auklėjant vaikus (N=186)

Duomenys parodo, kad dažniausiai paauglius baudžia vyresni tėvai nuo 51 metų. Net 20 % tėvų baudžia nuolat, ir 60 % - retai. Visų kitų amžiaus tarpsnių tėvai dažniausiai nurodo, kad niekada nebaudžia savo vaikų arba tai daro retai. Analizuojant pagal lytį, duomenys rodo, kad didesnis procentas tėvų nei mamų retai muša vaikus, o mamų didesnis procentas nei tėvų niekada nemuša vaikų. Pagal gautus duomenis statistiškai nėra ryšio nei tarp tėvų lyties ir vaiko baudimo fizinėmis bausmėmis, nei tarp tėvų amžiaus ir vaiko baudimo. Abiem atvejais koreliacijos koeficientai yra labai silpni, ir statistiškai nereikšmingi ($0,068 > 0,05$, $0,255 > 0,05$) (žr. 22 priedą).

Priežastys kodėl tėvai baudžia vaikus yra tokios: *kai nėra kitos išeities; kartais pliaukšteliu; kai labai prasikalsta; už didelius nusižengimus; jei nelanko mokyklos, nedaro namų darbų, skriaudžia jaunesnį brolių; už neklausymą; už nepaklusnų elgesį; už visišką neklausymą.*

Paauglių atsakymai tarsi prieštarauja tėvų atsakymams (žr. 40 pav.).

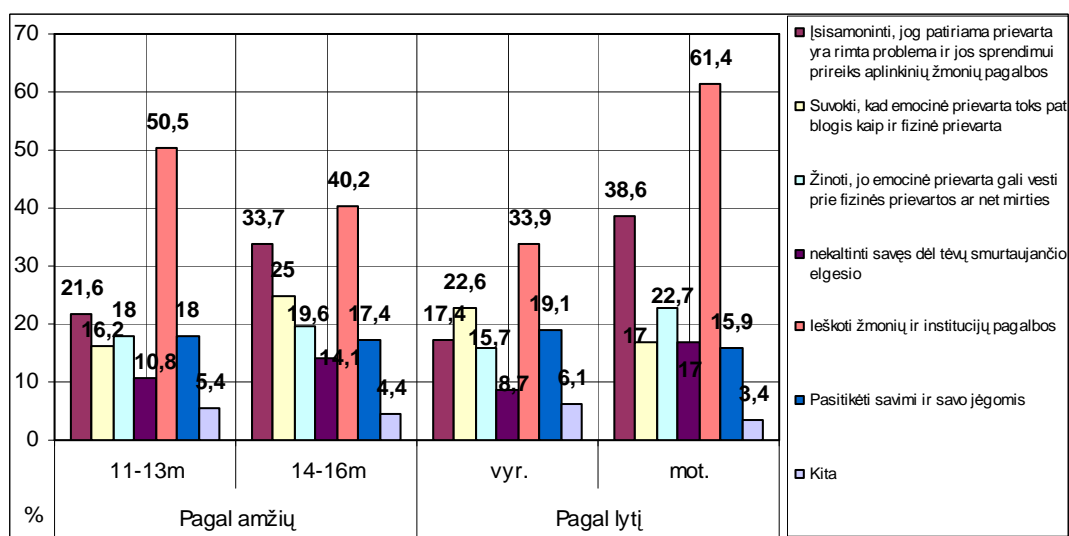
40 pav. Paauglių nuomonė apie fizinių bausmių taikymą auklėjant vaikus (N=203)

Didesnė dalis paauglių nurodo, kad jie yra nebaudžiami fizinėmis bausmėmis. Tai daug didesnis procentas nei tai nurodė jų tėvai. Galima daryti prielaidą, kad paaugliai ne kiekvieną tėvų bausmę laiko bausme. Tačiau yra ir paauglių, kurių šeimose vyrauja fizinės bausmės. Paaugliai nurodo, kad jie yra baudžiami: *už blogus pažymius; jei neklauso tėvelių; už rūkymą, gėrimą, blogą elgesį.*

Analizuojant ryšį tarp paauglių baudimo fizinėmis bausmėmis ir paauglių amžiaus, bei paauglių lyties, abiem atvejais nustatytas labai silpnas koreliacijos koeficientas, bei statistiškai nereikšmingas p kriterijus (žr. 23 priedą)

Anketų duomenys sutampa su visuomeninės organizacijos „Gelbėkit vaikus“ atliktu tyrimu, kad fizinės bausmės už nusižengimus apylygiai taiko abu tėvai, o vaikai dažniausiai yra baudžiami už nusižengimus, neklausymą, už rūkymą (Vaikų apklausa apie santykius šeimoje. 2008).

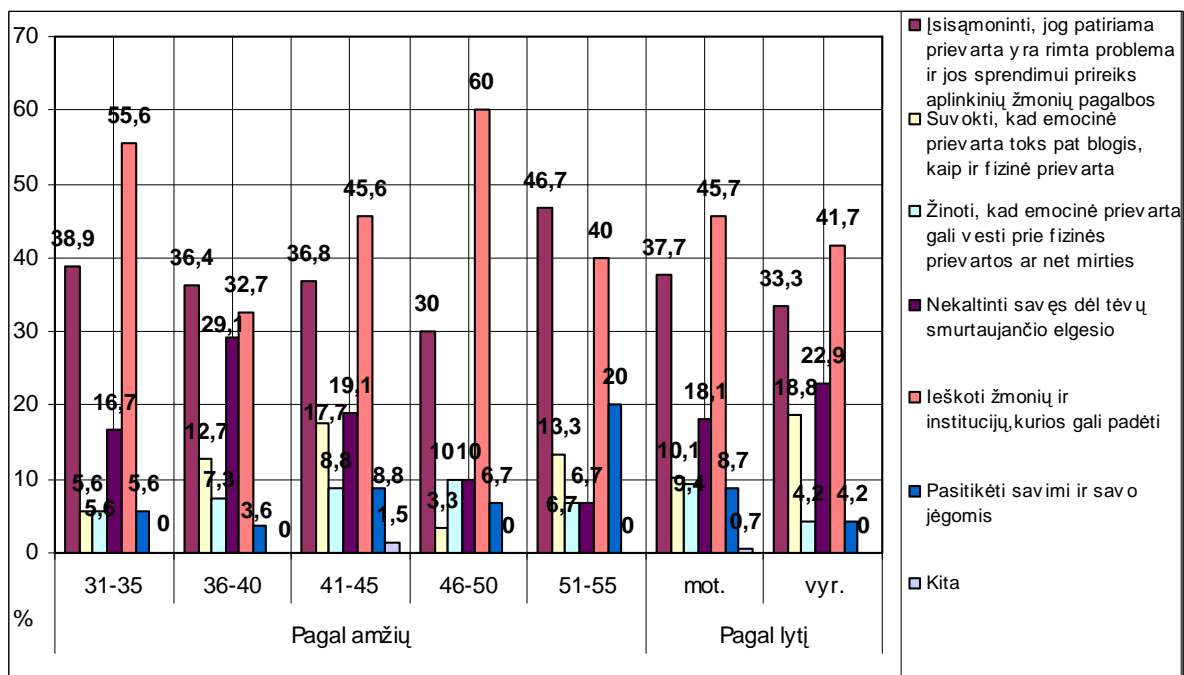
Kad paauglys, atsidūręs tokioje situacijoje, žinotų ką daryti, tėvai ar kiti artimieji, visuomenės nariai privalo informuoti vaiką, ką reikėtų daryti prievartos šeimoje atvejais. Atsakymo variantai – tai nevyriausybinės organizacijos „Vaiko namas“ siūlomi būdai, ką reikėtų daryti prievartos atveju (žr. 41 pav.).

41 pav. Paauglių nuomonė apie vaiko elgesį prievartos atveju (N=203)

Paauglių nuomone, prievartos šeimoje atveju, būtina ieškoti žmonių ir institucijų pagalbos. Taip mano daugiausia paauglių tiek pagal amžių, tiek pagal lytį. Taip pat paaugliai išskiria ir tai, kad reikėtų įsisamontinti, jog patiriama prievarta yra rimta problema ir jos sprendimui prireiks aplinkinių žmonių pagalbos. Mažiausiai paaugliai galvoja, kad nereikėtų savęs kaltinti dėl tėvų smurtaujančio elgesio.

Tėvų nuomonė sutapo su paauglių nuomone (žr. 42 pav.).

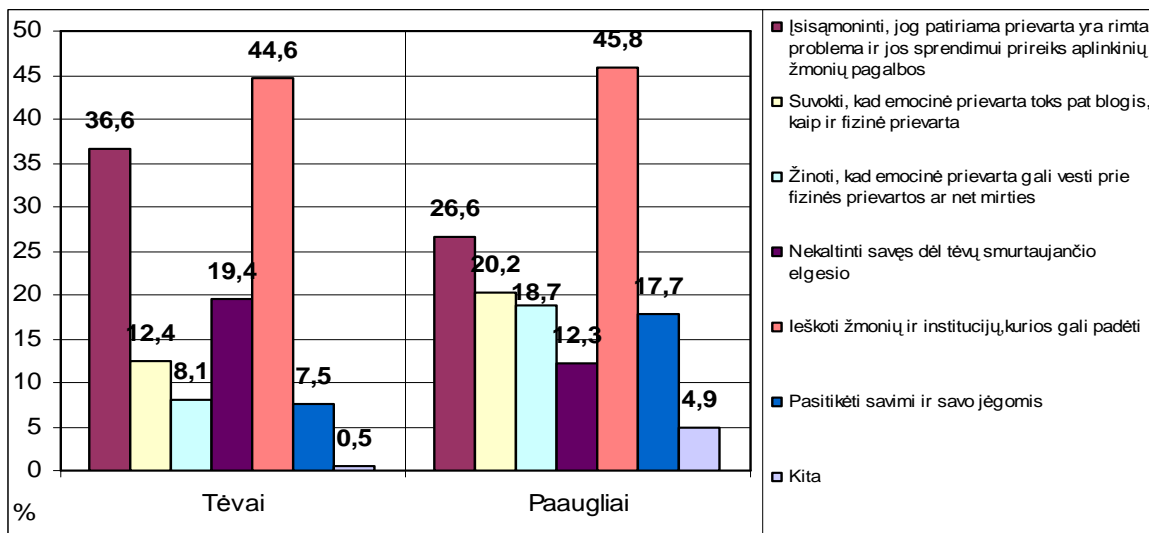

42 pav. Tėvų nuomonė apie vaiko elgesį prievartos atveju (N=186)

Tėvai mano, kad vaikui patyrus prievartą šeimoje taip pat reikėtų žinoti, jog būtina ieškoti žmonių ir institucijų pagalbos, bei išsąmoninti, jog patiriama prievarta yra rimta problema. Tačiau mažiausiai jie nurodo, kad vaikams reikia suvokti, jog emocinė prievarta toks pat blogis, ir gali vesti prie fizinės prievartos. Tai rodo ryšį, kad tėvai mažai žinojo šias prievartos rūšis, todėl ir šiame klausime tai atsispindėjo ir tėvai emocinės prievartos beveik nelaiko prievartos rūšimi. Atsakymai tiek pagal amžių, tiek pagal lytį pasiskirstė panašiai. Nekaltinti savęs dėl tėvų smurtaujančio elgesio daugiausia patarė 36-40 metų respondentai – 29,1 %, o mažiausiai šį atsakymą pasirinko tėvai virš 51 metų – 6,7 %. Tačiau tėvai virš 51 metų akcentuoja, kad vaikams reikia pasitikėti savimi ir savo jėgomis (20 %), ko nepabrėžia kitos amžiaus grupės.

Tėvų ir paauglių nuomonės šiuo klausimu, kad vis dėl to reikia ieškoti žmonių ir institucijų pagalbos, sutapo (žr. 43 pav.).

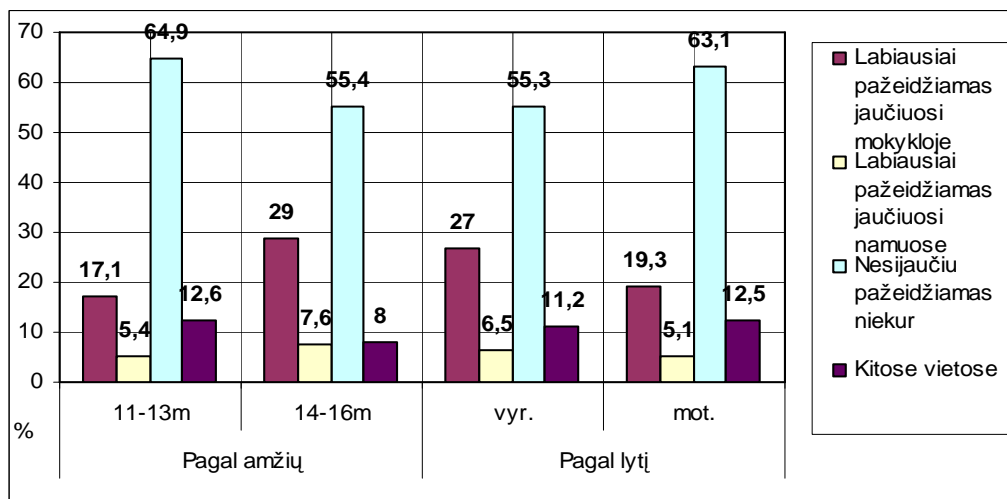

43 pav. Vaiko elgesys prievartos atveju (tėvai N=186, paaugliai N=203)

Tiek tėvai, tiek paaugliai mano, kad svarbiausia yra žinoti, jog yra žmonių ir įstaigų, kurie gali padėti tokiu atveju, ir kad reikia į jas kreiptis, nes vienas pats vaikas neišspręs šios problemos. Tėvai mažiausiai mano, jog vaikams reikia pasitikėti savimi, ir savo jėgomis (7,5 %), o paaugliai mažiausiai pasirinko, jog nereikia kaltinti savęs dėl tėvų smurtaujančio elgesio (12,3 %). Vadinas, vaikai mano, jog dažnai jie yra kalti, kad galbūt jie to nusipelnė.

Tačiau ne visada paaugliai būna labiausiai pažeidžiami namuose, dažnai tiek smurta, tiek prievartą jie sutinka ir išėję į visuomenę (žr. 44 pav.).

44 pav. Vietos, kuriose paaugliai labiausiai pažeidžiami (N=203)

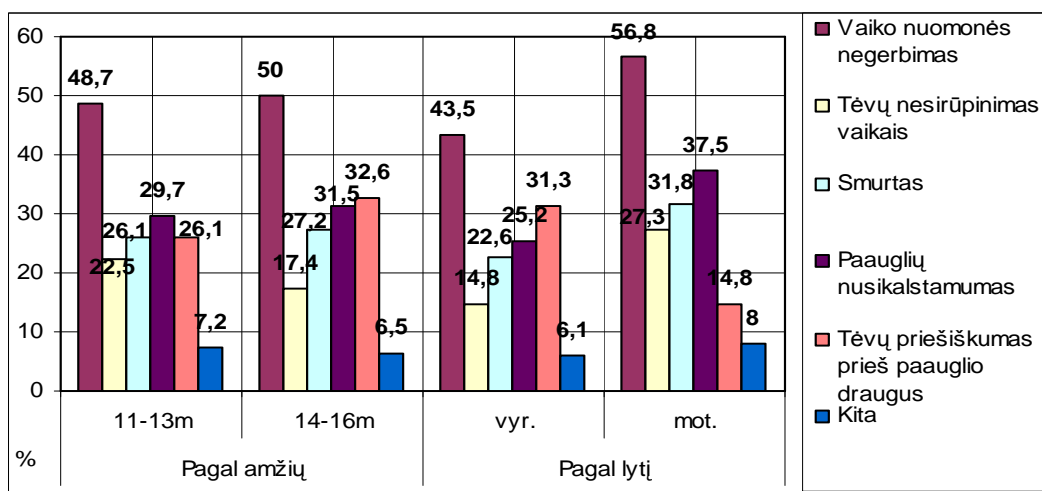
Nors duomenys rodo, kad daugiau negu pusė vaikų nesijaučia pažeidžiami niekur, tačiau tai yra labai mažas procentas, nes kita pusė vaikų jaučiasi pažeidžiami, nesaugūs, galbūt patiria smurta. Šiuo metu vykdoma prevencinė programa “Patyčioms-Ne”, pagal mūsų gautus anketos duomenis, yra būtina ir reikšminga, nes gana didelis procentas vaikų būtent mokykloje ir

jaučiasi nesaugūs. Mokykloje jie praleidžia didžiąją dalį dienos, tačiau net 17,1 % 11 – 13 metų paauglių jaučiasi ten nesaugūs, ir dar didesnis skaičius 14-16 metų paauglių (29 %). Kaip nesaugiausias vietas mokiniai įvardijo klasę bei koridorių. Pagal paauglių lytį, mokykloje daugiau nesaugūs jaučiasi vaikinai (27 %), nei merginos (19,3 %).

Taip pat nemažas procentas paauglių nesaugūs jaučiasi ir kitose visuomeninėse vietose: *parkuose; gatvėse; su draugais; mieste.*

Namus, kaip vietą, kurioje paauglys jaučiasi nesaugus, daugiausia nurodė 14-16 metų paaugliai (7,6 %). Analizuojant pagal lytį, šiek tiek daugiau pažeidžiami namuose jaučiasi berniukai. Nors ir nedidelis procentas paauglių namuose jaučiasi nesaugūs, tačiau turėtų sulaukti nemažo dėmesio iš aplinkos, nes šeimoje, kaip niekur kitur, paauglys turėtų jaustis saugus, nepažeidžiamas, kur jį gerbtų ir suprastų artimi žmonės. Keli paaugliai nurodė priežastį, kad būtent nesaugūs jaučiasi dėl tėvų, ar dėl girtaujančio tėvo. Nors tėvai turėtų pirmieji suteikti vaikui saugumo jausmą, dalis vaikų to negauna, todėl išeina ieškoti pagalbos ir kovoti už save į gatves, į grupuotes. Tai patvirtina ir išanalizuoti straipsniai, kad paauglys, matantis geriančius ar smurtaujančius tėvus, dažnai pats nueina tėvų pėdomis. Išanalizavus paauglių atsakymus pagal lytį bei pagal amžių nustatyta, kad yra labai silpna koreliacija tarp paauglių lyties ir vietų, kur paauglys jaučiasi pažeidžiamas, bei paauglių amžiaus ir šių vietų (žr. 24 priedą).

Paauglystės amžiuje labai svarbu, kad paauglys būtų išklaustytas, bei būtų gerbiama jo nuomonė. Tačiau šią problemą paaugliai nurodė kaip vieną ryškiausių problemų, išskylančių paauglius auginančiose šeimose (žr. 45 pav.).

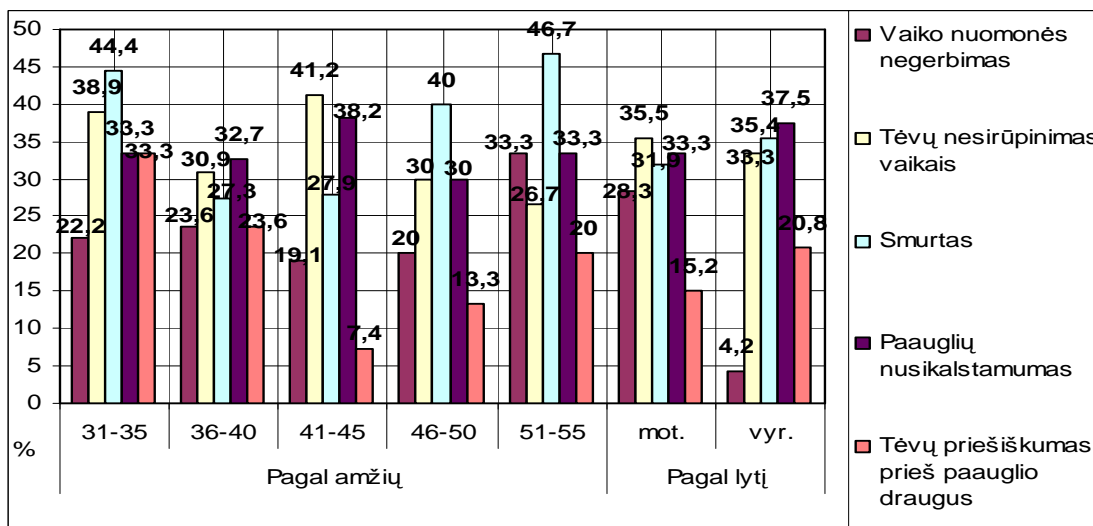

45 pav. Paauglių nuomonė apie problemas paauglius auginančiose šeimose (N=203)

Pusė apklaustųjų paauglių nurodė, kad labiausiai trūksta jų nuomonės gerbimo. Šią priežastį nurodė tiek 11-13 metų paaugliai (48,7 %), tiek 14-16 metų paaugliai (50 %). Analizuojant pagal lytį, šią priežastį labiau sureikšmino merginos (56,8 %), nei vaikinai (43,5

%). Merginos taip pat nurodė, kad viena iš svarbesnių priežasčių yra paauglių nusikalstamumas (37,5 %). O vaikinai išskyrė prie svarbesnių priežasčių tėvų priešišumą prieš paauglio draugus (31,3 %). Šias priežastis prie svarbesnių išskyrė ir respondentai pagal amžiaus grupes. Dalis respondentų nurodė, kad jokių problemų paauglius auginančiose šeimose neiškyla.

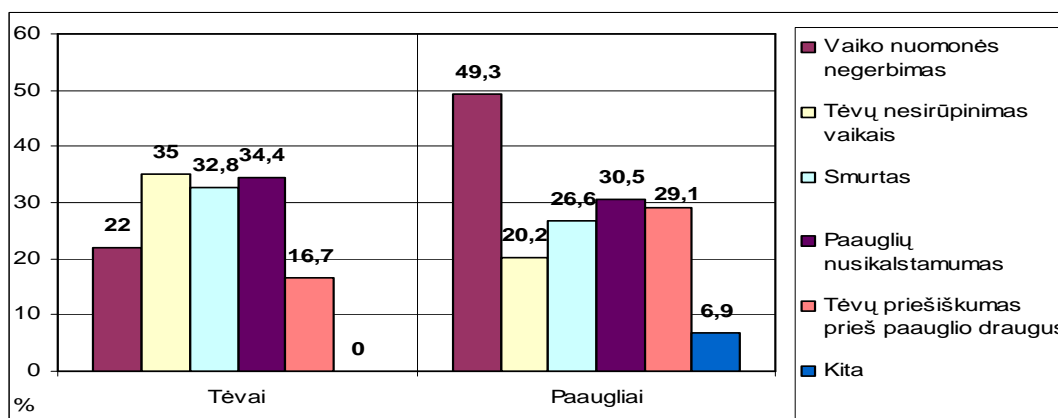
Tėvų atsakymai pasiskirstė gana įvairiai, neišryškinant vienos problemos (žr. 46 pav.).

46 pav. Tėvų nuomonė apie problemas paauglius auginančiose šeimose (N=186)

Pagal duomenis matome, kad tėvų amžiaus grupės 31-35, 46-50, 51-55 kaip svarbiausią priežastį išskyrė paauglių smurtą (41-46 %). O 36-45 metų tėvai šios problemos nesureiškino, ir paliko ją trečioje vietoje. Šioms amžiaus grupėms svarbesnės problemos pasirodė tėvų nesirūpinimas vaikais, bei paauglių nusikalstamumas. Ypač išsiskyrė nuomonė tėvų bei motinų dėl vaiko nuomonės negerbimo. Mamos šią problemą priartino prie prieš tai minėtų (29,3 %), o tėvai šią problemą nustūmė į paskutiniąją vietą (4,2 %).

Apibendrinant, galima teigti, kad paaugliams labiausiai trūksta jų nuomonės gerbimo, o tėvų manymų vyrauja paauglių smurtas, kurį galbūt sukelia tėvų nesirūpinimas vaikais (žr. 47 pav.).

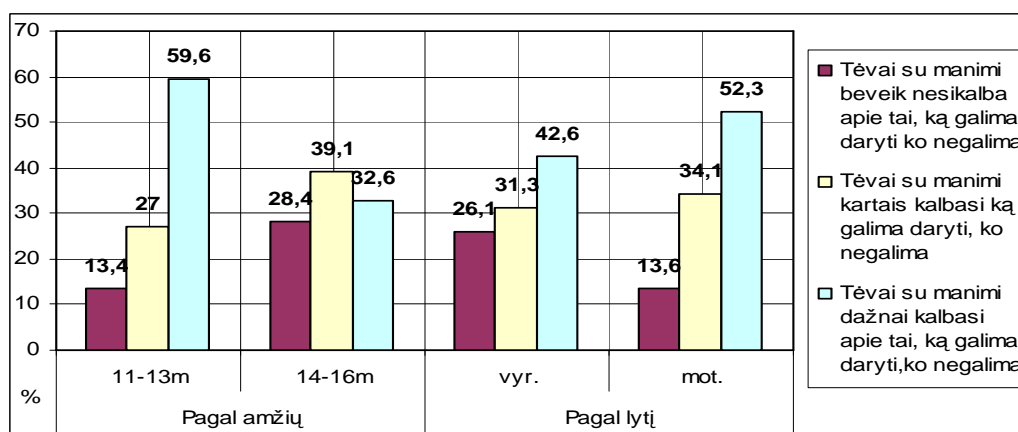
47 pav. Problemos paauglius auginančiose šeimose (tėvai N=186, paaugliai N=203)

Tėvai išskyrė tris problemas, kurias išskyla paauglius auginančiose šeimose: tėvų nesirūpinimas vaikais (35 %), paauglių nusikalstamumas (34,4 %), bei smurtas (32,8 %). O paaugliai išskyrė vieną, kaip pagrindinę problemą, tai yra – vaiko nuomonės negerbimą (49,3 %), kuriai tėvai teskyrė 22 %. Todėl, galima daryti išvadą, kad paaugliai ir tėvai šią situaciją mato kitaip. Paaugliai vertina tai iš savo pozicijos, tai ko jiems trūksta ir nesureikšmina tokių įvykių kaip nusikalstamumas bei smurtas. O tėvai priešingai, jie mato šias problemas ir kartais per mažai atkreipia dėmesį į tai, kad paauglystės laikotarpyje labai svarbu gerbti vaiko nuomonę, nes jis nori būti pripažintas ir vertinamas kaip suaugęs žmogus.

Apibendrinant vaiko teisių pažeidimus paauglius auginančiose šeimose galima teigti, kad tėvų ir paauglių nuomonė dėl fizinių bausmių naudojimo auklėjimo procese, sutampa. Tačiau ne visi sutinka, kad jas įstatymiškai reikėtų uždrausti, daugelis respondentų šiuo klausimu nėra apsisprendę. Respondentai teigia, kad, esant vaiko teisių pažeidimams šeimoje, svarbiausia paaugliui žinoti, jog reikia ieškoti žmonių ir institucijų pagalbos.

2.2.3. Tėvų ir paauglių požiūris į vaiko pareigas

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (1996) šalia teisių yra nurodytos ir vaiko pareigos. Vaiko pareigos yra lygiagrečios vaiko teisėms, nes kiekviena teisė turi būti paremta pareiga. Todėl labai svarbu, kad paauglys nesureikšmintų savo teisių, visai užmiršęs, kad turi ir pareigas. Kad vaikas suprastų pareigų reikšmę dažnai ugdo ne tik namuose priskiriamų jam darbų sąrašas, bet ir pokalbiai su vaikais, apie tai ko galima daryti, ką negalima, ką daryti gerai, o ką daryti yra blogai. Tačiau iš paauglių atsakymų matyti, kad dažnai tokie pokalbiai šeimose nevyksta (žr. 48 pav.).

48 pav. Paauglių nuomonė apie pokalbius su paaugliais šeimoje (N=203)

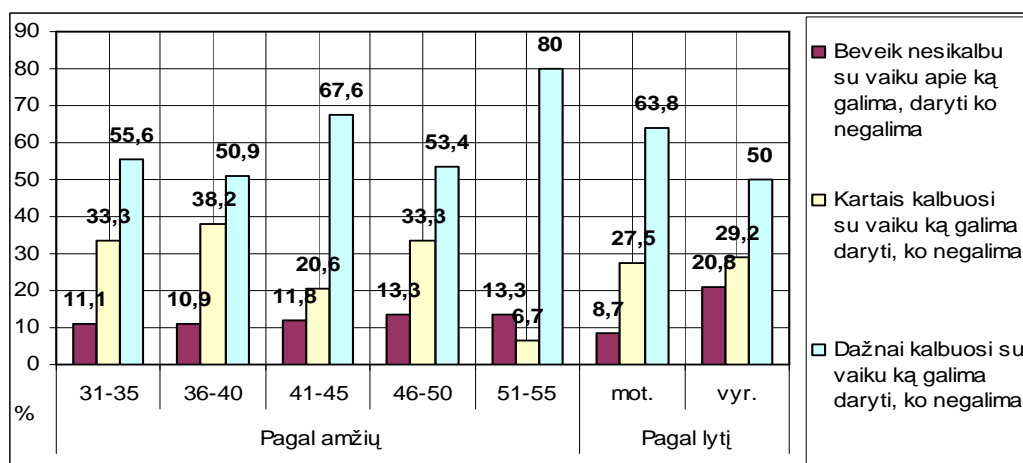
Duomenys parodė, kad dažniau tėvai kalbasi su 11-13 metų paaugliais (59,6 %), nei su 14-16 metų (32,6 %). Taip pat dažniau yra kalbamasi su merginomis (52,3 %), nei su vaikiniais

(42,6 %). 14-16 metų paaugliai nurodo, kad su jais kalbama tik kartais (39,1 %), vadinasi tėvai su vyresniaisiais paaugliais kalbasi mažiau. Paaugliai nurodo, kad tėvai dažniausiai kalbasi su jais tokiomis temomis: *apie alkoholį, rūkymą, smurtą; kad negalima muštis; apie viską, bet žiauriai nusibodo; apie mokslą; draugus, mokyklą, ateitį; kad reikia elgtis atsakingai; apie tėvų gerbimą.*

Tačiau nemažai paauglių nurodė, kad tėvai nesikalba su jais. Pagal amžių daugiau tėvai nesikalba su 14-16 metų paaugliais (28,4 %), pagal lytį su berniukais (26,1 %).

Pagal gautus duomenis nustatyta, kad yra labai silpna koreliacija tarp paauglio amžiaus ir tėvų kalbėjimo su jais, apie tai ką galima daryti, ko negalima. Tačiau ši koreliacija yra statistiškai reikšminga, nes p reikšmė yra mažesnė nei reikšmingumo koeficientas ($0,001 < 0,05$). Todėl galime daryti išvadą, kad tėvai daugiau kalbasi apie gėrį ir blogį su 11-13 metų paaugliais, nei su 14-16 metų. Išanalizavus duomenis pagal paauglių lytį, koreliacijos koeficientas yra taip pat labai silpnas, bet ir statistiškai nereikšmingas, tad ryšio nėra (žr. 25 priedą).

Tėvai nurodo, kad jie dažnai kalbasi su savo vaikais (žr. 49 pav.).

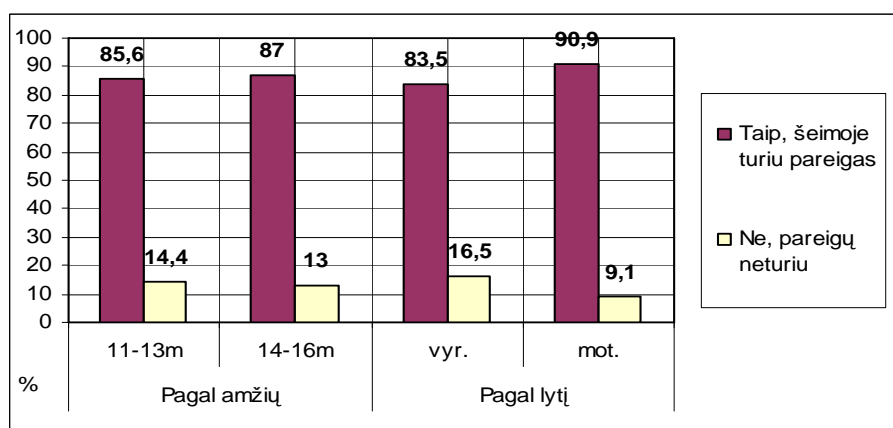
49 pav. Tėvų nuomonė apie pokalbius su paaugliais šeimoje (N=186)

Analizuojant tėvų atsakymus pagal amžiaus grupes, dažniausiai su savo vaikais kalbasi 51-55 metų amžiaus tėvai (80 %). Daugiausia nesikalba taip pat vyresnieji tėvai nuo 46 metų (13,3 %). Pagal lyties kriterijų daugiau kalbasi mamos (63,8 %), nei tėvai (50 %). Išanalizavus šio klausimo duomenis nustatytas labai silpnas koreliacijos koeficientas, bei statistiškai nereikšmingas. Pagal duomenis nėra statistinio ryšio tarp tėvų amžiaus, lyties, bei pokalbių su vaikais apie gėrį ir blogį (žr. 26 priedą). Tėvai komentuodami savo atsakymo variantus, nurodo tokias pokalbių su paaugliais priežastis: *tai yra būtina; turi žinoti kaip elgtis; tai tėvų pareiga; nes iškyla elgesio problemų; ugdo vaiko supratimą apie gėrį ir blogį; nes vaikas labai uždaras; po netinkamo elgesio; turi žinoti kokios gali laukti pasekmės; kai iškyla elgesio problemų; tai*

tėvų pareiga; nes norisi suprasti vaiką; vaikas tai privalo žinoti; vaikus reikia nukreipti tinkama linkme; tėvai privalo auklėti, skiepyti vertybes; vaikai išsakau savo nuomonę, bet jos neperšu per prievartą; vaikas dar mažas, todėl ne visada suvokia kas gerai, o kas blogai; tai natūralu, su vaiku juk reikia bendrauti; vaikui paprasčiau atsirinkti, kai kas nors pataria.

Atsakymai į šį klausimą sutapo ir su tyrimo, kurį atliko visuomeninė asociacija „Gelbėkit vaikus“. Tyrime taip pat buvo gauti duomenys, kad dauguma tėvų dažnai kalbasi su vaikais ką galima daryti, o ko negalima (Vaikų apklausa apie santykius šeimoje. 2008).

Nors tėvai kalbasi ir ne su visais paaugliais, tačiau didžioji dauguma žino kokios jo pareigos yra namuose (žr. 50 pav.).

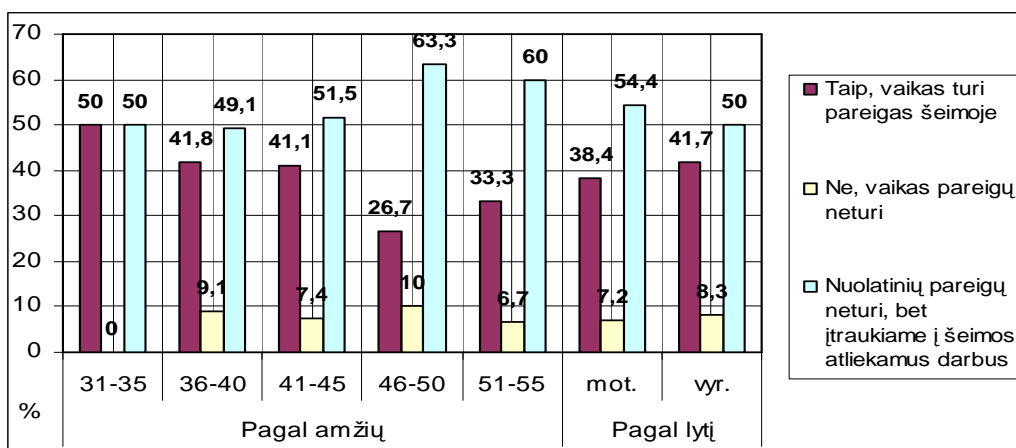

50 pav. Paauglių atsakymai apie pareigas šeimoje (N=203)

Tiek pagal amžiaus grupes, tiek pagal paauglių lytį daugelis teigia, kad jie šeimoje turi pareigas. Paaugliai nurodo tokias: *padėti tvarkytis kambarius; plauti indus; išnešti šiukšles; susitvarkyti stalą; maisto gaminimas; padėti tėvams; mokytis; prižiūrėti gyvūnus; namų darbai; būrėlių lankymas.*

Šiek tiek daugiau mergaičių nurodė, kad jos turi pareigas (90,9 %), nei berniukai (83,5 %). Statistiniai duomenys parodė, kad yra ryšys tarp paauglio lyties, ir jo pareigų namuose. Nors koreliacijos koeficientas labai silpnas, tačiau jis statistiškai reikšmingas. Tai patvirtina, kad mergaitės dažniau turi pareigų namuose nei berniukai. Išanalizavus paauglių atsakymus pagal amžių nustatyta, kad yra labai silpna koreliacija tarp paauglio amžiaus, bei pareigų turėjimo šeimoje. Ši koreliacija yra statistiškai nereikšminga, nes $p > 0,05$ (žr. 27 priedą).

Tėvai patvirtina, kad dažniausiai šeimose vaikams yra skiriamos tam tikros pareigos (žr. 51 pav.).

51 pav. Tėvai apie paauglio pareigas šeimoje (N=186)

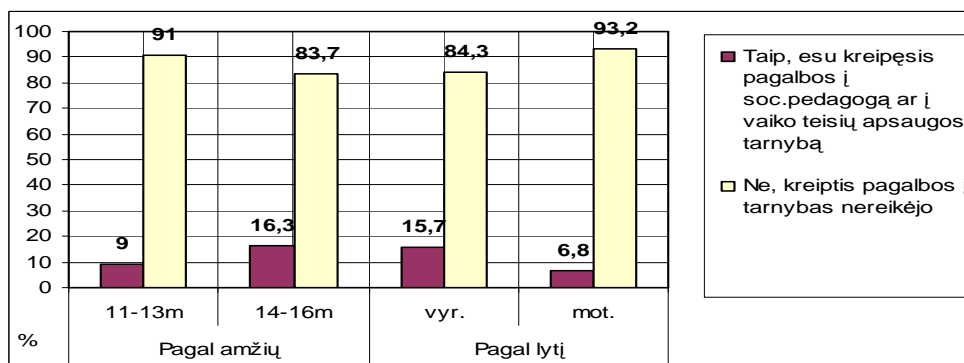
Tėvai nurodo, kad dažniausiai paaugliai neturi nuolatinių pareigų, tačiau jie yra įtraukiami į šeimos atliekamus darbus. Vyresni tėvai, tai yra nuo 46 metų dažniau vaikus įtraukia į šeimos darbus nei suteikia jiems atskiras pareigas. Tėvai nurodo, kokios pareigos dažniausiai yra skiriamos paaugliams: *susitvarkyti kambarius; išplauti indus; namų ruošos darbai; šiukšlių išnešimas; pasirūpinti savo rūbais, švara; rūpintis augintiniais; prižiūrėti brolių; gerbti kitus; padėti; mokytis.*

Dalis respondentų nuo 36 metų nurodė, kad jų vaikai namuose pareigų neturi, nes dar yra per maži. Tačiau kiekvienas vaikas jau nuo pat mažens turi turėti savo amžiui atitinkančias pareigas, kad vaikas lavintų savo atsakomybės jausmą tiek dėl savęs, tiek dėl visuomenės, dėl kitų vaikų bei suaugusiųjų. Vaikas turi žinoti, kad jis privalo atsakyti už savo elgesį.

Apibendrinant vaiko pareigas šeimoje, galime teigti, kad daugelis paauglių šeimose turi pareigas, tėvai dažnai su jais kalbasi apie tai ką derėtų daryti, o ko ne.

2.2.4. Tėvų ir paauglių nuomonė apie teikiamą pagalbą vaikui

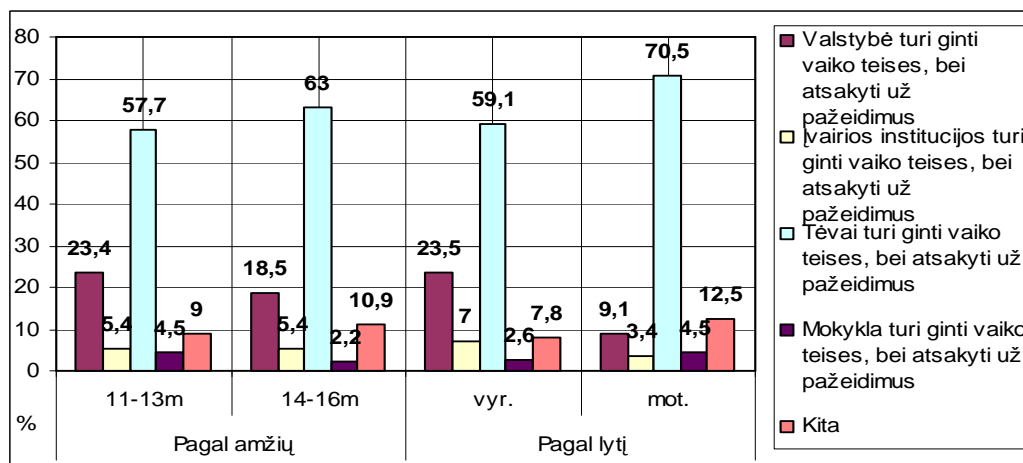
Vaiko teisių užtikrinimą visų pirma turėtų garantuoti tėvai, iškilus problemoms šeimoje šią pareigą turi atlikti vaiko teisių apsaugos tarnyba, bei socialinis pedagogas (žr. 52 pav.).

52 pav. Paauglių poreikis kreiptis pagalbos (N=203)

Duomenys parodo, kad mažiau pagalbos į socialinį pedagogą ar į tarnybas yra kreipęsi 11-13 metų paaugliai (91 %), bei mergaitės (93,2 %). Atitinkamai daugiau yra kreipęsi 14-16 metų paaugliai – 16,3 % bei berniukai – 15,7 %. Daugelis paauglių nurodė, kad nebuvo dėl ko kreiptis prašyti pagalbos, o tie kurie kreipėsi, nurodė, kad dėl tėvo, kuris muša, ar dėl klasiokų.

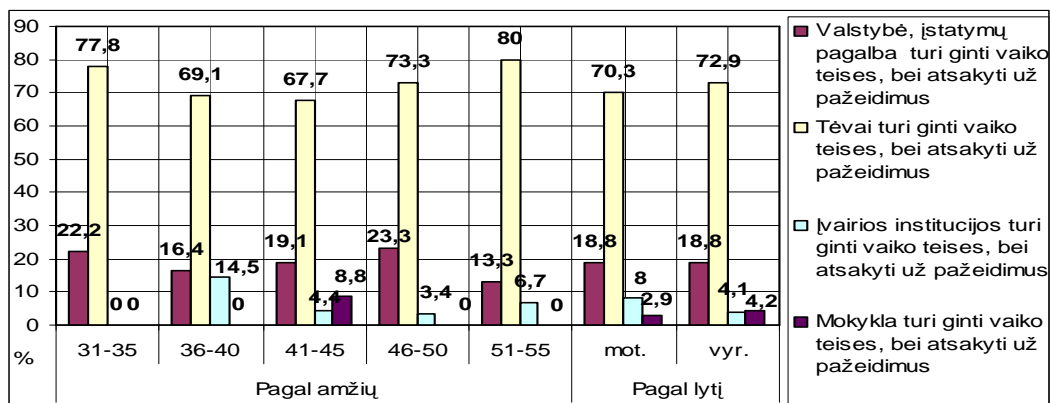
Kai yra smurtauojama šeimoje, pagalbos belieka prašyti institucijose ar kitų žmonių. Bet įstatymas numato, kad vaiko teises visų pirma turi ginti tėvai. Paaugliai tai pripažįsta (žr. 53 pav.).

53 pav. Paauglių požiūris į tai, kas turi atsakyti už vaiko teisių pažeidimus (N=203)

Atsakymų į šį klausimą duomenys parodė, kad daugiau negu pusė apklaustųjų mano, kad visų pirma jų teises turi ginti tėvai. Mažiausiai, jų nuomone, ginti ir atsakyti už vaikų teises turi mokykla. Dažnai paaugliai nurodydavo, kad visi turėtų ginti bei rūpintis vaiko teisėmis, arba net patys vaikai. Statistiniai koeficientai patvirtina, kad neegzistuoja koreliacija tarp paauglių amžiaus, lyties, bei jų nuomonės, apie tai, kas turi ginti vaiko teises. Abiem atvejais yra gauti labai silpni koreliacijos koeficientai, kurie yra statistiškai nereikšmingi pagal p reikšmę ($0,913 > 0,05$, $0,711 > 0,05$) (žr. 28 priedą).

Tėvai taip pat pritaria paauglių nuomonei (žr. 54 pav.).

54 pav. Tėvų požiūris, į tai, kas turi atsakyti už vaiko teisių pažeidimus (N=186)

Tėvai sutinka, kad visų pirma vaikų teisių užtikrinimu turi rūpintis patys tėvai. Taip pat visi tėvai išskiria, kad valstybė taip pat dalinai yra atsakinga už vaiko teisių pažeidimus. Kad mokykla atsakinga už vaiko teises pripažįsta tik 41-45 metų tėvai (8,8 %). Tačiau tai parodo, kad dalis tėvų nori savo atsakomybę permesti valstybei, mokyklai ar kitoms institucijoms. Nors niekas kitas negali geriau užtikrinti laimės, saugumo vaikui taip kaip patys tėvai.

Analizuojant tėvų atsakymus pagal lytį ir jų nuomonę, apie tai kas turi ginti vaiko teises, nustatytas labai silpnas koreliacijos koeficientas, kuris nėra statistiškai reikšmingas, nes p reikšmė yra didesne už statistiškai reikšmingą ($0,393 > 0,05$). Taip pat labai silpnas koreliacijos koeficientas yra ir lyginant tėvų atsakymus pagal jų amžių (žr. 29 priedą).

Apibendrinant paauglių bei tėvų nuomonę apie *pagalbą vaikui*, galime teigti, kad mažai paauglių yra kreipęsi į socialinius pedagogus bei vaiko teisių apsaugos tarnybą. Daugelio paauglių nuomone, tam nebuvo pagrindo. Respondentai pritaria, kad visų pirma vaiko teises turi užtikrinti tėvai, nors paaugliai yra linkę manyti, kad vaiko teisių įgyvendinimu dažnai turi pasirūpinti ir pats vaikas.

Apibendrinant visą tyrimą, galima teigti, kad kai kuriais klausimais paauglių nuomonė sutinka su tėvų nuomone, tačiau kai kuriais klausimais, jų nuomonės išsiskyrė. Iš tyrimo duomenų galima spręsti, kad daugelyje šeimų vaiko teisės yra daugiau ar mažiau įgyvendinamos. Tačiau nedidelis procentas vaikų jaučiasi nesaugūs šeimoje, neturi teisių į nuomonės išreiškimą, asmens neliečiamumą, bet šie vaikai turi kelti didelį rūpestį, nes visiems vaikams turi būti užtikrintos įstatymuose numatytos vaiko teisės, nes jie patys to padaryti negali. Tyrime atsakymų duomenys į klausimus apie fizinių bausmių taikymą, tarpusavio santykius šeimoje bei pokalbius su vaikais sutapo su visuomeninės organizacijos „Gelbėkit vaikus“ gautais duomenimis.

IŠVADOS

Išanalizavus mokslinę literatūrą nagrinėjama tema galima teigti, kad:

1. Šeima – tai pirminė institucija garantuojanti vaiko socializaciją, vaiko teisių užtikrinimą bei įgyvendinimą.
2. Paauglystė - kritinis amžiaus tarpsnis. Tai saviraiškos laisvės ir savęs ieškojimo metas, gyvenimo tarpsnis tarp vaikystės ir suaugusiųjų amžiaus. Paauglystės laikotarpis neretai būna sudėtingas tiek pačiam vaikui, tiek jo artimiesiems.
3. Vaikai, kaip ir suaugusieji, turi savo prigimtines teises, kurių niekas negali atimti nei apriboti, tačiau jas pilnai realizuoti dėl savo neveiknumo jie negali. Vaiko interesus gina ir atstovauja vaiko tėvai, įstatyminiai atstovai, valstybė. Prioritetas šeimoje teikiamas vaiko teisėms.
4. Pagrindinės vaiko teisių problemos paauglystės amžiuje yra: nusikalstamumo problema, smurto problema bei nuomonės ir savęs išreiškimo problema.

Išanalizavus įstatymus, reglamentuojančius vaiko apsaugą šeimoje, galima apibendrinti, kad:

1. Lietuva yra ratifikavusi Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją (1995), bei pagal ją priėmusi Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą (1996).
2. Pagrindinės vaiko teisės numatytos tiek tarptautiniuose tiek valstybiniuose įstatymuose yra: teisė gyventi ir sveikai vystytis, teisė į individualybę ir jos išsaugojimą, teisė į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę, laisvę ir asmens orumą, teisė į žodžio, minties laisvę, teisė į mokslą, tiesė į poilsį ir laisvalaikį.

Išanalizavus 2008 – 2009 metų laikraščių straipsnius, susijusius su vaiko teisių pažeidimais paauglystės amžiuje, galima teigti, kad:

1. Žiniasklaidoje dažniausiai analizuojamos paauglių nusikalstamumo, smurto, tėvų išvykimo į užsienį problemos.
2. Paauglių netinkamą elgesį dažniausiai įtakoja artimiausios aplinkos rodomas pavyzdys (amoralus tėvų, globėjų ar vyresnių brolių/seserų elgesys, alkoholizmas, narkomanija) bei pareigų nežinojimas.

Atlikus tyrimą, kuris leido nustatyti vaiko teisių situaciją paauglius auginančiose šeimose, galima padaryti tokias išvadas.:

1. Dauguma tėvų ir paauglių žino apie vaiko teises, bet pripažįsta tėvų galimybę jas koordinuoti.
2. Daugumą paauglių su tėvais sieja šiltas bendravimas, supratingumas ir abipusis nuomonių gerbimas. Tačiau kuo vyresni tėvai, tuo santykiai su paaugliu vaiku yra

sudėtingesni, nes vyresni tėvai dažnai vadovaujasi senu, iš vaikystės atėjusiu požiūriu į vaiko teises.

3. Svarbiausias vaiko teises tiek tėvai tiek paaugliai išskiria šias: vaiko teisę gyventi ir augti, teisę būti sveikam, teisę į fizinį saugumą, bei teisę gyventi kartu su tėvais ar juos atstojančiais asmenimis.
4. Nors daugelis tėvų ir paauglių yra prieš fizinių bausmių taikymą auklėjant, tačiau net trečdalis vyresnių tėvų yra linkę jas toleruoti. Respondentai nėra visiškai tikri dėl fizinių bausmių uždraudimo įstatymuose.
5. Prievartos šeimoje atveju vaikams rekomenduojama žinoti, jog problemos sprendimui, prireikus aplinkinių žmonių ir institucijų pagalbos, jie gali kreiptis į socialinį pedagogą, vaiko teisių apsaugos skyriaus darbuotojus, policiją.
6. Paaugliai šeimoje dažniausiai turi jiems skirtas ilgalaikes ar trumpalaikes pareigas arba yra įtraukiami į šeimoje atliekamus darbus.
7. Paaugliai ir tėvai pripažįsta, kad pirmiausia ginti vaiko teises bei atsakyti už jų pažeidimus šeimoje privalo tėvai.
8. Hipotezė dalinai pasitvirtino, nes tėvai, nors ir pripažįsta vaiko teises, tačiau vyresniųjų tėvų požiūris į vaiko teises remiasi senesniu požiūriu ir patirtimi. Todėl, ypač vyresniojo amžiaus tėvai, keisdami savo požiūrį bei teisingai suvokdami ir pripažindami vaiko teises, išvengtų auklėjimo ir bendravimo problemų auginant paauglius vaikus.

REKOMENDACIJOS

Išanalizavus literatūrą ir atlikus tyrimą siūlomos tokios rekomendacijos:

1. Detaliau sukonkretinti vaiko teisių apsaugą reglamentuojančius įstatymus ir pavesti jų vykdymą bei kontrolę vaiko teisių apsaugos skyriams, socialiniams darbuotojams.
2. Priimti griežtesnes bausmes įstatymuose už vaiko teisių pažeidimus bei nuolat kontroliuoti ir stebėti problemines šeimas, kur vaiko teisių pažeidimo galimybė yra didžiausia.
3. Pavesti mokyklų vadovybei į veiklos planus įtraukti vaikų, tėvų bei globėjų švietimą, susijusį su vaiko teisių bei pareigų aiškinimu.
4. Vaiko teisių apsaugos skyriams ir socialiniams pedagogams organizuoti seminarus vaiko teisių, pareigų bei jų pažeidimų temomis, nuolat bendrauti su vaikais, nes tik bendravimas su vaikais gali padėti identifikuoti tikrąsias problemas bei jas išspręsti.
5. Šeimoje tėvai privalo gerbti vaiko teises, tačiau ir įdiegti vaikams, jog kiekviena teisė turi būti paremta pareiga bei atsakomybe už ją. Todėl patartina tėvams daugiau bendrauti su vaikais, kartu spręsti šeimoje iškilančias problemas, pratinti prie atsakomybės už savo veiksmus ir jų pasekmes.
6. Paaugliai turėtų suvokti, kad jų teisės nėra beribės ir nevaržomos, už jas reikia būti atsakingiems, bei suprasti, kad tėvai turi teisę jas koreguoti dėl pačių vaikų gerovės.
7. Vaiko teises ginančios institucijos, žiniasklaidos priemonės turėtų teikti išsamesnę informaciją vaikams apie pagalbas teikiančias įstaigas.

LITERATŪRA

1. Bagdonaitė M. (2007). „Probleminių“ šeimų vaikai: ar pavyks įveikti užburta ratą? *Bernardinai*. [Žiūrėta 2008-05-03]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/61422>
2. Bareišis A. (2009). Lietuviška kasdienybė: seksualinė prievarta ir smurtas prieš vaikus. *Alfa*. [Žiūrėta 2009-02-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.alfa.lt/straipsnis/10258668>>
3. Briedytė J. (2008). Abituriento žudikas izoliuotas. *Sekundė*, 2008 m. lapkričio 7 d., p. 4.
4. Černius V. (1992). *Mokytojo pagalbininkas*. Kaunas.
5. Čivilytė – Gylienė V. (2006). *Trumpas šeimos teisės vadovas*. Vilnius.
6. Čižinauskaitė G. (2008). Mažylės gyvenimą pavertė pragaru. *Lietuvos žinios*, 2008 m. gruodžio 24 d., p. 10.
7. Čižinauskaitė G. (2008). Suluošintos vaikystės kaina. *Lietuvos žinios*, 2008 m. spalio 17 d., p. 10.
8. Danilavičius J. (1982). *Atsargiai, paauglystė!* Vilnius: Mintis.
9. Dambrašenė R. (2003). „Teisė būti tėvu“. *Gyvybė*. [Žiūrėta 2008-04-30]. Prieiga per internetą: <http://www.gyvybe.lt/uzgyvybe/200313/uzg13_07.html>
10. Dapšys A. (1996). Vaiko teisių apsaugos pagrindai: įstatymo projektas, jo aktualumas, paskirtis, svarbiausios nuostatos. *Vaikų teisės ir jų įgyvendinimo garantijos: konferencijų medžiaga*. (1996). Vilnius.
11. Degutienė I. (2008). Išgirsti kiekvieną, rūpintis kiekvienu. *Degutienė*. [Žiūrėta 2009-02-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.degutiene.lt/?s0=poziuris&item=75&PHPSESSID=dc460f5cd5408b2cd6efa0599261832d>>
12. Digrytė I. (2009). Seimo nariai – prieš beržinę košę vaikams. *Delfi*. [Žiūrėta 2009-05-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/education/article.php?id=22017378>>
13. Duličienė L. (2008). Liūdna kasdienybė: socialinės rizikos šeimos. *Rukla*. [Žiūrėta 2008-10-12]. Prieiga per internetą: <<http://rukla.net/index.php?area=1&p=news&newsid=19>>
14. Erikson, Erik Homburger (2004). *Vaikystė ir visuomenė*. Vilnius.
15. Gaidytė N. (2008). Kaip elgtis su siautėjančiais vaikais. *Lietuvos žinios*, 2008 m. gruodžio 15 d., p. 5.
16. Gailienė D. Bulotaitė L. (1996). *Aš myliu kiekvieną vaiką*. Vilnius.

17. Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė M. (2002). *Asmenybės ir bendravimo psichologija*. Vilnius.
18. Grinevičiūtė R. (2008). Mergaitė, pabėgusi iš pragaro. *Lietuvos žinios*, 2008 m. spalio 7 d., p. 11.
19. Grunwald B. B., McAbee H. V. (1999). *Guiding The Family: Practical Counseling Techniques*. N.Y.: Taylor & Francis.
20. Gučas A. (1990). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas: Šviesa.
21. Januševičius A. (2008). Naktyje šalo vienmarškinė mergytė. *Lietuvos žinios*, 2008 m. lapkričio 21 d., p. 10.
22. Jovaiša L. (2001). *Edukologijos pradmenys*. Šiaulių universiteto leidykla.
23. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius.
24. Jovaiša L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
25. Juodaitytė A. (2003). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius.
26. Juodaitytė A. (2003) *Vaikystės fenomenas*. Vilnius.
27. Juodzevičienė L. (2009). Aukso gviesėsi paauglys. *Lietuvos rytas*, 2009 m. sausio 24 d., p. 11.
28. Jusienė I. (2008). Paauglio psichologiniai poreikiai. *Saugus vaikas*. [Žiūrėta 2009-01-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.saugus-vaikas.lt/index.php/paauglio-psichologiniai-poreikiai>>
29. Jūrėnienė L (1996). Vaiko teisinės padėties problemos nūdienos Lietuvoje. *Vaikų teisės ir jų įgyvendinimo garantijos: konferencijų medžiaga*. (1996) Vilnius.
30. Kabašinskaitė D. (2007). Vaiko teisė į šeimos globą. *Socialinis ugdymas: vaiko ir šeimos teisių apsauga IV*. (2007). Šiaulių universiteto leidykla.
31. Kazakevičius K. (2008). Tėvas išsižadėjo nepilnamečio sūnaus. *Lietuvos žinios*, 2008 m. lapkričio 27 d., p. 1., 3.
32. Klimaitė V. (2000). Tėvų mušami vaikai vis dažniau šaukiasi visuomenės pagalbos. *Druskonis*, 2000 m. gruodžio 1-7 d., p. 5.
33. Kodėl nusikalsta nepilnamečiai? (2004). Parengė: *Lietuvos viešoji policija*. [Žiūrėta 2009-02-10]. Prieiga per internetą: <http://viesoji.policija.lt/index.php?page_id=63>
34. Kontrimavičius T. (2009). Už smūgius vaikams – į teisiųjų suolą. *Lietuvos rytas*, 2009 m. sausio 24 d., p. 11
35. Konvencija. *Wikipedija: laisvoji enciklopedija*. [Žiūrėta 2008-07-20]. Prieiga per internetą: <http://lt.wikipedia.org/wiki/Vaiko_teisi%C5%B3_konvencija>

36. Krušinskaitė R. (2008). Tamsioji nesuvaldytų vaiko teisių pusė. *Lietuvos žinios*, 2008 m. gruodžio 6 d., p. 11.
37. Leliūgienė I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas.
38. Leliūgienė I. (2002). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Vilnius.
39. Leliūgienė I. (1997) *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
40. Lietuviai savo vaikams skiria septynias minutes per parą. (2009). *Sekundė*, 2009 m. vasario 14 d. p. 27.
41. *Lietuvos Respublikos Konstitucija : [su pakeitimais ir papildymais padarytais iki 2006 m. birželio 1 d.]* (2006). Vilnius : Vaistų žinios.
42. Litvinaitė S. (2004). Tarptautinė vaikų gynimo diena (teisiniai aspektai). *Skrynia*. [Žiūrėta 2008-05-15]. Prieiga per internetą:
<<http://www.skrynia.lt/modules.php?name=News&file=print&sid=829>>
43. LR Civilinis kodeksas. (2000). *LRS*. [Žiūrėta 2008-04-10]. Prieiga per internetą
<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=107687>
44. *LR seimas. Nutarimas. Valstybinės šeimos politikos koncepcija*. (2007). Lietuvos Respublikos seimas. [Žiūrėta 2008-10-12]. Prieiga per internetą:
<www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=5477&p_d=78014&p_k=1>
45. Mačiulis R. (2008). Priklausomybės šmėkla glemžiasi vaikus. *Sekundė*, 2008 m. rugsėjo 6 d., p. 5.
46. Miškinis K. (1993). *Šeimos pedagogika*. Vilnius.
47. Navaitis G. (2007). *Psichologinė parama paaugliams ir jų tėvams*. Vilnius: Kronta.
48. Navaitis G. (2001). *Psichologinė parama paaugliams*. Vilnius: Kronta.
49. Obolėnienė A. (1969). *Mama, aš jau nebe vaikas*. Kaunas. Šviesa.
50. Paaugliai: įžūlūs, nes nepasitiki savimi? (2009). *Sekundė*, 2009 m. vasario 28 d., p. 8.
51. Prieivarta prieš vaikus. (2002). Parengė: *Lietuvos viešoji policija*. [Žiūrėta 2009-02-10]. Prieiga per internetą: <http://viesoji.policija.lt/index.php?page_id=64>
52. Račkauskaitė K. (2005). Paauglystė – krizė vaikams, krizė – ir tėvams. *Vakarų ekspresas*, 2005 m. spalio 26 d. p. 3.
53. Radušis M. (2007). Kad bendravimas su paaugliu nevirstų košmaru. *Alfa*. [Žiūrėta 2009-01-27]. Prieiga per internetą: <<http://www.alfa.lt/straipsnis/c34762>>
54. Radušis M. (2004). Trečdalis šalies vaikų yra mušami. *Klaipėdos diena*. [Žiūrėta 2009-02-05] Prieiga per internetą:
<http://209.85.129.132/search?q=cache:cxuUbvK3JToJ:klaipeda.diena.lt/dienrastis/priedai/seima/trecdalis-salies-vaiku-yra-musami-lang_lt|lang_ru>

55. Rajeckas V. (1972). *Šeima, visuomenė, paauglys: mokslinės-metodinės konferencijos medžiaga*. Vilnius.
56. Rumbutytė L. (2009). Vaiko vienvėgė išduoda elgesys. *Sekundė*, 2009 m. vasario 18 d., p. 3.
57. Sagatys G. (2006). *Vaiko teisė į šeimos ryšius*. Vilnius.
58. Sakalauskas G. (2000). *Vaiko teisių apsauga Lietuvoje*. Vilnius.
59. Siūloma tobulinti Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą. (2008). *Infoplex*. [Žiūrėta 2008-07-20]. Prieiga per internetą:
<http://www.infoplex.lt/portal/start_visuom.asp?act=news&Tema=44&str=21775>
60. Sniečkutė M. (1998). Nepilnamečių nusikalstamumas ir šeima. *Sociumas*. [Žiūrėta 2009-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.sociumas.lt/Lit/Nr16/nepilnameciai.asp>>
61. Statistinės informacijos apie vaikus rodikliai: socialinė apsauga. *Statistikos departamentas*. [Žiūrėta 2009-02-09]. Prieiga per internetą:
<<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1878>>
62. Šimonis M., Januškienė J. Vaikų teisės Lietuvos Respublikos teisės sistemoje. *Teisės problemos*. 2001. Nr. 4.
63. Šalaševičiūtė R. (2007). Vaikai kaip liudytojai ir jų aukos: padėties apžvalga. *LRS*. [Žiūrėta 2008-10-12]. Prieiga per internetą: <www3.lrs.lt/docs2/LJUKTPKR.DOC>
64. *Šeimos ir vaikai Lietuvoje*. (1995). Vilnius.
65. *Šeimos teisė. Vaiko teisių apsauga*. (2003). Vilnius.
66. Tilindienė I. (2006). Paauglių iš nepilnų ir pilnų šeimų savęs vertinimas ir santykis su aplinka. *Pedagogika*. Nr. 83. p. 148-153.
67. *Vaiko teisių konvencija* (2000). Vilnius.
68. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2002 metų veiklos ataskaita. (2002). *LRS*. [Žiūrėta 2008-05-03]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs3/kad4/W3_VIEWER.ViewDoc-p_int_tekst_id=23982&p_int_tv_id=2706&p_org=0.htm>
69. Vaikų apklausa apie santykius šeimoje – ataskaita 2008 m. *Augink*. [Žiūrėta 2009-05-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.augink.lt/index.php?page=vaiku-apklausa-apie-santykius-seimoje>>
70. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas: 1996. (1999). Vilnius.
71. *Vaikų teisės. Nuostatų įgyvendinimas*. (2002). Vilnius.
72. Valickas G. (1997). *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos*. Vilnius
73. Valstybinė šeimos politikos koncepcija (2007). Paruošė: *Lietuvos Respublikos Seimas*. [Žiūrėta 2008-06-10]. Prieiga per internetą:

<http://www.visuomenei.lt/modules/document_publisher/documents/2/D%C4%971%20valstybin%C4%97s%20C5%A1eimos%20politikos%20konceptijos%20patvirtinimo.doc>

74. Visuomeninė organizacija „Gelbėkit vaikus“: „JT VT Konvencija trumpai“. (2008). [Žiūrėta 2008-07-20]. Prieiga per internetą: <

http://www.gelbvaik.lt/lt/ch_rights/jt_conv_short>

75. Vyšniauskienė L. (2008). Prarastų vaikų valstybė neskaičiuoja. *Lietuvos žinios*, 2008 m. vasario 7 d., p. 11.

76. Vyšniauskienė L. (2009). Vaikystė, kuri niekam nerūpi. *Lietuvos žinios*, 2009 m. sausio 7 d., p. 11.

77. Wilkins R. G. (1998). International law, social change and the family. [Žiūrėta 2008-07-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.ngowatch.org/wilkins.pdf> >

78. Želvys R. (1994). *Paauglio psichikos vystymasis*. Vilnius.

79. Žiugždienė J. (2007). Šeima - konstitucinė vertybė ir Vakarų civilizacijos pamatas. [Žiūrėta 2008-04-30]. Prieiga per internetą:

<<http://www.placiau.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=36&cntnt01origid=56&cntnt01returnid=79>>

80. Žukauskienė R. (2001). *Raidos psichologija*. Vilnius.

PRIEDAI

ANKETA PAAUGLIAMS

Aš esu Šiaulių universiteto vaikų teisių apsaugos vadybos studijų magistrantūros studentė. Šios anketos tikslas – išsiaiškinti paauglių požiūrį į vaiko teises šeimoje ir jų pažeidimus. Kurdama šią anketą remiausi Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos variantu. Anketa yra anoniminė (Tau nereikia nurodyti savo vardo ir pavardės), o jos duomenys bus apibendrinti ir panaudoti magistro darbe. Pildydamas šią anketą, Tu pats prisidedi prie geresnio savo teisių įgyvendinimo.

Prašau Tavęs užpildyti šią anketą, atsakant į klausimus, ir pažymint ✓ Tau tinkantį atsakymą arba įrašant savo variantą. Iš anksto dėkoju už atsakymus.

I. Demografinė informacija

Tavo lytis: Moteriška Vyriška

Tavo gyvenamoji vieta: Miestas Kaimas Miestelis

Pažymėk, su kuriais šeimos nariais tu gyveni:

Mama Tėtis Brolis (-iai) Sesuo (-erys)
 Močiutė Senelis Patėvis Pamotė

Šeimoje Tu: Vienturtis Turiu seserų (Kiek?)..... Turiu brolių (Kiek?) .....

Nurodyk, kokiai amžiaus grupei priklausai:

11 – 13 metų 14 – 16 metų 17 - 18 metų

Tu mokaisi: Pagrindinėje m-kloje Vidurinėje m-kloje Gimnazijoje
 Profesinės technikos m-kloje

II. Vaiko teisės

1. Kaip manai, ar vaikai turi savo teises, kurias reikia gerbti?

- Taip, vaikai tai maži žmonės, kurie turi teises
 Ne, nes vaikai priklauso nuo tėvų, kurie ir nustato jų teises
 Turi teises, kurias gali koordinuoti tėvai.
 Kita.....

2. Ar tėvai visada teisingai su Tavimi elgiasi?

- Visada Dažnai Kartais
 Niekada (kodėl?).....

3. Kas iš tėvų labiau rūpinasi Tavo auklėjimu?

- Mama (Kodėl?).....
 Tėtis (Kodėl?).....
 Kitas šeimos narys (Kuris? Kodėl?).....

4. Kokie santykiai sieja tave ir mamą?

- Mūsų santykiai puikūs Dažniau geri santykiai nei blogi
 Dažniau blogi santykiai nei geri Mūsų santykiai blogi
 Kita.....

5. Kokie santykiai sieja tave ir tėvą?

- Mūsų santykiai puikūs Dažniau geri santykiai nei blogi
 Dažniau blogi santykiai nei geri Mūsų santykiai blogi
 Kita.....

6. Tavo šeimoje prioritetas (pirmenybė) yra teikiama:

- Tavo teisėms ir interesams Mamos teisėms ir interesams
 Tėčio teisėms ir interesams Brolio (sesers) teisėms ir interesams
 Kita.....

7. Ar tėvai suteikia Tau teisę pasirinkti draugus, aprangos stilių, laisvalaikio praleidimo būdą?

- Taip, visada
 Ne, niekada. Visa tai man parenka tėvai
 Kartais, norėdami nukreipti tinkama linkme
 Kita.....

8. Ar norint pabūti vienam (-ai), tėvai atsižvelgia į tavo individualybę, asmeninį gyvenimą ir jo neliečiamybę?

- Taip, visada leidžia man pabūti su savo mintimis, pripažįsta kad neprivalau viską pasakoti
 Ne, dažniausiai manęs nepalieka ramybėje tol, kol neišklausinėja kas atsitiko
 Suteikia man asmeninę erdvę, tačiau kai kuriuos dalykus turiu papasakoti su smulkmenomis.
 Kita.....

9. Ar tėvai išklauso ir gerbia Tavo nuomonę?

- Visada, bet kuriuo klausimu Kartais, tik nereikšmingais atvejais
 Dažnai, kai sprendimai yra priimami dėl manęs Kita.....
 Niekada, visus sprendimus tėvai priima patys .....

10. Ar Tu dalyvauji priimant šeimoje sprendimus, susijusius su Tavimi?

- Visada Dažnai Kartais
 Niekada (kodėl?).....

11. Ar tu norėtum gyventi vienas pats (pvz., jei tėvai išvažiuotų į užsienį)?

- Taip, seniai galvoju apie tokią galimybę Ne, nes nemokėčiau tvarkytis
 Būtų smagu pabandyti, bet tik trumpam
 Kita .....

12. Ar jautiesi pasitikintis savimi?

- Taip, aš pasitikiu savimi visada. Nelabai, dažnai abejoju savimi.
 Ne, nepasitikiu savimi (kodėl?).....

13. Ar Tu jautiesi laimingas?

- Taip, visiškai Dažniausiai esu laimingas
 Dažniausiai esu nelaimingas Esu nelaimingas
 Kita.....

14. Pagal svarbumą įvertink kiekvieną iš nurodytų Tavo teisių (pažymėk varnelę (√) po vieną kiekvieno atsakymo variantą).

TEIGINYS	Labai svarbu	Svarbu	Gana svarbu	Nesvarbu
Teisingas suaugusiųjų elgesys tavo				

atžvilgiu				
Pagarba tavo nuomonei				
Fizinis saugumas				
Emocinis (jausmų) saugumas				
Vaiko teisė bendrauti su atskirai gyvenančiais tėvais (24 str.)				
Vaiko teisė gyventi ir augti. (7 str.)				
Vaiko teisė būti sveikam. (8 str.)				
Vaiko teisė į individualybę ir jos išsaugojimą. (9 str.)				
Teisė į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę (10 str.)				
Vaiko teisė į gyvenimo sąlygas (11 str.)				
Vaiko teisė į valstybės paramą ir išlaikymą. (15 str.)				
Vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį (16 str.)				
Vaiko teisė gyventi kartu su tėvais ar juos atstojančiais asmenimis (23 str.)				
Vaiko teisė į mokslą (34 str. 36 str.)				
Vaiko teisė į apsaugą dėl išnaudojimo darbe. (39-42 str.)				

III. Vaiko teisių pažeidimai

15. Apie kokias prievartas prieš vaikus Tu esi girdėjęs? (Galimi keli variantai)

- Fizinė prievarta   Seksualinė prievarta   Emocinė prievarta
 Psichologinė prievarta   Kita.....

16. Ar pritartum nuomonei, kad fizinės bausmės yra būtina auklėjimo priemonė?

- Pritariu (kodėl?).....
 .....
 Greičiau pritariu nei nepritariu (kodėl?).....
 .....
 Greičiau nepritariu nei pritariu (kodėl?).....
 .....
 Nepritariu (kodėl?).....
 .....
 Sunku pasakyti (kodėl?).....
 .....

17. Kaip manai, ar reikia įstatymu uždrausti fizinės bausmės šeimoje?

- Reikia uždrausti (kodėl?).....
 .....
 Nereikia uždrausti (kodėl?).....
 .....
 Sunku pasakyti (kodėl?).....
 .....

18. Ar esi baudžiamas fizinėmis bausmėmis?

- Taip (už ką?).....

- .....
 Retai (už ką?).....
.....
 Ne, niekada.

19. Ką galima daryti prievartos šeimoje atvejais? (Galimi keli variantai)

- Įsisąmoninti, jog patiriama prievarta yra rimta problema ir jos sprendimui prireiks aplinkinių žmonių pagalbos
 Suvokti, kad emocinė prievarta toks pat blogis kaip ir fizinė prievarta;
 Žinoti, jog emocinė prievarta gali vesti prie fizinės prievartos ar net mirties;
 Nekaltinti savęs dėl tėvų smurtaujančio elgesio;
 Ieškoti žmonių ir pagalbos institucijų, kurios gali padėti;
 Pasitikėti savimi ir savo jėgomis
 Kita.....

20. Kur jautiesi labiausiai pažeidžiamas?

- Mokykloje (nurodyki vietą (-as) kur?).....
 Namuose (kodėl?).....
 Nesijaučiu pažeidžiamas niekur
 Kitose vietose (kur?).....

21. Tavo nuomone, paauglius auginančiose šeimose dažniausiai iškylančios vaiko teisių pažeidimo problemos yra (Galimi keli variantai) :

- Vaiko nuomonės negerbimas
 Smurtas (emocinis, fizinis, seksualinis)
 Tėvų priešiškusmas prieš paauglio draugus
 Tėvų nesirūpinimas vaikais
 Paauglių nusikalstamumas
 Kita.....

IV. Vaiko pareigos

22. Ar Tavo tėvai pasikalba su tavimi apie tai, ką galima daryti, ką negalima daryti, apie tai ką daryti yra gerai, ir ką daryti yra blogai?

- Beveik nesikalba
 Kartais kalbasi (apie ką?).....
 Dažnai kalbasi (apie ką?).....
 Kita.....

23. Ar Tu turi namuose kokių nors pareigų?

- Taip, turiu (nurodyk jas).....
 Ne, neturiu (kodėl?).....

V. Pagalba vaikui

24. Ar tau buvo kilusi kada nors mintis kreiptis pagalbos į socialinį pedagogą ar vaikų teisių apsaugos tarnybą?

- Taip (nurodyk priežastį) .....
 Ne (kodėl?) .....

25. Kaip manai, kas pirmiausia turi ginti vaiko teises bei atsakyti už jų pažeidimus?

- Valstybė, įstatymai
 Tėvai
 Kita.....
 Įvairios institucijos
 Mokykla

Ačiū už pagalbą !!!

ANKETA TĖVAMS

Aš esu Šiaulių universiteto vaikų teisių apsaugos vadybos studijų magistrantūros studentė. Šios anketos tikslas – išsiaiškinti paauglių tėvų požiūrį į vaiko teises šeimoje ir jų pažeidimus. Kurdama šią anketą remiausi Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos variantu.

Anketa yra anoniminė (Jums nereikia nurodyti savo vardo ir pavardės), o jos duomenys bus apibendrinti ir panaudoti magistro darbe.

Prašau Jūsų užpildyti šią anketą, atsakant į klausimus ir pažymint ✓ Jums tinkantį atsakymą. Iš anksto dėkoju už atsakymus.

I. Demografinė informacija

Jūsų esate: Mama Tėtis

Jūsų gyvenamoji vieta: Miestas Kaimas Miestelis

Jūsų šeima: Nepilna šeima (trūksta vieno iš tėvų) Pilna šeima

Šeimoje auga: Vienas vaikas Du vaikai Trys vaikai ir daugiau

Kokiai amžiaus grupei Jūs priklausote:

25 – 30 m. 36 – 40 m. 46 – 50 m. Virš 55 m.
 31 – 35 m. 41 – 45 m. 51 – 55 m.

II. Vaiko teisės

1. Ar pripažįstate, kad vaikai turi savo teises, kurias reikia gerbti?

- Taip, vaikai tai maži žmonės, kurie turi teises;
 Ne, nes vaikai priklauso nuo tėvų, kurie ir nustato jų teises;
 Turi teises, kurias gali koordinuoti tėvai;
 Kita.....

2. Kas iš tėvų labiau rūpinasi vaiko auklėjimu?

- Mama (kodėl?).....
 Tėtis (kodėl?).....
 Kitas šeimos narys (kuris? kodėl?).....

3. Kokie santykiai sieja Jus ir vaiką?

- Mūsų santykiai puikūs; Santykiai dažniau geri nei blogi;
 Santykiai dažniau blogi nei geri (kodėl?) .....
 Mūsų santykiai blogi (kodėl?) .....
 Kita.....

4. Jūsų šeimoje prioritetas (pirmenybė) yra teikiama:

- Vaiko teisėms ir interesams; Mamos teisėms ir interesams;
 Tėčio teisėms ir interesams; Kita.....

išsaugojimą. (9 str.)				
Teisė į asmeninį gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę (10 str.)				
Vaiko teisė į gyvenimo sąlygas (11 str.)				
Vaiko teisė į valstybės paramą ir išlaikymą. (15 str.)				
Vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį (16 str.)				
Vaiko teisė gyventi kartu su tėvais ar juos atstojančiais asmenimis (23 str.)				
Vaiko teisė į mokslą (34 str. 36 str.)				
Vaiko teisė į apsaugą dėl išnaudojimo darbe. (39-42 str.)				

III. Vaiko teisių pažeidimai

12. Apie kokias prievartas prieš vaikus Jūs esate girdėję? (Galimi keli variantai)

- Fizinė prievarta;
 Seksualinė prievarta;
 Emocinė prievarta;
 Psichologinė prievarta;
 Kita.....

13. Ar pritartumėte nuomonei, kad fizinės bausmės yra būtina auklėjimo priemonė?

- Pritariu (kodėl?).....
.....
 Greičiau pritariu nei nepritariu (kodėl?).....
.....
 Greičiau nepritariu nei pritariu (kodėl?).....
.....
 Nepritariu (kodėl?).....
.....
 Sunku pasakyti (kodėl?).....
.....

14. Kaip manote, ar reikia įstatymu uždrausti fizinės bausmės šeimose?

- Reikia uždrausti (kodėl?).....
.....
 Nereikia uždrausti (kodėl?).....
.....
 Sunku pasakyti (kodėl?).....
.....

15. Ar Jūs baudžiate vaiką fizinėmis bausmėmis?

- Taip (už ką?).....
.....
 Retai (už ką?).....
.....
 Ne, niekada.

16. Ką patartumėte vaikui daryti prievartos šeimose atvejais? (Galimi keli variantai)

- Įsisąmoninti, jog patiriama prievarta yra rimta problema ir jos sprendimui prireiks aplinkinių žmonių pagalbos;
 Suvokti, kad emocinė prievarta toks pat blogis, kaip ir fizinė prievarta;
 Žinoti, jog emocinė prievarta gali vesti prie fizinės prievartos ar net mirties;

- Nekaltinti savęs dėl tėvų smurtaujančio elgesio;
- Ieškoti žmonių ir pagalbos institucijų, kurios gali padėti;
- Pasitikėti savimi ir savo jėgomis;
- Kita.....

17. Jūsų nuomone, paauglius auginančiose šeimose dažniausiai iškylančios teisių problemos yra (Galimi keli variantai):

- Vaiko nuomonės negerbimas;
- Smurtas (emocinis, fizinis, seksualinis);
- Tėvų priešiškus prieš paauglio draugus;
- Tėvų nesirūpinimas vaikais;
- Paauglių nusikalstamumas;
- Kita.....

IV. Vaiko pareigos

18. Ar Jūs pasikalbate su vaiku apie tai, ką galima daryti, ko negalima daryti, apie tai ką daryti yra gerai, ir ką daryti yra blogai?

- Beveik nesikalbu, nes (nurodykite priežastį) .....
- Kartais kalbuosi, nes (nurodykite priežastį) .....
- Dažnai kalbuosi, nes (nurodykite priežastį) .....
- Kita.....

19. Ar Jūsų vaikas turi šeimoje savo pareigas?

- Taip, turi (nurodykit jas).....
- Ne, neturi (kodėl?).....
- Nuolatinių pareigų neturi, bet įtraukiame į šeimos atliekamus darbus;
- Kita.....

V. Pagalba vaikui

20. Kaip manote, kas pirmiausia turi ginti vaiko teises bei atsakyti už jų pažeidimus?

- Valstybė, įstatymų pagalba;
- Tėvai;
- Kita.....
- Įvairios institucijos;
- Mokykla;

Ačiū už pagalbą !!!

3 PRIEDAS

Paauglių požiūrio į vaiko teises statistiniai duomenys.
pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,099	0,070	-1,407	0,161
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,029	0,070	-0,405	0,686
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

4 PRIEDAS

Tėvų požiūrio į vaiko teises statistiniai duomenys.
pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,029	0,073	0,388	0,698
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,147	0,072	2,022	0,045
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

5 PRIEDAS

Paauglių santykių su mama statistiniai duomenys.
pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,112	0,070	-1,595	0,112
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,166	0,069	2,392	0,018
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

6 PRIEDAS

Paauglių santykių su tėvų statistiniai duomenys.
pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,044	0,069	0,625	0,533
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,138	0,069	1,972	0,500
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

7 PRIEDAS

Tėvų santykių su paauglių statistiniai duomenys.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,014	0,074	0,195	0,845
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,170	0,072	2,334	0,021
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

8 PRIEDAS

Paauglio nuomonės apie pasirinkimo teisę, statistiniai duomenys.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,002	0,071	-0,022	0,982
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,101	0,068	-1,443	0,151
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

9 PRIEDAS

Tėvų nuomonės apie pasirinkimo teisės suteikimą paaugliui, statistiniai duomenys.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,195	0,071	2,698	0,008
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,043	0,074	0,577	0,565
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

10 PRIEDAS

Tėvų nuomonės apie asmeninės erdvės suteikimą paaugliui, statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,030	0,073	0,408	0,684
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,029	0,073	0,398	0,691
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

11 PRIEDAS

Paauglių požiūris apie jų nuomonės gerbimą statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,057	0,070	-0,813	0,417
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,129	0,069	1,846	0,066
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

12 PRIEDAS

Tėvų požiūris į paauglio nuomonę, statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,077	0,075	1,050	0,295
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,030	0,073	0,405	0,686
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

13 PRIEDAS

Paauglių dalyvavimo priimant sprendimus šeimose, statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,139	0,068	1,995	0,047
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,031	0,070	-0,442	0,659
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

14 PRIEDAS

Paauglio požiūris į tėvų išvykimą į užsienį, statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,169	0,068	-2,443	0,016
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,150	0,070	-2,147	0,033

<i>Duomenų skaičius</i>	203			
-------------------------	-----	--	--	--

15 PRIEDAS

Paauglio nuomonės apie jo pasitikėjimą savimi statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,092	0,070	-1,306	0,193
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,019	0,070	-0,267	0,790
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

16 PRIEDAS

Paauglio nuomonės apie jo laimę statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,097	0,069	-1,375	0,171
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,190	0,068	2,745	0,007
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

17 PRIEDAS

Tėvų žinių apie įstatymuose numatytas vaiko teises, statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,175	0,070	2,408	0,017
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,005	0,073	0,065	0,948
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

18 PRIEDAS

Paauglio požiūrio į fizines bausmes, kaip auklėjimo priemonę, statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,040	0,069	-0,564	0,573
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,036	0,070	0,516	0,606
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

19 PRIEDAS

Tėvų požiūrio į fizines bausmes, kaip auklėjimo priemonę, statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,117	0,076	-1,595	0,112
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,009	0,074	0,128	0,898
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

20 PRIEDAS

Paauglio požiūrio į fizinių bausmių uždraudimą, statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,013	0,070	-1,191	0,849
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,011	0,070	-0,157	0,876
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

21 PRIEDAS

Tėvų požiūrio į fizinių bausmių uždraudimą, statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,191	0,070	2,639	0,009
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,021	0,073	-0,283	0,778
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

22 PRIEDAS

Tėvų duomenų apie vaikų baudimą fizinėmis bausmėmis statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,134	0,073	-1,836	0,068
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,084	0,073	-1,142	0,255
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

23 PRIEDAS

Paauglių duomenų apie jų baudimą fizinėmis bausmėmis statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,080	0,069	-1,140	0,256
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,026	0,070	0,363	0,717
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

24 PRIEDAS

Paauglio anketos duomenų apie pažeidžiamiausias vietas statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,043	0,069	-0,617	0,538
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,054	0,071	-0,764	0,446
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

25 PRIEDAS

Paauglio anketos duomenų apie tėvų bendravimą su jais statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,134	0,069	-1,917	0,057
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,239	0,068	-3,489	0,001
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

26 PRIEDAS

Tėvų anketos duomenų apie jų bendravimą su paaugliais statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,139	0,076	-1,905	0,058
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,101	0,073	1,374	0,171
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

27 PRIEDAS

Paauglio pareigų namuose statistinė analizė, paauglio požiūriu.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,154	0,064	2,208	0,028
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,013	0,070	-0,181	0,856
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

28 PRIEDAS

Paauglių požiūrio į vaiko teisių apsaugos atsakomybę statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	-0,008	0,070	-0,109	0,913
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,026	0,070	0,371	0,711
<i>Duomenų skaičius</i>	203			

Tėvų požiūrio į vaiko teisių apsaugos atsakomybę statistinė analizė.

pagal lytį

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,063	0,073	0,856	0,393
<i>Duomenų skaičius</i>	186			

pagal amžių

	<i>Reikšmė</i>	<i>Asimptotinė standartinė paklaida</i>	<i>T artinys</i>	<i>p artinys</i>
<i>Spirmeno koreliacija</i>	0,010	0,073	0,140	0,889
<i>Duomenų skaičius</i>	186			